ŞVAYK HİTLER'E KARŞI

BRECHT

KİŞİLER

ŞVAYK (Prag'da köpek satıcısı)

BALON (arkadaşı, fotoğrofçı)

ANNA KOPETZKA (Kupa'nın patronu)

PROCHATZKA (bir kasabın oğlu, Anna Kopetzka'ya tutkun)

BRETTSCHNEIDER (Gestapo acanı)

BULLINGER (SS başçavuşu)

ANNA (bir hizmetçi)

KATI (arkadaşı)

HITLER. HİMLER, GOERING. GOEBELS. VON BOCK,

FİGÜRANLAR

YÜKSEK KATLARDAKİ PEŞREV

(Askercil musiki. Hitler, Goering, Goebbels ile Himmler bir kürenin çevresinde.

Hepsi doğalında olduğundan çok daha büyük, Goebbels ise büsbütün küçük.)

HİTLER:Baylar, baydaşlar! Yurdumuz Alamanyayı

Demir pençemin içine çekip aldım ya,

Şimdi de tekmil kâinatı getirmek için hizaya

Bütün iş asabiye, tankiye, tayyare ve tenkiye...

(Elini harita üzerinde gezdirir. Derhal bir kan lekesi belirir üstünde. Goering, Goebbels ile Hımmler «Heil!» diye haykırırlar.)

Ama azkalsın unutacaktım. zaman sığmaz oldu kefeye...

Benim aziz Polis ve SS şeflerim,

Benim kelp, kalp ve benim sefil seleflerim,

Soruyorum size, soracaktım size:

Ne düşünür benim için orta sınıf

Sınıf mı dedim? Değil! Değil! Orta mesafe!

Sade buradakinden sözetmiyorum,

Avusturya'da, Çekoslavakya'da da var bu tabakâne,

(Derisi yüzüleceklerin bakılmaz memleketine!)

Sizden sormak istediğim, bu herifler tutuyor mu beni yani?

Ölümüne seviyorlar mı beni?

Ne yaparlar başım bir belâya girse?

Yardım ederler mi bizaman olduğu gibi düşersem hapse?

Ben ki hâkimim bütün sanat, zanaat ve tüm safsataya,

Adamları öldürüp haklarında ağıtlar yakmaya,

Kentleri yıkıp yıkılmış kentlerdeki Yıkılmış yapıtarı badanaya,

Ve gelecek marta, dama değil, çıkacağım aya.

Bana nasıl bakacak o zaman bu dürzüler,

Ben ayda ayladığıma göre, Aşağıdan yukarıya?

HIMMLER:Gözleri yukardan aşağı

Ve aşağıdan yukarı, efendim,

Kaya kaya...

HİTLER: Bağlılar mı bana?

Çıkarlar mı çık desem cama?

Canlarından geçerler mi bu hoklı harp uğruna?

Onu da geçtim, efendim,

Otururlar mı edepleriyle, dersin,

Dalarsam ceplerindeki son kurona?..

Belki bu tereddütûm garip geliyor sana,

İstediğim kadar böyük olayım,

Ben de eninde sonunda bir insanım ama...

HIMMLER: Haddim olmayarak, iti*raz* ediyorum buna!

HITLER: İn aşağı alllahhh!..

Yalnız sadede gelelim.

Uykusuzluktan anamın gevrediği bu gecelerde,

Soruyorum hep kendı kendime,

Bu muhteşem Avrupa Kıt'asının

Bu küçük ve aşağılık adamları nerde?

Tutacaklar mı bizi, Tut dediğimiz yerden, Tut dediğimizde?

HIMMLER: Başbuğum, kiminde öyle bir hayranlık var ki zatıaline

Tanrı ne, peygamber ne!

Kiminde de öyle bir aşk var ki aziz bedenine,

Yeni evlenmiş güveyle gelin ne?

Alamanya gibi hepsi de

Gözünü kırpmaksızın gidiyor

Nazi cennetine...

GOERING, GOEBELS, HIMMLER: Hayitler!

I

(Kupa Birahanesinde, sabah. Şvayk ile Balon ilk biralarını yudumlarlar. Patrona, Anna Kopetzka kafayı şimdiden bulmuş olan bir SS'e hizmet eder. Prochatzka, genç bir adam, tezgâh başındadır.)

MADAM KOPETZKA — Beş duble içtiniz sabah sabah! Buda altıncısı, şart değil içmeniz. Alışık değilsiniz ki...

SS — Koy onu buraya! Emir veriyorum sana! Emir ne demek biliyorsun herhalde... Hem sen benim sözümü dinle, öyle pis pis kafa tutma, bir sır vereceğim ki sana, açık kalacak ağzın...

MADAM KOPETZKA — Siz kapayın da ağzınızı, benimki de kapalı kalsın; Sırmır, olmadık hikâyeler anlatacaksanız burda, biramira yok size! O sırlardan ne hırlar çıkacağını biliriz biz!..

SS — Bakıyorum, ihtiyatlısınız!.. Menfaatinize elbet... Çünkü benim anlatacağım sır bi sır ki, bilene, oniki kurşun mükâfat sol memesinin üstüne... Münih'de... güzel kız...güzel hatırın için söylüyorum... suikast yaptılar Adolf'e... Akim kaldı ama... Az kaldı...

MADAM KOPETZKA — Amaan! Sarhoş sarhoş konuşuyorsunuz!

ŞVAYK — (*Komşu masadan, dostça bir tonla*) Adolf mu? Hangi Adolf? Benim bildiğim iki Adolf var: Biri eczacı Prouscha'nın yanında çıraktı, toplama kampında şimdi, sırf Çeklere kezzap sattığı için... nedense... Bi de Adolf Kokoçka vardı bildiğim, köpek boku toplardı, o da toplama kampında şu ara. İngiliz buldoklarının boku öbür köpeklerinkinden daha bereketlidir demiş galiba, ağzına sıçtığımın herifi... İkisi de lâyıktı zaten bok gibi toplanma kampına yollanmaya...

SS — (*Doğrulur, Nazi selamı çeker.*) Heil Hitler!

ŞVAYK — (*Fırlar yerinden*) Heil Hitlerl

SS — (*Gözdağı vermecesine*) Selamım hoşunuza gitmedi galiba!

ŞVAYK — Es Es Bey, esas vaziyetteyim karşınızda!.. Esasen bayılırım ben bu selama...

MADAM KOPETZKA — (*Birayı getirerek*) Alın, bakalım, dublenizi! Afiyet olsun! Lâkin oturun oturduğunuz yerde, adılâzımlık Başbuğunuzun ne gelmiş, ne gelmemiş başına diye burda kafa ağrıtmayın, lütfen!.. Burda yok, arkadaş, ticaret yapıyoruz biz! Kim geldi, bi bira istedi, başüstüne, getiririm ben birayı, üstüne karışmam ama... Kimin oturağına otururs a, otursun...

PROTCHATZKA — (*Patrona tezgâhı başına dönerken*) Madam Anna, bırakın, canım, eğlensin gönül hoşluğuyla millet!

MADAM KOPETZKA — Eğlensinler, diğ'mi! Sonra da kapatsınlar bizim dükkanı?..

ŞVAYK — (*Yerine oturmuştur*) Hitler ise hesabını görmek istedikleri, o kadar da pek hesapsız bir iş diğ' hani...

MADAM KOPETZKA — Sen de oturduğun yerde otur, Şvayk Bey! Her işe de burnunu sokma!

ŞVAYK — Bu kıymetli arkadaşın dediği gerçekse, patates vesikasının patateslenmesinden olmuştur bu, yüzde yüz ve patatesine patates!.. E, dayanamıyorlar, kardeşim, bizim herifler bu işe... Lâkin, kafa yok ki, anlasınlar, sırf organize hatasından oluyor bu meret... Sen diyorsun ki ben herkese taksimat yapıyorum. Mesalim bir maydonoz demetiy'çin, kafa kâğıdına kayıt düşecekler illâ... Teşkilât dediğin böyle olur, diğ'mi, kardeş. Organize, be canım!.. N'apayım ki, bu bizim hıyartolar, İtler deneni bu arkadaşın çektiği bu organizeyi anlamaktan âciz. Köpeoğluların tâbiâtına, o sıçtığım insanlığına sığmıyor bu organize. Ağnamıyorlar ki çünkim, bolluk oldu mu, düzeni dûzen çoktur. Neden mi? Sordun, diğ'mi bana? Al sana cevabını! Ulan, hıyar, benim cebimde, ne, cüzdanımda tonla para olsa, şaşarım diğ'mi, binlikleri, yüzlükleri, onlukları nereye sokacağımı?.. Nereye sokacağımı şaşırırım, d'iğmi. İşte, gözüm, bundan gelir düzensizlik. Oysam, bende bitek onluk olsa, katlarım onu, yerleştiririm

onu en cins yerime, darpaneden çıkmış gibi... Liraysa, okşarım cebimde, sucuk gibi edip... İstersen düzensizlik et, bir kuruya, bir ekmeye lokantaya onlukla girmişsen, yetmedi paran, yersin marizi... Baksana, be gözüm, şu Muzolini İtalyasında düzene soktu diye tirenleri, tak saatinde kalkıyor diye şimendiferler, hababam suyikast ediyorlar kendisine... Düzen yok, bunları düzen!..

MADAM KOPETZKA — Saçmalama be sen de! Dubleni iç, duble ol! Bu düzen lâfının kimin başına patlayacağını biliyorum ben! Çok açtık, böyle kapanırken bu düzen yüzünden!..

ŞVAYK — Ne o, bakıyorum, sevgili Balon, çok bi düçüncesin! İç, bakalım, biranı! Açılır belkim gönlün. Ulan günlerden bu gün, bu habere ölü eşekler gibi zıbaran bi sen varsın galiba!..

BALON — Bu biçim bir harpte, elbettine, eskisinden daha az yiyceğiz ama, kabulum kabul. Lâkin, ulan Şvayk, bu ortada bu kadar vesika, ortada da bu haftada verilmiş bize, baş başına verilmiş yirmi gıram et varken, geçen kışın Noelinden beri ben niye ağız tadımla bir yemek yiyemedim? (*SS'ı göstererek*) Bu keratalar ama işi idare ediyorlar... Baksana, be herife, nasıl besili! (*SS'e yanaşır*) İzin ver de, arkadaş, benim derdimi de anla!.. Bu kadar susamaya ne yemiştin dün... Benim de merakım bu!.. Baharlı bişeydi ha... Belki de çiy köfte...

SS — Sana ne, hıyar! Ordu sırrı bu işler... Cızbız köfte olsa, nene lâzım senin!..

BALON — Yanında reyhanı var mı, ağ'bi? Biraz da, bırazcık da tomat, ezilmiş olacak ama ...iy' kıyılmış... Yanına da biraz bulgur olsa pekiy, fena mı olur?.. Parmaklarını yersin ulan!.. Baksana sen bana, arkadaş, anam avradım olsun, bir külbastı yemiştim ki sılada, tadı damağımda değil, ta götümde...

MADAM KOPETZKA— (*Şvayk'a*) Bu Balon'u ayıramıyoruz bu SS'in yanından; Kokuyu aldı ya... Dün de Gestapodan Brettschneider'e yapışmıştı böyle... Neden o zat da burda değil, şaşıyorum valla... Aslında ona şaşmıyorum da bu bizim Balon'u Alman

ordusunun işlerine, ve de karavanasına bu kadar sokulduğu için niye tutuklamadılar şimdiye kadar, onu almıyor aklım...

ŞVAYK — N'aapacaksın, kardeşim, ondaki yemek değil, yiycek değil, ölecek... Bu mideyle bu Alaman ordusuna alı al moru mor gidecek!..

BALON — (*SS'e*) Yahu, bu bizim Prag'da da gönüllü alıyor mu şu Almanlar, hani bize verecekleri karavana çıkışmıyorsa da Almanlara verdiklerine, yine de iy'dir, değil mi?.. Öyle diyorlar da, onun'çin sordum...

MADAM KOPETZKA — Sevgili Balon, patlama gayrı herifin üstüne!.. Ordudan değil kendisi şu anda, biliyorsun!.. Kendisi şu anda, burda değil, geldiği yerde, Alamanya'da...

BALON — (*Utanarak*) Sorayım dedim be, canım!.. Yani... Hiç bişey sormay'cak mıyız burda?.. Biliyoruz seni... Daha ne?.. İy...

MADAM KOPETZKA — Bana ne soracaksın be! Biz burda açık oturum değil, meyâne işletiyoruz... Ama senle Balon, benim de burama geldi, ben de patlayacağım...

SS — Sen... Sen Orduya yazılacaksın, diğ'mi?..

BALON— Canım ben sizin orda, yani Orduda gıda vaziyeti nedir diye merak ettim...

SS — Merak ediyorsanız, hemen sizi şubeye götürürüm. Levazım vaz'yeti mükem... Ukrayna bizim buğday ambarımız. Dünya da öyle bir kadın ki, herkes bizim zamparamız... Hollanda'da meselâ, Hollanda'dan bir paket yolladım ki karıma, amcama da yolladım bisürü şey, şaşmıştır amcamız... Hayitler'

BALON — (*Hemen ayağa kalkıp*) Heil Hitler!..

ŞVAYK — (*Yaklaşarak*) Heil Hitler, deme be kardeşim!.. Beyler gibi, Mösyöler gibi Hay Hitler de! Şık adamlar böyle konuşurlar! Ne dedin, önemi yok, esas Yat Hitler deme de!

MADAM KOPETZKA — (*SS'in önüne bir kadeh erik rakısı koyarak*) İç, iç şunu!..

SS — (*Balon'u kucaklayarak*) Tamam, diğ'mi, arkadaş, gönüllüyüz, Bolşevizme karşı savaşmaya!.. A'ferin, lan sana! Sen Alaman diğsin, Çeksin, köpek bir Çeksin ama... Kafan işliyor be, Çek... Köpeoğlu Köpek... Vereyim sana bi çek de git bankada burnunu Çek!.. Bırak bu lâfları da, nezaman gideceğiz seni Şubeye kayda?..

MADAM KOPETZKA — (*Onu oturtmaya çalışarak*) İç şu rakını zıbar!.. (*Balon'a*) Bana bak, şimdi atarım dışarı! Ne biçim adamsın sen be! Hep, hep yiyeceksin, diğ'mi! Adama bak, adama! Hıyar, hıyar, bilmiyorsun şimdi sokaklarda sen zıkkımlanmak peşinde koşarken burda, kızlar hangi türküyü okuyorlar!

(*Nazi erinin türküsünü okur*)

ERİN KARISI NE ALDI ACEP?

Erin karısı ne aldı acep?
Prag'dan, bu yaldız kentten?
Yaldızlı cümlelerle ama,
Bir düzüne çorap, ipincine,
Prag'dan dizine, dizine!

Erin karısı ne aldı acep?
Lehistan'dan, Lehistan'dan?
Keten göynekler ki bir düzine,
İşlemesi bişey değil, işlemesi,
Allah olursun bezine...

Erin karısı ne aldı acep?
Norveç koyaklarından?
Oslo'dan bir kürk ki okşasan,
Okşarsın düzüne düzüne.
Üstünde gezine, gezine...

Erin karısı ne aldı acep?

Holland'ın Rotterdam'ından?

Şifon entariler ki düzine.

Pazarları çıksan yola,

Bakarlar gözüne, gözüne...

Erin karısı ne aldı acep?

Felemenk'ten, Felemenk'ten?

Nası ince, nası ince bir tentene

Felemenk'ten değil, sanki felekten,

Hayır desen, inanmazlar sözüne!

Erin karısı ne aldı acep?

Işık kenti Paris'ten?

Komşular gebersinler hasetinden!

Öyle bir rop, rop, rap, rap geldi ki,

Döndüler eteklerinin sesine!..

Erin karısı ne aldı acep?

Afrika'nın Tırablus'undan?

Bir gerdanlık, bir büyü,

Korumak için Beyazları hep

Siyahların kâbusundan!..

Erin karısı ne aldı acep?

Koskoca Rus siteplerinden?

Son yolladığı, son hediye,

O da kendi yollamamıştı,

Bir mektup geldi öldü diye...

O erin karısı ne oldu acep?

(Her kıt'anın sonunda, sarhoş SS «Ne adamlarız biz» dercesine kaldırır kafasını. Ama tam sonuncu beşlikten önce, yığılır kalır masaya.)

ŞVAYK — Türkü diye ben buna derim işte! (*Balon'a*) Sen de, ulan, bir bok karıştırmadan önce, al o bok kafanı iki elinın arasına! Sırf karavana bol çıkıyor diye İtlerle Rusya'da gezintiye çıkmanın âlemi mi var! Farkında değilsin, o itlerin senin, bakır sıçacak o soğukta, behey inek!

BALON — (*Türkünün etkisi altında, başı iki elinin arasında, höykürür*) Nedir bu benim çektiğim, Meryem Anam? Nedir bu benim çektiğim bu kopası mideden! Nedir, ulan, bendeki bu iştah! Bi çareme bak, be Meryem Anam, yoksa bitik benim halim! İyi bir Çek oluyum istiyorum ama, boş mideyle olmuyor ki...

ŞVAYK —Bak, Meryem Ana'nın başı için yemin edersen zıkkımlanma uğruna Alaman Ordusuna girmeyeceğine, oldu gitti bu iş! (*Madam Kopetzka'ya*) Sağlam Katoliktir herif... Ama var mısın yemin etmeye, koca inek, haa?..

BALON — Boşuna yemin mi olur, be Şvayk! Yemin bu, şaka değil!

MADAM KOPETZKA — Tüh sana, tüh! Koskoca adamsın be!

BALON — Zayıfım ben ama, zayıf!

ŞVAYK — Zayıfa bak, zayıfa! Patlayacaksın, ulan nerdeyse! Şimdi oturtsam seni bi koca tabak salamın önüne, "Ziftlen, ulan, ziftlen itoğlu, ama has bir Çek gibi davranacağına yemini bas, desem sana!» şıp diye yemin ederdin, diğ'mi, ibne? Bilmez miyim ben seni!.. Yemin etmeden zıkkımlanamazsın bu tabaktan dense, tutsam da tabağın ucundan, Meryem Ana'na yemin edinceye dek, olurdu, diğ'mi, o zaman bu iş?..

BALON—Olmaz olur mu, be Şvayk! Sen sıkı tuttuktan sonra tabağı öbür ucundan...

ŞVAYK — Demek diz üstü düşüp, İncil üstüne, cümle âlem karşısında yemin etsen, tutacaksın sözünü! Tamam mı? ,

(Balon başıyla «evet» der.)

MADAM KOPETZKA — Bi deneyelim, bakalım.

(Prochatzka'ya doğru yönelir.)

PROTCHATZKA — Siz türküye başlayınca, bişey hop ediyor içimden...

MADAM KOPETZKA — (*Vurdum duymazına*) 0 da niye iy' pekiy?

PROCHATZKA — Aşk...

MADAM KOPETZKA — Nerden biliyorsun aşk olduğunu? Belki de gelip geçici bir heves...

PROCHATZKA— Bilmez miyim, Madam Anna!.. Dün sabah daha, bir müşteriye istediği bir kilo biftek diye çantasını paket edip verdim eline. Babamdan işitmediğim kalmadı, hep aklım burda da ondan... Bu sabah kâlktım ki, başım kazan. Aşktan bu, aşktan!

MADAM KOPETZKA — Ne kadar bir aşk diye sorarlar size o zaman.

PROCHATZKA — Nası yani, Madam Ann?

MADAM KOPETZKA— Nasılı var mı bunun, canım? Aşksa, nereye kadar gidermiş bu aşk? Biz de soracağız tabiy!.. Şurdan şuraya kadar, diğ'mi. Çok gördük biz böyle aşkları!..

PROCHATZKA — Yapmayın, Madam Anna! Parça parça ediyorsunuz içimi! Haksızlık ediyorsunuz bana! Nereye kadar diye soruyorsunuz! Sonu yok benim aşkımın! Yeter ki uzanan elimi benim geri çevirmeyin, n'olur! Ama siz böyle konuşursanız...

MADAM KOPETZKA — Bu bahsettiğiniz aşk, bir kilo sucuk getirmeye kadar varabilir mi?

PROGHATZKA — Madam Anna, nasıl bu kadar maddeci olabiliyorsunuz böyle bir anda?

MADAM KOPETZKA — (*Şişeleri saymak üzre dönerek öbür yana*) Gördünüz mü? Aşkın bir kilo sucuğuna bile gelemiyorsunuz!

PROCHATZKA — (*Ahlayıp poflayarak*) Anlıyamıyorum sizi, anlıyamıyorum... Ne körü körüne bi aşk bu bendeki!..

BALON — Bendeki bu iştah, harple başlamadı ki, oldum olası bu illet! Belki iyileşirim diye, o zaman yanında oturuyordum, kızkardeşim Klokota'ya, manastıra gitti hacca. Klokota da yaramadı. Dönüp gelince hactan çocuklarıyla, tavukları saymaya başladılar hemen. Bir tane mi, iki tane mi eksik diye! Tutamadıydım kendimi! Biliyordum, yumurtası için çocuklara gerekli tavuklar. N'apayım ama!.. Onlar daha yola çıkar çıkmaz, ben de çıktım dışarı, baktım ki tavuklara, bıçak açmıyor ağzımı, ama yara açılmış sanki karnımda... On dakka geçmedi, yolundu, tenceredeydi tavuk!.. ÖIdürür bu illet beni!..

PROCHATZKA — (*Madam Anna'ya*) Ciddi miydi demin söylediğiniz?

MADAM KOPETZKA — Ciddi olmaz olur mu!

PROCHATZKA — Madam Anna, ne zaman için istiyorsunuz o bir kilo sucuğu. Yarın için mi?

MADAM KOPETZKA — Vaat sağlam olsun, vadesi önemli değil. Yalnız bişeye söz verirken insan düşünmeli sonunu! 0 sucukları sen babanın dükkânından izinsiz, vesikasız alıp getireceksin burâya. Buna da bugünlerde karaborsa diyorlar. Cezası da, biliyorsun herhalde, kurşuna dizilme...

PROCHATZKA — Sahi, inanıyor musunuz siz, «evet» diyeceğinizi bilsem, kurşuna dizilmekten korkar mıyım sanıyorsunuz?

(Şvayk ile Balon konuşmayı izlerler.)

ŞVAYK—(*Onaylayıcı*) Tamam! Aşık dediğin böyle olur işte! Pilsen'de de bir delikanlı bir dul uğruna samanlığın tavanına asmıştı ki kendini, dul da epiy duldu hani... Delikanlıya sen benim için ne yapabilirsin ki? demiş. Sırf *o* yüzden...Sonra bi de Ayılar Hanı'nda bir akıllım, bileklerini kesti, patron kadın yandaki müşteriye daha bi kırıttı diye. Çoluk çocuk sahibiydi hem de... Üstünden ya bir gün geçti, ya iki, Karls Köprüsünden iki kişi attılar birbirlerini Tuna'ya. Parası için, ha, karının! İyi parası varmış olacak, anlaşılan!

MADAM KOPETZKA — Prochatzka, dostum, bilesin, böyle sözleri, böyle tatlı sözleri işiten kadınlar azdır...

PROCHATZKA — Yaa... Yarın ikindiyin getiririm istediğinizi... İsterseniz daha önce...

MADAM KOPETZKA — Başınıza kötü bişey gelsin istemem. Ama kendim için değil bu, hayırlı bir iş için. Siz de işittiniz, Bay Balon doğru-dürüst bir yemek yemezse, sonra hepimizin pişman olacağı bir halt yiyecek...

PROCHATZKA — Demek başıma kötü bişey gelsin istemiyorsunuz! Yokyere söylemiyorsunuz, diğ'mi bunu? Beni bu yüzden kurşuna dizerlerse, birazcık olsun, üzüleceksiniz, diğ'mi? Ah, n'olur aksini söylemeyin, öyle mutluyum ki bu sözünüzden!.. O bir kilo sucuk gelecek, geiecek buraya, ben kurşuna dizilsem de ne gam!.. Ah, Madam Ann...

MADAM KOPETZKA — Yarın öyleye uğrayın buraya, Bay Balon! Kesin bişey söyleyemem elbet ama, karnınızı doyurmaya bakacağız...

BALON — Ah, yau ah, şöyle ağız tadıyla bi tıkınsam, hiç bi halt yemem gayrı... Sevinemiyorum da ha... Öyle hayal kırıntısına uğradım ki bu yüzden...

ŞVAYK — (*SS'i göstererek*) Umarım, ayıldığında da yine aymaz bu herif. Öyle körkütük ki... *(Gidip kulağına bağırır)*Yaşasın Beneş! (*SS kımıldamayınca*) Anlaşıldı herifin neşesi yerinde. Yoksa çifte çekerdi kıymamı. Beneş'ten ödü kopuyor bu gebeşlerin!..

(Gestapo acanı, Brettschneider içeri girer.)

BRETTSCHNEIDER — Kim? Kim korkuyormuş Habeşten?

ŞVAYK — (*Hiç istifini bozmadan*) SS'ler, sayın Bay Brettschneider, SS'ler... Madam Kopetzka, Beye bir bira verin lütfen!.. Amma da sıcaktı bugün...

BRETTSCHNEIDER — Kim dediniz, kim korkuyormuş Habeşlerden?

ŞVAYK — SS'ler tabiy, SS'ler. Buralara kadar baltalama için gelirler de, uyanık bulunamayız diye korkuyorlar herhalde... Ne bileyim ben... Ama siz belki de, başınızı dinlemek istıyorsunuz bi köşeye oturup gazetenizi okuyacaksınız diğ'mi?..

BRETTSCHNEIDER — (*Gazetesini açıp oturur*) Ben de başımı dinlemek isterim elbet ama, ortada ilginç şeyler konuşulduğu zamanlarda değil... Madam Kopetzka, bugün yine bir bahar çiçeği gibisiniz.

MADAM KOPETZKA — (*Önüne bir duble bira dayayarak*) Yaz çiçeği deseniz, daha doğru olacak galiba... (*Tezgâhına döner.*)

PROCHATZKA — Ben olsam, bu kadar samimî davranmam bunlara...

BRETTSCHNEIDER (*Gazetesini katlayarak*) İkinci baskı bu! Münih Birahgnesinde suyikasta kalkmışlar Başbuğa karşı!..

ŞVAYK — Çok acı çekmeden ölmüştür, inşallah...

BRETTSCHNEIDER — Ne münasebet! Yaralanmamış bile! Bomba geç patlamış.

ŞVAYK — Bombayı iyi yapamamışlar demek ki!.. Bugünlerde seriye vurdular ya imalâtı, çıkar baba çıkar, sonra da şaşıyorlar, niye bombalar vaktinde patlamıyor diye!.. Nerdee, efendim eski zanaatkârlık! Sıradan iş bu kadar o!ur işte!.. Lâkin böyle esaslı bir olay için iyisinden bir bomba seçmemeleri hayret doğrusu! İhmale bak, sen!.. Günlerden bigün, Cesky Krumlov'da bir kasaba rasladıydım...

BRETTSCHNEIDER — (*Sözünü keserek*) Ne demek! Başbuğun ölümden kurtuluşunu ihmal mi sayıyorsunuz siz?

ŞVAYK — Yok, canım!.. Bu kurtuluş gibisine sözler var ya kurtarmıyor insanı!.. 38'de, Münih'de bizi sattığınızda, tam harp çıkacak kurtulacaktık! Ne oldu şimdi? Herşeyimizi kaybettik! Zaten 14 Harbinde de böyle olmuştu, Avusturya Sırbistanı,

Almanya da Fransa'yı yenip kurtulacaktı!.. Hiç bu kurtuluş sözünden kurtulamadık yani!.. Hep kurtuluyoruz bugünden bugüne!..

BRETTSCHNEIDER — Çok ilginç konuşuyorsunuz!.. Madam Kopetzka, çok ilginç müşterileriniz var. Politikadan da anlıyorlar epiy!..

MADAM KOPETZKA — Müşteri müşteridir. Biz, esnaf parçası için, politika kim, biz kim! Sizden de ricam, Bay Brettschneider, buraya gelip giden arkadaşları, politika konuşmasına sokup, sonra da içeri sokmayın! Siz de Bay Şvayk, sizin gibiler için, yapacak tek şey, önünüzdeki birayı yudumlayıp oturmaktır. Konuşacaksanız, kurtuluştan değil, cebinizde olmayan kuruşlardan söz etseniz ya! İki bira içtiniz, konuş, babam, konuş! Yeter yani be yeter!

BRETTSCHNEIDER — Anladığım kadarı, aziz dostum, siz Başbuğun ölümünü Bohemya, yani Çek Vassallığı için bir kayıp saymıyorsunuz?..

ŞVAYK — Kayıp olmaz olur mu! Ayıp bile olur öldürülmemesi! Nasıl doldurulur Hitler'in yeri? Sokaktan çekip getireceğiniz bir itle doldurulmaz ki yeri!.. Hitler çokdüşmanı olan bir adam. Elbet öldürmek isteyecekler.

BRETTSCHNEIDER — Ne demek istiyorsunuz?

ŞVAYK — Demek istediğim şu ki, büyük adamlar, «Beş Liraya Bir Bahçe» gazetesinin de bizaman yazdığı gibi, basit kişilerce hep kötü gözle görülür. Niye mi? Çünki sokak çocukları anlamaz onu, bu gibisine bir yüceliği bilemezler ki ondan. N'oluyoruz derler! Yiğitlik onların nesine! Bütün istedikleri, biraneye bi uğramak, gece de koyunlarına girmeden karılarının, bi lokma bişey yemek! Ne anlar onlar kahramanlıktân! Devlet Başkanı mı oldun, yeter sırtındakı" yük! Tarih kitaplarına halkları sokacağım diye kıçını yırtıyor adamlar! Ufak-tefek halk, böyüklerin ayağına köstektir, ağbiy... Meselâ, şu Balon, bu mideyle bu herife, en cinsinden soslu moslu bir Fırankfurt tavuğu versen, ne yazar? Doymaz ki obur!.. Valla, haklı olarak,

böyüklerimiz yalnız kaldıklarında, bizler için ne konuşuyorlar kimbilir... Haklılar ama...

BRETTSCHNEIDER — Galiba siz Alman halkının Hitler'in arkasında olmadığı görüşündesiniz? Başbuğ'dan memnun değil demek onlar?

MADAM KOPETZKA — Beyler, rica ederim, başka bişey konuşun! Fazla konuşmaktan koskoca devletler battı, şu benim biraneyi de, kuzum, batırmayın!

ŞVAYK — (*Tek bir fırt alarak birasından*) Elbette Alaman halkı gerisinde Başbuğunun! Buna şüphe mi var, Sayın Brettschneider! Geçende Maraşal Goering'in dediği gibi, «Hal . kın Başbuğu anlaması güç.» O kadar böyüük ki kendisi!..» Maraşal da bilmiyorsa bu işi, kim bilecek başka!.. (*Sır paylaşırcasına*) Neye şaşıyorum, biliyor musuuz, neden tekerine çubuk sokuyorlar Başbuğun, tam en böyük fıkirleri ortaya attığı zaman! Duyduk ki, geçen sonbahar, ta Dresden'den Leipzig'e bir yapı yaptırayım demiş, Alaman halkının hatırası için, biçeşit mezar yapıtı, upuzun bir pılanla koskoca Almanya batırıldığında kalsın diye ortada... Ne dersin şimdi, bu Bakanlıklardaki hıyarlara: «Yok, olmaz!» demişler. «Çok böyük bu!» Hitler'i anlamayan şu itlere bak! Böyük şeylerden anlamıyorlar ki!.. Anlamıyor ki, insan, yapacak bişeyi kalmadığı zaman böyüğün böyüğünü yapar! O da biliyor bunu! Dünya Harbine kararını verdiği zaman ne dedi bu kavatlara: Demedi mi: «Ben Danzig'den başka bişey istemiyorum.» demedi mi! Anla sen şu yukarki kattaki efendilerin, o çok bilmişlerin ne kadar bildiklerini!.. Yani Hitler ona itiraz eden Boyacı Garben Fabrikası kadar da mı bilmiyor bu işi? Onlar boya imal ediyorlarsa, Başbuğ da eski badanacı!.. Daha da kötüsü o sokak çocukları!. Heriflere söylüyorsun, ulan, böyük bir iş için öleceksin diye, orospu çocukları hâlâ, çorbalarında kaşıkları oynatıyorlar, döndürüyorlar, döndürüyorlar kaşığı. Erkek gibi ölsene be adam!.. Düşün, yau, karşında bir basbuğ var, koskoca zat, düşüne düşüne bulmuş koskocaman bir fikir, «Ben dünyayı fetedeceğim!» diyor başka bişey demiyor. Sen de onun karşısına geçmiş, çorbanı

gagalıyorsun! Aklı mı erer heriflerin! Bitmişler, be bitmiş! Sıkmıyor, sıkmıyor, be kardeşim! Adam edemedik bu alkı!.

BRETTSCHNEIDER — Demek ki, sen Başbuğun dünyayı fethetmek istediğini söylüyorsun. Demek ki, sen Başbuğun Almanya'yı düşmanlarına, Yavdilere ve Çoğulculara karşı savunduğunu kabul etmiyorsun?

ŞVAYK — Yok, be anam, yok! Bir kötülüğü yok kalbinde Başbuğun! Sen nasıl şu birayı içmek istiyorsan, bir dahasını getirtmek için, Başbuğ da dünyayı fethetmek istiyor öylesine... Canı istiyorsa, canı istiyor. Yaşasın! Hay İtler! Ve ölüm bütün Çıfıt ve İngilize!..

BRETTSCHNEIDER — *(Ayağa kalkarak*) Yutturamazsın sen bana! Buyrun, Gestgpo tesislerine kadar gelin. Orda biraz daha konuşuruz sizinle!

MADAM KOPETZKA — E, ama. Herr Brettschneideri Arkadaşımız Şvayk bişey söylemedi ki size! Kötü bişey söylemedi ki... Mesele çıkarmayın durduğu yerde!

ŞVAYK — Benim suçum suçsuzluk, onun için tutuklandım... Hesabım iki birayla bir erik rakısı. (*Öder parasını, sonra da daha bi içten tınla Brettschneider'e*) Müsa'denizle önden gidiyim ben. Kaçarım filân, sonra başınız belâya girer...

(Brettschneider ile Şvayk çıkarlar)

BALON — Kurşuna dizerler mi onu?

MADAM KOPETZKA — Bir erik rakısı, Prochatzka!.. Bozuluyor insan biraz, diğ'mi, ha?..

PROCHATZKA — Evet, gözünün yaşına bakmıyorlar insanın!

II

(Gestapo Genel Merkezindeki büroda, Şvayk ile Acan Brettschneider, Başçavuş Ludwig Bullinger'in karşısında. Geride bir SS.)

BULLINGER — Şu Kupa Biranesi mi, belli ne biçim çıfıt yuvası!.. Hıhim!..

BRETTSCHNEIDER — (*Hemen atılarak*) Yok, Başçavuşum! Patron Kopetzka dünyada siyasete karışmayan bir kızdır. Müşteriler arasında bitek bu Şvayk var tehlikeli. Epiydir de gözlüyordum onu...

(Bullinger'in masası üstündeki telefon zırlar. Açar. Telsizden gelen ses büyütülmüş olarak, duyulur.)

TELEFONDAKİ SES — Alo, burası bindirilmiş birlik! Bankacı Kuruşa, suyikast üzerine hiçbir yorumda bulunmadığını ileri sürüyor, tutukluydum diyor o sıra, gazeteleri de okutmadılar ki ne bileyim diyor, nasıl bilebilirdim, nasıl yorum yapıydım diyor...

BULLINGER — Şu Ticaret Bankasından olan herif mi? On tane daha indirin götüne!.. (*Şvayk'a*) Demek öyle ha! Gösteririm ben sana! Önce söyle, bakayım sen! Bir soru soracağım sana! Ya verirsin cevabını hemen, domuzoğlu domuz, ya da bu Bay Müller (*SS'i göstererek*) mahzene alıp seni, bigüzel alır cevabını ağzından!.. Nasıl artık, sen bilirsin o kadarını!.. Söyle lan, sulu mu sıçarsm, kuru mu?..

ŞVAYK — Neşeniz bilir komutanım, siz nasıl isterseniz! Deyin sulu sıç, sulu sıçıyım; deyin kuru, onu da sıçarım emriniz üzerine...

na mı kapanayım istiyorsun?.. (Şvayk'a) Sen de bişey söyle şuna, yau!

ŞVAYK—Ekselans...

BULLINGER — (*Sözünü keserek*) Babandır o senin!..

ŞVAYK — Öyle demek istemedim, Bey'fendi! Benim ne haddime demek istedim, sizin gibi zatlar arasındaki bu bok meselesine karışmak! Lâkin, ama, anlıyorum sizi de, Başçavuşum, bu bok meselesinde ne kadar hassas olduğunuzu. Öbür yandan, Sayın Brettschneider de burnu çok koku alan bir İtlerist, onun da hakkını yemeyelim isterseniz, ama size kalmış bu iş...

BULLINGER — (*Üzüntülü*) Demek, sen de bana ihanet ediyorsun, Burunsuz!.. Ulan, şu pis İngilizlerin Hamlet'i gibi konuşturuyorsunuz beni!.. Brettschneıder, bu bok meselesi üzerinde daha çok konuşurdum seninle, ama kişisel ve boktan meselelerle uğraşmaya vaktim müsait değil. Daha doksan yedi dava var askıda ve en azından asılacak doksan kişi. Lütfen, lütfederseniz, şu alığı salın dışarı. Ve bundan sonra benim karşıma asılması gereken doğru-dürüst adamlarla çıkın!

ŞVAYK — (*Başçavuşa doğru yürüyerek, ellerine sarılır*) Tanrı razı olsun sizden, çoluğunuzu-çocuğunuzu bağışlasın size! Ama bigün bir ite ihtiyacınız olursa, çağırtın beni. İtlerist saymasanız da itçiyim ben, n'aparsınız...

BULLINGER — Al bunu doğru Toplama Kampına!

(Tam Brettschneider Şvayk'ı kapıp götüreceği sırada.)

ŞVAYK — Yanlış anladınız, efendim, köpek satıcısıyım ben yani...

BULLINGER — Dur! Dur! Yalnız bırak şu keratayı benimle!..

TELEFONDAKİ SES — Aloo! Burası bindirilmiş birlik! Banker Kuruşa o söylemediği sözleri söylediğini kabul etti. Yalnız o suyikastta kasıtlı değil, o sırada hasta olduğunu söylüyor hâ!â... Söylemedim diye direniyor hep, «Başbuğa köpekoğlu-köpek demedim, gebersin demedim» diye ayak diriyor hâlâ!

BULLINGER — Verin dayağı herife, suyikastta kasıtlı olduğunu ve Hitler'e "köpekoğlu-köpek dediğini kabul ettirinceye kadar! (*Yüzüne sırıtkan sırıtkan bakan Şvayk'a dönüp*) Ne sırıtıyorsun, ulan, öyle pis pis! Biz adamı Toplama Kampına sokmadan daha, sayıyla harcarız!

ŞVAYK — Bilmez miyim, efendim, üçe kadar sayılıyor kurşuna dizdikleriniz...

BULLINGER — Sen de az köpekoğlu-köpek değilsin!.. Belli itlerle iş gördüğün!.. Bana bak, bişey söyleyeceğim sana!.. Ama aramızda kalacak bu!.. Geçen gün parkta cins bir fino gördüm, sol kulağı kınalı, onu istiyorum senden! Bildin mi?..

ŞVAYK — (*Hemen atılarak*) Bilmez miyim. efendim! Onunla mesleki, hatta diyebilirim ki İtlerist bir ilişki var aramızda şimdiden. Kaç kişi gözkodu ona şimdiye kadar. Sol kulağı kınalı dediniz, değil mi? Beyaz üstüne?.. Lâkin o it Bakanlık Müşaviri Sayın Volja'ya ait... Bilmem anlatabildim mi? Sayın Müşavir de gözünün bebeği gibi bakıyor o ite. Öyle de şımartmış ki, dana pirzolasından başka bişey yemiyor, hem de ufalayıp ağzına, dörtayak olup vereceksiniz! Bu da gösteriyor ki cins bir it! Cins olmayanları itlerin daha hıyanet olurlar, ama bunlar da cenabettir! Kârlı olur çalması ama, öyle ittir ki bu itler, iki üç hizmetçi dolaşır etraflarında, «Aman ye pirzolayı, aman sıç şu büyüğünü diye!» Bütün böyüklerimiz gibi...

BULLINGER — Böyüklerimizi ağzına alayım deme, ha!.. O dediğim finoyu istiyorum senden, anladın mı!

ŞVAYK — Nasıl olur, efendim. Sayın Müşavir Volja onsuz volta atmaz ki! Onu bırakın da, canım, bir polis kurtu bulsam size! O, oohh, koklar koklar herbi boku, bulur size izini, nerden çıktığını şıpınişi... Vrovitz'de böyle bir kurt varmış, söylediler bana, kasabın arabasını çekiyormuş.

BULLINGER — Ben kurt falan değil, o finoyu istiyorum, anladın mı!

ŞVAYK — Bakanlık Müşaviri, Sayın Volja, Yahudi olsaydı bakın, kolaydı, itini alıp, voltayı da verirdik eline. Lâkin adam özbeöz Cermanî, iti Islâv bile olsa... Sarı sarı sakalları var... Azbuçuk kırlaşmış bile olsa... Çekilmez bir adam *ya*...

BULLINGER — (*ilgilenerek*) Yani tam Çek değil mi demek istiyorsun?..

ŞVAYK — Ne bileyim, baltalayıcı değil, İtler'e de karşı değil, anlayın siz ne kadar Çek! Yoksa, diğ'mi, efendim, onu da benim gibi yanlış anlayıp, doğru Toplama Kampına yollarlardı! İşbirlikçi diyorlar bazıları ama, ben inanmam böyle şeylere... Yani sizin anlayacağınız, hayır gelmez bize o itin itinden!..

BULLINGER — (*Masanın gözünden bir tabanca çıkarıp, gözdağlamacasına temizlemeye başlar*) Demek sen, ulan, fitneci, baltalayıcı, kumkumacı, komünist pezevenk, o finoyu getirmeyeceksin, ha, bana!..

ŞVAYK — Size getirmeyip de kime getireceğim o iti, siz ki... Hay itler!.. (*Sonra ders verir gibi*) Yalnız, efendim, bazı usuller var bu iş için. O cüce Çin köpekleri var ya, meselâ, kalabalık arasında tasması kesilerek çalınır, mâlumâliniz... O azgın benekli Alaman köpeklerini de araklamak için, önüne harlı bir dişi köpek sürersin... İyi kızartılmış olursa, at yarağı da olur o iş için... Ama kimi köpekler öyle terbiyeli, öyle hafızlardır ki, piskopoz haltetmiş yanlarında!.. Bikeresinde, Klamovka'da bir avcı, boz bir tazı istedi. Beceremedim bitürlü. itoğluit, yemez sucuğu! Üç gün koştum ardından... Sonunda, yetti canıma, bakıcısı kadına sordum, «Ne yer, ne sever bu it?» diye... Kadıncağız da öyle böbürlendi ki, ilgileniyorum götünde koştuğu itle diye, anlattı

uzun uzun ne cins külbastı severmiş... Düşün, ne cins o it!.. Ben de acemdim bu işte. Küle basmadık da, doğrudan getirdik pirzolayı... Yemedi, anam avradım olsun, it!.. Sonunda mangalı kurduk, kömürünlen falan, pişirdik o canım etleri, bi lokmacık kokladıksa ne! Ama, abiy, götürdüm ki ite külbastının hasını, daha uzaktan kokusunu alınca, memleketini bırakıyor gibi geldi peşimden! Kadıncağız bağırsın artık "Bobi! Bobi!" diye... Kıyamadım, valla, tasma bile takmadım boynuna!.. Götürdüm ki ertesi gün o parayı toslıyan avcıya, «Külbastı!» dedim, o da külbastıyı verince, itte ne vatan, ne memleket!.. Ama, sayın Başçavuşum, bu finonun kulağındaki kınalı leke! Gördüler mi, sürerler bizi memalike!..

BULLINGER — Benim elimdeki köpeğin nerden geldiğini soran itin anasını belleriz biz!

(Zile basar.)

BULLINGER — Diğ'mi?..

ŞVAYK — Öyle ki ey ki...

BULLINGER — Anlattın ya sen şu «alık» sertifikası işini. yuttum mu sanıyorsun yani! De, utan de!.. Bir; o Brettschneider itinin boktan bir herif olduğunu ispat için göz yumacağım senin itliğine, bi de şu finoyu karıma getiresin diye, bire deyyus!..

ŞVAYK — Başçavuşum herkes sizin gibi değil ki, anlamaz! O vesika da, biliyorsunuz, onlar beni zorlamadan, ben de biraz onlara zorlanmadan, alınmaz!.. Nasıl diyim size: Budvays'daki Hancının dediği gibi: «Hem sarralıyım, hem vebalı, hem kanseri» Müflis olduğunu başka ne tür gizliyecekti ki serseri!.. Ama siz de bilirsiniz a, bir bacakta terlemeye başladı mıydı kıllar, bütün kılların hepsi terler...

TELEFONDAKİ SES — Aloo! Burası bindirilmiş birlik! Bakkal Bayan Maudra dükkânların saat dokuzdan önce açılmaması buyruğuna uymadığını kabul etmiyor. Saat dokuza bir kala açmış dükkânını...

BULLINGER — Atın içeri karıyı bir ay! Anlasın emirlere elifine elif uymayı!.. (*Tam o sırada içeri giren bir SS'e, Şvayk'ı göstererek*) Salın bu herifi, yeni bir emre kadar!

SVAYK — İzninizi almadan önce, Başçavuşum, izninizle bişey dileyeceğim sizden: Aşağıda bir zat vardı bizimle birlikte, siyasîlerle yani... Bozulur diye söylemiyorum yani, yanlış anlaşılır, kötü sanarlar. kendisini biz siyasîlerden sayarlar belki... Holitz'de bir evi soyarken, karısının, kızının ırzına geçmiş, sonra da öldürmüş çoluk-çocuk.,.

BULLİNGER — Defol, herif, defol!

SVAYK — (*Esas vaziyetine geçerek*) Başüstüne! Buyurduğunuz finoyu derhal getireceğim!.. Hay İtler hepinize! Hay İtler!

(SS ile birlikte dışarı çıkar.)

AŞAĞI KATLARDA ARAFASIL

(Şvayk ile SS, Gestapo Merkezinden Kupa Biranesine gelirlerken.)

ŞVAYK — Söylerim, canım, Madam Kopetzka'ya, bakar tabiy senin falına. Niye bakmasın ki, sende bu şans varken diğ' mi... Hem sen, afedersiniz siz, siz, söylemediniz mi; Başbuğumuz diş! dişlemezmiş hiç... Böyle Başbuğu olan insanların falına bakılmayacak da bizim falımıza mı bakılacak!.. Elbet dişi dişlemiyor kendisi! Böyük işleri var çünki, politika, fetiha, metiha... Ağzına da alkol almıyor, diğ'mi!.. Oruç adam, tabiy, herbişeyinin kafası yerinde!.. Sıkı mı herkesler yapsın!.. Ziftlenmiyormuş da, biraz patates, azbuçuk çocuk, bütün yediği bu!.. E, biliyor adam tabiy, harp ortasında, yiyecek bişey yok ki ortada! Yemez! Bir gırtlak daha eksilir! Yer, çocuk-mocuk, bir gırtlak daha eksilir! Moravya'da bir çiftçi vardı bildiğim. Herife bak, sen! Ne cins herif, ha!.. Midesinde bir hastalık vardı, kesmişlerdi yarısını. iştahı yok elbet kendisinin. Ama yanında çalışan işçiler, bibok anlamazlar ki hiçbişeyden, tutturmuşlar karnımız aç diye. Bu benim çift sahibi de haklı olmasına haklı, çıkmış bunların karşısına, demiş ki: «Ulan bire itler, ben mal sahibiyimken, bu size verdiğim kadarıyla

doyuyorum da, sizler ne demeye açız diye bağırıyorsunuz hâlâ?» Bu içki de bir belâ, içmesen olmaz, içsen olur! Buldova'da bir deri tüccarı vardı kardeşine kazık atacakmış. Biçare sarhoşken, «Bi yazayım ki demiş vasiyetimi, hava alsın benim birader! «Benden bok alamaz kardeşim!» diye yazayım derken vasiyetine, «Benden hak alır kardeşim!» diye yazmaz mı! Herşey iki yüzlüdür belki ama, insanoğlu iki yüzlü olmamalıdır! Çünki sonunda vururlar tek yüzüne! Meselâ bu aşk işi mi, iki taraf vardır bu işte! Bi isteyen, bi de isteyen! Oysa biz sanırız ki bir kadın vardır, bir erkek! Ne demek! Böyle bakınca bu işe, dişi eşek olunca, erkek de eşek!..

III

(Kupa'da. Balon yemeğini bekler. Ötede iki müşteri dama oynarlar. Şişko bir esnaf erik rakısı içer. Madam Kopetzka da örgü örer.)

BALON — Yarımı geçti, baksana! Hâlâ bizim Prochatzka ortada yok, Biliyordum ben bunun böyle olacağını!

MADAM KOPETZKA — Patlamadın ya, bekle biraz! Ayağına tez olanlar aşkta topaldır kimi zaman. Hem hızlı olacaksın, hem hesaplı! Bilmiyor musun sen Meltemin Türküsünü?

Okur:

MELTEMİN TÜRKÜSÜ

Değ'mi ki geçtin önümden,
Yârim ol bu seferlik!
Ama geçerken üstümden,
Ezme beni, be esenlik!

Gör ki yazın olmuş erik,
Dilediği derlenmişlik,
Lâkin azgın fırtınaya

Yeğlediği bir meltemcik.

Yavaş ol, yavaş ol, orak,

Biçme beni bir seferde!

Ağır ol, ağır ol, erkek,

İçme beni bir kederde!

Gör ki yazın olmuş erik,

Dilediği derlenmişlik,

Lâkin azgın fırtınaya

Yeğlediği bir meltemcik.

Nasıl bir ninniyse meltem,

Öyle kendimden geçecem;

Ve nasıl düş olursa erik,

Öyle kucağ'na düşecem.

BALON — (Huzursuz, karşıya, dama oynayanların yanına gider) Rastgele, bacanaklar!.. Dama da iy'ya, bi bakmaz mıydınız bu posta kartlarındakine! Ama hepsi kart değil, bazısı da taze!.. Bir fotoğrafçının yanında iş görüyoruz da... «Alaman kentleri!» diye bir dizi geçti elimize!..

İLK MÜŞTERİ — Alaman kentleri mi, topunun geçmişine!

BALON — Anlaşıldı, neşene gidecek bu dizi!

(Damacılara sanki ayıp resim gösteriyormuşça, gizliden, zulasından çıkardığı fotoları gösterir.)

İLK MÜŞTERİ — Vay anas'nı be! Aldım gitti bunu! Bomba çukurundan başka yapı kalmamış kentte!

BALON — Bayıl elliyi! Ama zırtpırt gösterme heryerde! Yakalanırsanız, karışmam ha!.. Çook yakalananlar oldu! Ayıp resim diye bunlar, uyuzlanıyorlar nedense!.. Devriyelere dikkat!

İLK MÜŞTERİ — Bak bu kıyak işte! Biliyor musun, ne yazıyor altında : «Çağların en böyük mimarına kitaksi!» Üstündeki resimde de Bremen, alevler içinde! Fırın be, fırın!

BALON — Bunlardan ben iki düzine sattım bir Alaman gediklisine. Herif baktı, baktı, sırıttı, pek neşesine gitti, anlaşılan! Sözleştik sonra, Havlayacam Meydanının orda. Sustalım alesta sol cebimde, bir puştluk eder diye... Ama etmedi, üç düzine daha aldı bu kartlardan...

ŞİŞKO KADIN — Sus eken, sustalı biçer!

MADAM KOPETZKA — Susss!

(Şvayk ile SS girer. SS ki, Şvayk'ı Bullinger'in bürosundan oraya kadar getirmiştir, suratı kademsiz, boyu da kademli bir kişidir.)

ŞVAYK — Selamlar! Yanımdaki Bey gayrı-resmen bulunuyor yanımda. Bize birer bira!

BALON — Ben bikaç yıla kalmaz gelirsin, sanmıştım. Hiç belli olmuyor bu işler! Brettschneider Bey de epiy işgüzâr. Sen burda yokken, karşıki koltukçuyu götürdü, koydunsa bul adamı!

ŞVAYK — Bunları koltuklamasını bilmiyormuş demek koltukçu! Brettschneider Beye gelince, ahbap, beni bir daha terso görmemek için şaşı bakacak bundan böyle bana! Bizim petkamız yok belkim, ama arkamız var...

ŞİŞKO KADIN — Sen miydin o. dün alıp götürdükleri?

ŞVAYK — (*Kasınarak*) Üstüne bastınız! Günümüzde Madama, iki büklüm olmak yaraşıyor adama! Ama alışmışlık işi bu göt yalama! Eskiden, siz, ne yaparlarmış yesirlere, biliyor musunuz? Bağlayıp ağaçlara sımsıkı, tuza bularlarmış yüzlerini. Sonra da

salarlarmış kurt köpeklerini üstlerine. O kadar insafsız değiller artık. Fazla üstüne gidersen heriflerin, süt sürüp bilmem ne yerine, keçi yavrularına yalattırıyorlar ama, nadir!.. Yau, unuttum ben, bak, bu Bey (*SS'i göstererek*) faline ve aydınlık istikbaline baktırmak istiyor. Madam Kopetzka... İki de bira bize, Beyin geçmişine! Anlattım yo!da sizin iki gözlü, ileri görüşlü ve gayipten sağır olduğunuzu kendisine! Lâkin inandıramadım bir türlü. İIIe de bir dürbünleyin istiyor geleceğini, geçmişi yetmiyormuş gibi...

MADAM KOPETZKA — Siz de biliyorsunuz pekâlâ, Şvayk Bey, hazetmiyorum ben bu işten!

SS — Niye hazetmiyormuşun, hanım-kadıncık! İffetinize mi dokunuyor yani?..

MADAM KOPETZKA — Ne gezer bizde o iffet ama... Sorumluluk var bu işin sonunda... Ne bileyim ben sizin geleceğinizin altında kalıp kalmayacağınızı!.. Falıma bak, istikbalimi oku demek iy! Ama ya dayanamazsa geleceği okunan! O zaman işte Kopetzka'da bütün suç!.. Czaka diye bir toprak ağası vardı, düştü düştü üstüme, mecbur, baktım falına. İstemeye istemeye, karın aldatıyor seni demez miyim! Kaptığı gibi, bira dublesini indirdi boy aynasını aşağı! Milyon versem bulamam ben şimdi o aynayı. Ninemden kalmıştı...

ŞVAYK — Aldattı ama onu karısı resmen! İki güne kalmadı, mübaşirle bastılar gencecik karısını Adliyede, anam avradım olsun!.. O bişey değil, Müdür Blaukoph, Mavi Sakal değil, Mavi Kafa derdik kendisine, geldi yine o, bu zatının hanım-hanımcık dediği hanımın karşısına fal baktıracakmış!.. Onikiden vurmaz mı yine!.. Bilir bu işleri Kopetzka!.. Sen söyle, yau, kadın, Belediye Meclisi Üyesinin daha bakar, bakmaz eline, dememiş miydin?.. Senin avucunda bir boynuz görüyorum diye... İnkâr etme, Tanrı aşkına!..

SS — Madem sizin böyle bir verginiz var ve biz de hâkimiz gelecek çağa, niye bakmıyorsunuz, soruyorum size, benim de olacağıma!..

ŞVAYK — Ben de bunu önerdim, efendim. Bak, dedim bütün Belediye Meclisi üyelerinin falına! Bak, sonra da Hâkimlerin falına bak! Aynı şeyi görmezsen, yuh olsun ervahıma!.. Nerde gezer bu hanımda o akıl!..

MADAM KOPETZKA — Şvayk Bey, hatırlatmak isterim size, şaka olmaz bu işlerle. Gayip, İstikbal ve Acayip... Bunlar ayrı şeylerdir Zevahirden!..

ŞVAYK — Tamam! Tamam! Mühendis Buluva kıyma kıyma olmuştu bir tiren kazasında. Köfte olacağını bildiği için karısı, zaten makas memuruyla yaşıyordu önceden! Bu kadınlar, amaan geleceği nasıl bilir hepsi! İçeri, içeri oldukları için belki, daha sağlamlar... Cean Hus Sokağındaki Madam Laslacak'a bak, meselâ, kocası da sağlamdı, sağlamdı ama, gayrı dayanamadı : «Ben bu karıyla oturacağıma gider, Alaman Ordusuna girer, ölürüm!» dedi. Ânla, karı, ne sağlam! Çalışma kampları var sonunda elbet, yiyeceği falakayı düşün! Hep bir sağlam kadından kaçmak için göğüsledi bunca belayı... İşte, kardeş, burda sinirlerin çelik gibi olacak! (*SS, «Öyle der!»)* O halde, Madam Kopetzka da, size geleceğinizi, korkusuz, anlatacak!..

MADAM KOPETZKA — Bak, bu işi şakaya alır, sonra şaka-kaka çıktı diye bokunu çıkarmazsa, bakarım, elbet, ben de eline.

SS — (*Ürker birden*) Madem siz de istemiyorsanız, niye zorlayayım sizi. Biz kimseyi zorlamayız ki...

ŞİŞKO KADIN — (*Boğuk bir sesle dama oynayanlara*) Çok terledinizse damadan, dama çıkın, dama!

MADAM KOPETZKA — (*SS'e birasını getirerek*) Ben de onu söylüyorum ya, zorla ne güzellik olur, ne gelecek!

ŞVAYK— (*Balon'un yanına oturarak*) Bişey var senlen konuşacağım. Ben Alamanlarla artık çalışacağım. Bir it ve İtler dolayısiyle... Sana da ihtiyacım...

BALON — Halim yok, be Şvayk'cığım!

ŞVAYK — Öyle değil, be arkadaşım! Bedava değil bu iş, ne de meccanî fahrî... Karaborsadan doyuracaksın patlayasıca mideni.

BALON — Kasabın oğlu da gelmedi zaten. Kaldık mı, patates ezmesine! Böyle bir hayat kırıntısı daha, dayanamam ben üstdahasına!..

ŞVAYK — Yeni bir fikir sana! Sekiz, on kişi yanyana geliriz, yüz gıramlık et hakkımızdan vesikalık, bir yemek pişiririz sana. Ne zıkkımlanacaksan, seçmesi sana ait...

BALON — Var mı, kaldı mı, öyle sekizon yiğit?

ŞVAYK — Doğrusun be, işkembesi delik! Çek olmayı çekmeyen, sürdüremeyen bir herif, nerden sürükleyecek sekizon kişiyi ardından! Hem de kendi ağzından çekip alıp lokmayı senin götünle birleşmiş ağzına çiğnemik vermeye!..

BALON — (*Gamlı-kasavetli*) Ağzıma sıçmadıklarına şükür!

ŞVAYK — Ha şunu bileydin! Tutamıyorsun diğ'mi kendini! Aklına bir dana budu, kızarmış biftek, kırmızı lahana, hıyar- mıyar geldi miydi yanına garnitür, ne memleket kalıyor, ne şeref, ne haysiyet sende! (*Balon içini çeker*) Âdi itler gibi, yağlı bir kemiğe tav olup, ardından koştuğunu düşün Alaman ordusunda, düşün ne rezalet!

BALON — Biliyorum be Şvayk, bilmez miyim! (*Aralık*) Ama garnitür bifteğin yanına yani, kızıl lahana değil, çengel hıyar da'a iy' gider!..

(Prochatzka, elinde bir çantayla girer.)

ŞVAYK — Naa işte, gördün mü, ulan Balon! Götümserlik ediyordun deminden beri!.. Günaydın Bay Prochatzka. Nasıl gidiyor işler?

BALON — Günaydın, kardeş. Şükür görüştüğümüze!

MADAM KOPETZKA — (*Prochatzka'ya, SS'den sıyırtma bir bakışla*) Buyrun, oturun bu beylerin yanına. Bir işim var da küçük... (*SS'e*) Siz bakmayın demin söylediklerime, eliniz adamakıllı ilgilendiriyor beni. (*SS'in elini alır eline*) Tahmin etmiştim! Öyle bir

el var ki sizde, sade ilginç değil, biz, yıldızbakıcılarıyla elfalcıları için dayanılmaz bir el!.. Siz hariç, sizin takımda kaç kişi var?

SS — (*Dişi sökülüyormuşçasına, zorlana, zorlana*) Benim hücum takımımda mı?.. Yirmi. Niye sordunuz ama?

MADAM KOPETZKA — Biliyordum. Sizin ölümünüz, evet, yirmi kişinin daha ölümüne bağlı...

SS — Yani, elime bakarken demin gördünüz müydü bunu siz?

ŞVAYK — (*Yanlarına yelyeperek gelir*) Ohoo! Daha neler keşfedecek size! Şaşıp kalacaksınız! Temkinlidir biraz yalnız! Kesine kesin olmadıkça, gördüğünü yutar söylemez!..

MADAM KOPETZKA — Çakıcı bişey var elinizde. Kıvılcımlısınız kadınlara karşı, bu da avucunuzda bayağ derinleşmiş Venüs çizgisinden de belli, hop atılıyorlar kucağınıza. Atıldıklarına da memnunlar sonradan, sökebilirsen sök kucağından... Ciddîsiniz, ciddî bir mizacınız var, harbîsiniz konuşmanızda, e, askersiniz de ondan... Öyle bir başarı çizginiz var ki sizde, aşırı ..

SS — Nasıl yani?

MADAM KOPETZKA — Para desem, değil. Evet, parayla bitmiyor bu iş! Çapkınlık filân da değil sade. Daha fazla! Daha ileri! Baksanıza şu K harfine! Tam şu üç çizginin birleştiği yerde!.. Kahramanlık demektir bu! Başaracaksınız! Başaracaksınız! Üç günde mi desem, üç ayda mı? Ama üç vadede başaracaksınız, muhakkak.

SS — Nerde ama? Görüyorsanız, söyleyin, lütfen, hangi ülkede, hangi topraklarda olacak bu başarı?

MADAM KOPETZKA — Burda değil. Doğduğunuz kasabada da değil. Çok, çok uzaklarda. Bir esrar, bir muamma, ben de anlayamıyorum doğrusu... Öylesine bir kahramanlık ki,

bunun sırrına bir siz vakıf olacaksınız, bir de yanınızdakiler... Ve korkarım, sizle gömülüp gidecek bu sır...

SS — Nası?

MADAM KOPETZKA — (*İçini çekerek*) Ben de bilmiyorum tamam. Belki de savaş meydanında, ileri bir karakolda falan... (*Gördükleriyle çarpılmışçasına*) N'olur bırakalım bunu burda! Ben de kendi işime bakayım... Canım, söylemiştim size önceden de, alay olsun diye, eğlence için bu fal...

memnun oldum döndüğünüze... Ama söylüyorum, bakın, cesaret edemedim o istediğiniz şeyi getirmeye. Bilseniz, bu beylerin karşısında sizi küçük düşürdüğüm için nasıl içim

içimi yiyor! Yine de öyle bir korku düştü ki içime... (*Umutsuzca*) N'olur bişey söyleyin! Öleyim ben daha iyi!

BALON — Hiç bişey getirmemiş demek!

MADAM KOPETZKA — Ama demin içeriye girdiğinde, «Önce şu SS'i savayım!» diye sana kaş-göz ettiğim zaman, çantanı gösterip, «Tamam!» demiştin başınla...

PROCHATZKA — Utandım da ondan... Yoksa...

MADAM KOPETZKA — Yeter! Yeter! Ne mal olduğun anlaşıldı! Denemek istemiştik seni. Bakalım, delikanlı bir adam mı, gerçek bir Çek mi diye... Ötlek herif, defol burdan, bi daha da bu eşikten adımını atma içeri!

PROCHATZKA — Haklısınız, ne diyim başka. (*Duvarları sıyırarak çıkar gider.*)

ŞVAYK — (*Kısa bir aralıktan sonra*) Bu el falı dalgasına gelince, anlatayım size : Mnişekli bir berber Kriş vardı —gitmişliğiniz var mı Mnişek'e, fena yer değildir—. İşte bu berber panayırlarda el falına bakar, toparladığı parayla da kafayı çekerdi. Bigün yine zom, genç bir çiftçi bunu almış evine götürmüş, falıma baksın diye. Ama bizimki sızdı sızacak. «Adın ne senin?» diye sormuş çiftçiye. «Tamam!» demiş «Anladık, adın Kunert! Şimdi çikor şu not defterimi yan cebimden! Yarım saat sonra gel, sana bir kâğıt bırakacağım buraya, öğrenirsin ordan evleneceğin kadının adını!» Başlamış horlamaya. Az sonra bi doğrulmuş, not defterine bişeyler çizittirmiş. Sonra da koparıp kağıdı yere fırlatmış. Bir çeyrek saat sonra, çiftçi gelip kendisini uyandırınca, elini ağzına götürerek «Sus!» demiş. «Daha olmadı. İyisi mi sen bir saat sonra gel, kâğıdı bulacaksın. Ama gözlerini bir bezle bağlayıp, öyle ararsan daha iyi olur,» deyip yine horuldamaya koyulmuş. Çiftçinin gözleri bağlı, kâğıdı bulacağım diye anası ağlamış tabiy. Ne yazılıymış, biliyor musunuz kâğıtta? «Evleneceğin kadının adı: Bayan Kunert!» yazılı değil miymiş!..

BALON — Katilin teki bu Prochatzka!

MADAM KOPETZKA — (*Öfkeyle*) Aptal aptal konuşma! Katil diye insanları korkutup, işkenceye çekip en iyi yanlarını inkara zorlayan Nazilere denir. (*Pencereden bakar*) Geliyor bir tanesi işte! Katil olan bu! Bizim Rudolf Prochatzka güçsüz, zayıf adamın biri, olup olacağı o...

ŞİŞKO KADIN — Bana sorarsanız, bizde de kabahat var. Burda oturup erik rakısı içip çene çalmakla olmaz bu iş gibime geliyor...

ŞVAYK — İnsanlardan da fazla şey beklemenin âlemi yok ama... Bu kıyamette başımızı buraya soktuğumuz ne devlet! Sırf sağ kalalım diye öyle kıçımızı yırtıyoruz ki, başka bişey yapmaya vakit kalmıyor... (*Brettschneider ile bir gün önceki SS girer. Şvayk neşeli neşeli*) Safa geldiniz, Sayın Brettschneider. Bir duble bira içer miydiniz? SS'lerle çalışıyoruz artık. İşim tıkırında...

BALON — (*Feyli bozuk bir sesle*) Çıkartın şunu dışarı!

BRETTSCHNEIDER — Ne demek istiyor bu?

ŞVAYK — Siz gelmeden önce vermekten bahsediyorduk da, efendim ...Bay Balon yiyecekle ilgili bir halk türküsü okumak istedi, ama nakaratını bulamadıydı bitürlü. Panayırlarda okurlar bu türküyü, bilirsiniz siz de belki. Mnişek yöresinde kocaman kocaman bayır turpları vardır, onlardan nasıl salata yapılacağına dair... Pek ünlüdür bu turplar, siz de duymuş olacaksınız herhalde... Balon, Sayın Brettschneider'e okuyuver şu türküyü, madem hatırladın nakaratını... Hem feylin de düzelir... Çok güzel sesi vardır bizim Balon'un. Kilise korosunda bilem okur.

BALON — (*Gamlı-kasavetli*) Okuyalım, bakalım. Bayır turpu üstünedir türkü. (Balon okur)

BAYIR TURPU NASIL TERBİYE EDİLİR?

(Türkü boyunca, herkesin dikkatle gözlediği Brettschneider, susturayım mı şunu, susturmayayım mı diye ikircik içindedir. Davranacak gibi olur, sonra tutar kendini.)

En karasını, en irisini seç,

Korkma hiç karşısına geç!

«Çık, ulan artık dışarı!» de!

«Yeter eğleştiğin içerde!

Turp bu çıkar mı yek başına!

Sen bakma gözünün yaşına,

Tut sapından çek dışarı!

Ama elinde eldiven-meldiven,

Sağlam bişeyler geçirmezsen,

Boklanır elin sonra...

Bokta büyür bayır turpu,

Ne kapı dinler, ne yapı;

Ele gelir lakin sapı,

Tut sapından at dışarı!

Satın da alınır bayır turpu,

İki nikele topu topu.

Lâkin yıkayıp paklayacaksın.

Boku çıkar sonra bokun!

Al eline bileyli bir satır,

Dil onu, dil hatır hatır!

Tuzu da bas, bas yarasına,

Ki yarasın suyu sana!

Ovacaksın tuzla, ovacaksın,

Gözünün yaşına bakmayacaksın,

Ovacaksın, ovacaksın, ovacaksın!..

YÜKSEK KATLARDA BİR ARA FASIL

(Hitler ile Maraşalı Goering bir tank maketinin önünde. İkisi de doğalında olduğundan çok daha büyük. Askercil musiki.)

HİTLER:

Dört yıl oldu, aziz Goering, bu işe başlayalı,
Kıl payı kaldı gerçi harbi kazanmamıza ama,
Açık vermiyorsak da, açılıyoruz dört bir yana.
Daha çok tanka, topa, daha çok uçağa ihtiyacım var...
Ezcümle, bütün bu aylak oturan dalgacıları ezip
Çalıştırmam, çalıştırmam gerek eşek sudan gelinceye kadar.
Onun için de bu suali sana, aziz dostuma tevcih ediyorum ya:
Avrupa'nın orta tabaka dediğimiz muzahrafatı, sence,
Razı mı benim için, yani bu muhteşem harp için çalışmaya?

GOERING :

Dünya kaderinin çizildiği bu devrede çalışmayacaklar da ne yapacaklar, Başbuğum!
Ve sağ ve sağ kaldıkça ben ve titremedikçe kırbaç kuyruğum,
Açtığım ve başlattığım Gönüllü Çalışma çağrısı ve buyruğum
Nasıl zırıl zırıl terletiyor ve kan işettiriyorsa yurt içindekilere,
Avrupa'daki orta tabakayı da öyle zorla çalıştıracağım, emin olun!

HİTLER:

Sağ ol, Göering!
Ben de zatımla senden bu sağlam cevabı bekliyordum.

IV

(Vıltava kıyısında bir rıhtım. Akşam. İki aşık, sarmaş-dolaş, ilerler, geride, nehri seyretmeye, sonra dönüp yollarına koyulurlar. Şvayk ile arkadaşı Balon gelir. Arkalarına bir göz atarlar.)

ŞVAYK — Bu Vojta denen herif hizmetçilerine çok kötü davranıyormuş. Noelden beri üçüncü kız bu, bu da gidici. İşbirlikçilerinin yanında çalışıyor diye komşular rahat nefes aldırmıyorlarmış, gık demiş artık. Onun için, köpek kaçmış, köpek kaçırılmış umurunda bile değil, yeter ki orostopolluk onda olmasın. Sen, şuraya çök, otur çabuk. Birisini daha görsün ki oturan, benle oraya oturmaya razı gelsin.

BALON — Sosisi de elimde tutacağım, değil mi?

ŞVAYK — Kendin zıkkımlanasın diye vermedik sana onu elbet! Otur, diyorum, sana şuraya!

(Balon sıraya oturur. İki hizmetçi kız gelir, Anna ile Kati, ellerinde tasmalı iki fino.)

ŞVAYK — Afedersiniz, Matmazeller, Palacy Caddesine nasıl gidilir burdan?

KATI — (*Güvensizlikle*) Hawlitschek Meydanını geçin!.. Gel, Anna, gidelim!

ŞVAYK — Bağışlayın beni ama, sorabilir miyim nerdedir bu meydan? Buralı değilim de...

ANNA — Ben de buralı değilim zaten. Sen söyleyiver, Kati, Beye nereye gideceğim!..

ŞVAYK — Allah, allah! Demek siz de buralı değilsiniz! Elinizdeki cici köpeğe bakarak, aklıma gelmezdi doğrusu şehirli olmayışınız! Pekiy ama, nerelisiniz?

ANNA — Protovinliyim.

ŞVAYK — Şu işe bak, komşu sayılırız aşağı yukarı. Ben de Budweisliyim.

KATİ — (*Arkadaşını sürükleyerek*) Anna, gel diyorum sana!

ANNA — Geliyorum şimdi. Öyleyse Budweis'de, anayolun ordaki kasap Pecchara'yı da tanıyacaksınız?

ŞVAYK — Tanımaz mıyım! Kardeşim benim. Pek severler onu orda. İyidir, hoştur, hizmetine koşar herkesin. İyi de et satar, kantarın topunu da kaydırmaz yana...

ANNA — Öyledir ya...

(Kısa bir aralık. Kati bıyık altından gülerek beklemektedir.)

ŞVAYK — Ne tesadüf, değil mi, böyle gurbette karşılaşmamız! Memleket nerde, şimdi biz nerde!.. Vaktiniz var mıydı acaba, bidakkacık? Şurda bir sıra var manzaralı, oturur orda biraz memleketten konuşurduk. Vıltava dedikleri nehir bu işte.

KATİ — Sahi mi? (*Alaycı*) Bak, bunu bilmiyorduk işte!

ANNA — Biri daha var orda zaten.

ŞVAYK — Manzarayı seyreden bir bey olmalı... Yalnız, benden söylemesi, köpeğinize gözkulak olun!

ANNA — O da niye?

ŞVAYK — Söylemesi belki bana düşmez ama, bu Alamanlar köpeklere düşkün mü düşkün. Şaşılacak şey!.. Böyle bir köpek, sizinki gibi bir köpek, kaşla göz arasında bi de bakarsınız, ortadan kaybolmuş! Alamanya'ya postalıyorlar hepsini. Geçenlerde, Bullinger diye bir SS çavuşuyla tanıştım bir yerde.

KA.TI — Hımm, demek siz böyle SS çavuşlarıyla filan da sıkı-fıkısınız! Hadi, Anna, gidelim artık!

ŞVAYK — Alaman İmparatorluğuna muzır sözler söylemişim diye karakola götürmüşlerdi de orda tanıştık kendisiyle...

KATİ — Sahi mi? Bak, bu oldu işte! Biraz daha oturalım öyleyse, Anna! (*İlerler sıraya doğru. Üçü birden Balon'un yanına otururlar*) Neydi söylediğiniz bu muzır sözler?

ŞVAYK — (*Yabancıların yanında böyle şeyler konuşulmasının doğru olmayacağını işaretle anlattıktan sonra, havadan sudan konuşmacasına*) Hoşunuza gidiyor mu, Prag?

ANNA — Fena değil. Ama buranın insanlarına inan olmuyor.

ŞVAYK — Çok yazık ama, öyle! Memnun oldum bunu farkettiğinize. Taşrada insanlar çok daha namusludur, öyle değil mi? (*Balon'a*) Manzaranın güzelliğine diyecek yok, değil mi, Komşu Bey?

BALON — Ehh...

ŞVAYK — Fotoğrafçı olacak ki, çekecek bunu!

BALON — Fon olarak işe yarar belki...

ŞVAYK — Doğrusunuz! Fona fon katar bu manzara!

BALON — Kendim de fotoğrafçıyım da biliyorum. Çalıştığım südüdyoda, bir paravanın üstüne Vıltava'nın bir resmini yaptık, aslından güzelini tabiy. Alamanlar için, özellikle SS'ler için. Önünde poz vediriyoruz, kapısından çıkıp da bidaha dönemedikleri evlerine yollasınlar diye. Vıltava diye alacalı bulacalı bir ırmak resmi... O kadarından anlıyorlar, n'aapalım!

(Kızlar onaylamacasına kıkır kıkır gülerler.)

ŞVAYK — Bakın bu anlattıklarınız çok ilginç... Bu matmazellerin bir fotosunu çekemez miydiniz acaba, vaktiniz varsa tabiy... Belden yukarıya bir resimlerini?.. Özür dilerim, öyle denir, değil mi?..

BALON — Memnuniyetle.

ANNA — Çok kibarsınız doğrusu. Ama sizin paravanadaki Vıltava'nın önünde değil herhalde!..

(Hep birden gülüşürler, gülüşürler. Bir sessizlik.)

ŞVAYK — Duydunuz muydu bu fıkrayı, bilmem : Çekin teki Karls köprüsünün orda sulardan yükselen bir feryat işitmiş, Alamanca. Ne mi yapmış? Parmaklıktan sarkmış, bağırmış aşağı: «Bağırma, ulan öyle! Alamanca öğreneceğine, yüzme öğreneydin, hıyar!» diye... (*Kızlar gülerler*) Vıltava dediğimiz işte bu! Harp zamanında, bahçesinde, kenarında, köşesinde ne hikâyeler oluyor!..

KATI — Barış sırasında da neler olurdu ki...

BALON — Özellikle Mayıs bayramında...

ŞVAYK — Taa yortuya kadar, hem de açık havada...

KATİ — Kapalı yerlerde de öyle şeyler olmuyor mu sanki?

BALON. — Olmaz mı! Neler, neler oluyor!..

ANNA — Sinemalarda bile... (*Katıla katıla gülerler yeniden*)

ŞVAYK— Eee, Vıltava böyledir işte!.. O şarkıyı bilir mi siniz? Hani: «Hanri mışıl uyur gerdekte» diye başlar... Moravya'da çok okunur...

ANNA — Şuuu : «Yanında kız atlas döşekte,» diye gider... Onu mu söylüyorsunuz?..

ŞVAYK — Onu söylüyorum ya!.. (*Balon'a*) Gözüne bişey mi kaçtı yoksa, azizim? Oynamayın hiç! Matmazel, siz şu arkadaşın gözüne bakın bi! Mendilin ucuyla şıpdiye çıkar...

ANNA — (*Şvayk'a*) Köpeği tutar mısınız bi dakka? Prag böyle işte. Kurum uçuşuyor dört bi yanında!

ŞVÂYK — (*Köpeğin ipini düğümlemeden yandaki lambanın direğine sözde bağlar*) Özür dilerim. Acele işim var, Palacky Meydanına gitmem gerek. İş koşturuyoruz, mâlum a! Yoksa oturur seve seve dinlerdim türkünüzü, mümkünü yok ama... Hayırlı akşamlar hepinize... (*Gider*)

KATİ — (*Anna Balon'un gözündeki kurumu mendilin ucuyla çıkarmaya çalışırken*) Bu Beyin de pek acelesi varmış!..

ANNA — Göremiyorum, valla, bişey...

BALON — Geçti ağrısı, çıktı galiba... Hadi siz şu şarkıyı okuyun artık!..

ANNA — İlle de söyleyeceğiz o şarkıyı demek!.. Lüks rahat dursana orda! Senden de bıktım, efendinden de bıktım zaten! (Balon'a) Alaman taraflısı bizim körolasıca Bey de!.. Hadi oku yalım, bakalım...

(iki hizmetçi kız birinci dörtlüğü duya duya okurlar. Bu arada Şvayk, bir fundanın arkasına gizlenmiş, ufacık bir sosis parçasıyla köpeği yanına çekmeye çalışır. Sonunda köpek dayanamaz, Şvayk ile birlikte uzaklaşır.)

(İki hizmetçi kız okur.)

Hanri mışıl uyur gerdekte.
Yanında kız atlas döşekte
Döner, döner, döner kahrından,
Korktuğu yılan değil, bir yalan!

BALON — Aferin be kızlar!

ANNA — Daha bitmedi ki... Ama bu Lüks ne cehenneme gitti? Vay, benim başıma gelenler. Hiç de kaçmazdı kâfir! Müşavir Bey şimdi ne der bana! N'aapacağım ben şimdi?..

BALON — Canım, merak edecek ne var! Senin Bey açar telefonu polise. Zaten ahbapmışlar... Üzülecek bişey yok ki bunda! Senin kabahatin değil ki... Demin giden Bey iyi bağlamamış demek... Az önce, siz türkü okurken, bir gölge geçti ama yanımdan, seçemedimdi ne olduğunu...

KATI — Fırla hadi, polise gidelim, Kayıp Bürosuna!..

BALON — Uğrayın bir cumartesi, ikindiyin de olur, Jean Huss Sokağında Kupa Biranesine, 7 Numara!..

(«Tamam» diye işaret çakarlar, fırlayıp giderler. Balon manzarayı seyre koyulur yeniden. Önceki aşıklar yeniden görünürler, ama sarmaş-dolaş değillerdir artık. Derken Şvayk görünür, elinde köpeğin ipi...)

ŞVAYK — Tam işbirlikçi köpek, önce uyutuyor, sonra ısırıyor adamı. Yol boyu, anamdan emdiğim sütü burnumdan getirdi. Demiryolunun üstünden geçeceğiz tam, uzanmaz mı yere. kımıldatabilirsen, kımıldat! Namuzsuz, intihar mı etmek istiyor. nedir! Yola geldi artık...

BALON — Atladı mı hemen sosisin üstüne? Hayret! Bunlar hep dana sosisi yerler çünki...

ŞVAYK — Harpteyiz be, cennette değil. İşbirlikçi cins köpekler için bile tozpembe değil hayat... At sosisi nesine yetmiyormuş!.. Bullinger'e de parayı saymadan dünyada vermem bu iti. Yoksa avucumu yalarım! İşbirliğimi istiyorlar benden, ödeyecekler ceremesini!

(Arkada irikıyım, celiût kılıklı bir herif belirir, dikizler onları.)

HERİF — Beyler, gezinti yapıyorsunuz burda galiba?

ŞVAYK — Evet. Bir itirazınız mı var?

HERIF — Beyler, kâğıtlarını göstermek isterler mi acaba? (*Cebinden bir kart çıkarır. Polistir*.)

ŞVAYK — Kâğıt namına bişey yok benim üstümde? Senin var mı?

BALON — (*Hayır der başıyla*) Bişey yapmadık ki biz...

HERİF — Sizi çevirdimse ben, bişey yaptığınız için değil, bişey yapmadığınız için. Ben Gönüllü Çalışma Bürosundanım.

ŞVAYK — Hani şu sinemaları, kahveleri dolanıp, fabrikalara yollanacak adam toplayanlardan mısınız yoksa?

HERİF — İşiniz ne sizin?

ŞVAYK — Köpek satıcısıyım.

HERİF — Mesleğinizin Millî Savunmaya yararlı olduğuna dair bir belge var mı elinizde?

ŞVAYK — Yok, Ekselans! Lâkin benim mesleğimin de Millî Savunmaya yararı var, emin olun! Harpte de insanlar bir köpekleri olsun isterler, güç anlarda yoldaşlık etsinler diye onlara, öyle değil mi, Lüks?.. Bombardıman sırasında yanlarında yüzlerine, «Niye bütün bunlar?» der gibisine bakan bir kuçukuçuları olursa sakinlerler biraz. Bu Bey de fotoğrafçı! Onun işi Millî Savunma için benimkinden de önemli. Askerlerin fotoğraflarını çekiyor, onlar da memleketlerine yolluyorlar. Böylece sevdiklerinin ellerine okşayıp sevebilecekleri bişey geçiyor. Hiç yoktan iyi değil mi bu?..

HERIF — Karakola kadar gelin siz benlen, en iyisi! Bişey daha söyleyim sana, bu zırvalara da son ver!

BALON — Anlatsana, yau, bu köpeği biz, üstlerimizin emriyle yakaladık!

ŞVAYK — Ne çıkar ondan! Bu Bey de burda üstlerinin emriyle hizmet görüyor. (*Herifin ardından yürürler*) Bizim işimiz nasıl köpek yakalamaksa, onunki de insanları yakalamak, anladın mı şimdi?..

V

(Prag'ın marşandiz istasyonunda öğle tatili. Şvayk ile Balon rayların üzerinde otururlar. Hitler'in hizmetinde artık, vagon manevracısıdırlar. Dişlerine kadar silâhlı bir Alman askeri başlarını bekler.)

BALON — Nerde kaldı şu Madam Kopetzka? Yemek getirecekti hani! Başına bişey gelmiş olmasın!

TİREN TEĞMENİ — (*Geçerken ere*) Nöbetçi! Bu vagonlardan hangisi Bavyera'ya hareket edecek diye sorarlarsa, iyi tut aklında, «4268» numaralı olanı, de!

ASKER — (*Esas vaziyetinde*) Başüstüne, komutanım!

ŞVAYK — Bu Alamanlarda herbişey örgütlü. Dünya dünya olalı, böyle organize görmedi, alimallah. Hitler bir düğmeye basmaya görsün, koskoca Çin değil mi meselâ, dünya haritasından silindi gitti! Roma'nın Papası da kara listelerinde, ileri geri konuştu diye haklarında. Yani onun da suyu kaynadı senin anlayacağın... Hem bunların astları bile astığı astık, kestiği kestik. Bir SS Şefi deyip geçme haa! Bir düğmeye bastı mı hazret, daha ertesi günü bil ki, küllerin evine, dul karının eline teslim edilmiş, hem de afilli bir çanağın içinde! Sen bana sorarsan, şanslıyız biz burda oluşumuza! Baksana başımızda dif gibi Alaman nöbet tutuyor, baltalayıcılık edip de kurşuna dizilmeyelim diye.

(Madam Kopetzka, sefertaslarıyla, telâş içinde gelir. Nöbetçi, aklı başka yerde, dalgın dalgın kâğıtlarını denetler.)

BALON — Ne yemeği var ki?

MADAM KOPETZKA — Patates köftesi. (*Sonra, alçak sesle, tasları kucaklarında yemeklerini yiyen arkadaşlarına*) Şu köpeği alın artık evimden. İş dalbudak saldı, bayağ siyasî bir mesele haline geldi... Sayın Balon, öyle deli gibi yemesenize! Ülser olacaksınız, valla!

BALON — Patates köftesinin ülserinden ne olacak! Tavuk-mavuk olsa, hadi neyse!

MADAM KOPETZKA — Bugünkü gazetede yazıyor: Bakanlık Müşaviri Volja'nın köpeğinin ortadan kayboluşu, Alamansever bir görevliye karşı halkın hıncıdır diye. Harıl harıl arıyorlar, fitneci unsurların yuvasını bulup, köküne kibrit suyu ekeceklermiş! Şu köpeği alın Kupa'dan. Hem bugünden tezi yok.

ŞVAYK — (*Bir yandan tıkınarak*) Bu kötü işte! Daha dün Çavuş Bullinger'e bir tel çektim, iki yüz kuronu yolla, köpeği al diye...

MADAM KOPETZKA — Böyle olmadık teller-meller çekerek kelleni tele getireceksin sen boşuna!

ŞVAYK — Niye boşuna olsun Madam Kopetzka! Bu Bullinger namussuzun teki gerçi ama, bu işlerde dürüst davranılması gerektiğini anlayacak kadar da uyanık. Yoksa paso benden! Hem sonra duydum bir yerden, bu finoyu da Köln'deki karısı için istiyormuş! Bir işbirlikçi bedavaya işbirliği etmez a! Hem yurttaşlarınca hor görül, hem de avucunu yala! Yağma yok! Herşeyin bir karşılığı vardır hayatta. N'aapalım, bu iş böyle!

MADAM KOPETZKA — Canım, burda kapalıyken, nerden işmiş göreceksiniz siz?

ŞVAYK — (*Dostça*) Burda kokuşacak değilim a, ömrümün sonuna kadar. Şimdiden bir vagon dolusu sabuna patladım bu beylere! Köpürtsünler oralarına! Hem siz biliyor musunuz, Avusturya'da şimendiferciler bir hafta felce uğrattılar tırafiği. Hükümet gırevi yasaklayınca, onlar da bütün güvenlik kurallarını tıpatıp uyguladılar, hiç başka bişey değil...

MADAM KOPETZKA — (*Üstüne basa basa*) Benim aklım ermez, şu it, bugünden tezi yok, Kupa'dan alınıp götürülecek, anladın mı Bay Şvayk! Brettschneider hafiften koruyor beni, bir iş çıkarırım belki diye... Ama bu kadar da bel bağlanmaz ki o herifin aşkına!

(Şvayk kulak arkasından dinler: İki Alman askeri geçer; kocaman bir kazan taşırlar; durup orda, kazandan kepçelerle çıkardıkları yiyeceği bir alüminyum tasla nöbetçiye verirler. Yemeğini çoktan bitirmiş olan Balon ayağa kalkar, beşon adım öteden koklaya koklaya, çorbanın dumanını izler, gözleri kaykılmış halde...)

ŞVAYK — Pekiy, alırım köpeği... Sen şuna baksana bikere!

ALMAN ASKERİ — (*Bıçak gibi sesle*) Dur!

MADAM KOPETZKA — (*Yüzü allak bullak, süngüsü düşük. geri dönen Balon'a*) Ama, Bay Balon, kendinizi tutun biraz, canım!

ŞVAYK — Budweis'de bir doktor vardı vaktiyle, şeker hastasıydı. Perhiz gereği, mecburdu iki kaşık pirinç çorbasıyla nefis körletmeye. Ama adam da sana ızbandutun kendisi!

Dayanamadı biçare perhize, muayenehanesinde filan hırsızlama tıkınmaya başladı, başına geleceği de biliyor elbet. Sonunda bunu da yediremedi kendine, çağırdı kâhyasını, etiyle, tatlısıyla, hamurlusuyla yedi kap yemek ısmarladı. Kadıncağız iki göz, iki çeşme, yemekleri önüne koymadan önce. Ama bizim doktor oralı değil, sofra başında, bi de cenaze marşı koymuş gıramofona! Pılak bitti, o da bitti. Senin başına böyle bişey gelecek, Balon! Sen de tıkınayım, tıkınayım derken, bir Rus tankının teker zincirlerini yiyeceksin o hörmetli göbeğinin üstüne!..

BALON — (*Dört bir âzası titreyerek*) Gulaş veriyorlar, gulaş!

MADAM KOPETZKA — Ben gideyim, gözüm görmesin! (*Sefertaslarını toplayıp gider*)

BALON — Sade bi bakayım, dedim. (*Yemek yiyen askere*) Orduda karavanalar hep böyle bol mudur? Afiyet olsun, Asker Ağ', sizinki bayağ okkalı yani! Belki de nöbetteyken, gözünüzü dört açın diye böyle bol veriyorlar, yoksa bi punduna getirip, sıvışırdık, değil mi? Müsaadenizle, şöyle bi koklayabilir miyim?

(Asker bir yandan yemeğini yer, bir yandan da iki lokma arasında dudaklarını oynatır. Balon'a hiç karşılık vermez.)

ŞVAYK — Boşuna sual-mual sorma ona! Görmüyor musun, bire hıyar, herif, teğmenin söylediği numarayı ezberlemeye çalışıyor. Hele bi şaşıversin, yanlış vagon gitti gider Bavyera'ya! (*Askere*) Nöbetçi Bey, çok iyi ediyorsunuz, o numarayı iyi bellemekle. Ne olacağı belli olmaz ki bunun! Eskiden vagonların üstüne nereye gideceğini yazmayı denedilerdi, ama baltalayıcılar doğru adresi silip, yerine yanlış yunuş şeyler yazmaya başladılar. O da sökmedi... Nasıl bir sayıydı o? 4268, değil mi?.. Ama, canım, bu sayıyı akılda tutmak için yarım saat dudaklarınızı oynatmaya ne gerek var? Ben size söyleyim ne yapacağınızı. Ben de bu usulü bir tapu memurundan öğrenmiştim. Tapu numarasını aklında tutamayan bir çiftçiye anlatırken, dinledim... Numarayı akılda tutmanın numarası şu : Anlatayım da size bi dinleyin, bakın! Göreceksiniz nasıl kolay!

Aynı şeyi sizin numaraya da yapalım! Kaçtı numara? 4269, değil mi? Tamam! İlk sayı 4, ikincisi de 2, değil mi? Şimdi 42'yi aklınızda tutun, ama iyi tutun! Ne demek bu? Önce 2 kere 2 demek ,sonra da 4 bölü 2. İkisi de yanyana... Hiç merak etmeyin artık! 2 kere 4 ne eder? 8. değil mi? Tamam! Anlaştık, değil mi, bunda? O halde 4268'deki 8'in en sonda olduğunu aklınızın bir tarafına iyice yazın! Demek ki şunu aklınızda tutacaksınız bir kere: ilk sayı bir 4, ikinci bir 2, dördüncü de bir 8. Oldu mu! Bundan kolay bişey olabilir mi! Birinci sayı 4, ikinci sayı 2, dördüncü de bir 8! 4, 2 daha ne eder pekiy? 6, değil mi? Oldu bitti işte! Demek ki sondan ikinci sayının da 6 olduğunu bellediniz! Zaten tapu memuru da öyle dediydi, sayıları böyle kavradın mı, numaraları unutmazsın bidaha, belleğine nakşolmuşlardır çünki. İsterseniz, daha basit bir yol var, onu da deneyelim! Bu usulü de o tapu memurundan öğrendim. Hani bunu da bilin diye söylüyorum! Yine bu seferki usulü de sizin numaranıza uygulayalım. (Er gözlerini dört açmış, dinler) 8'den 2 çıkarsa, ne kalır? 6, değil mi? Öyleyse üçüncü sayı olan 6'yı öğrendiniz. Pekiy 6'dan 2 çıkarsa, ne kalır? 4. Öyleyse ilk sayı olan 4'ü de biliyorsunuz. 2'yi araya, 8'i de sona korsanız, ne olur numara? 4-2-6-8, değil mi? Bunu daha başka türlü de yapabilirsiniz, ister çarpar, ister bölersiniz, hangisini isterseniz... Size göre hava hoş artık! Bakın nasıl oluyor bu! Tapu memurunun dediği gibi: 2 kere 42 ne eder, 84, değil mi? Bir yılda kaç ay var: 12, malum! 84'den 12'yi çıkarırsak, ne kalır? 72, değil mi? Pekiy bundan bir 12 ay daha çıkarırsak ne kalır? 60, değil mi? Bizim, değil mi? numara, atarız sondaki sıfırı! Ne kalır? 42-6-84 kalır, değil mi? Madem sıfırı attık, sondaki 4'ü niye atmayacakmışız! Onu da attık mı, kalır ortada sizin ezberlemek istediğiniz numara! Bir yanlış var mı bunda? Bölerek de aynı şey yapılır, kolay! Anlatayım, bakın size! şimdi kaçtı sizin numaranız?..

GERİDEN BİR SES — Nöbetçi, Bavyera'ya gidecek vagonun numarası kaç?

NÖBETÇİ — Hangi numara?

ŞVAYK — Bi dakka, bi dakka! Ay usulüyle yapalım, en iyisi. Bir yılda 12 ay var, değil mi? Tamam.

NÖBETÇİ — (*Çarşaflamış*) Söylesene şu numarayı bana!

SES — Hey nöbetçi, lan, uyuyor musun yoksa orda?

NÖBETÇİ — (*Feryat, figan*) Bilmiyorum, bilmiyorum! Unuttum. (*Şvayk'a*) Hep senin yüzünden, köpoğlu köpek!

SES — (*Zart-zurt bir sesle*) Bu vagonun 12.50 tireniyle Passou'ya gitmesi gerek!

ÖBÜR SES — (*Daha uzaktan*) Öyleyse şunu alalım. Zaten buydu galiba.

BALON — (*Ağzı kulaklarına varmıştır, gerilere korku içinde bakan nöbetçiyi göstererek*) Kerâta, gulaşını koklayım diye bile bırakmamıştı!..

ŞVAYK — Bana kalırsa, şimdi Bavyera'ya hareket edecek olan vagon mitralyöz vagonu. (*Feylesofca*) Ama kimbilir belki de vagonlar yerlerine varıncaya kadar, Stalingrad'dakiler hasat makinelerini, Bavyera'dakiler de mitralyözleri görünce, aman ne iy' etmişler de yollamışlar diyecekler! Göreceğiz bakalım!..

VI

(Kupa'da cumartesi akşamı. Öbür müşterilerin yanı sıra, Balon, Anna, Kati; ayrı bir köşede de iki SS. Müzik kutusuyla dans ederler.)

KATİ — (*Balon'a*) Sorguda, Brettschneider'e: SS'lerin finonun ardına düştüklerini daha önce duymuştum, evet, dedim... Sizin adınızı anmadım hiç, sade arkadaşınız Bay Şvayk'ın adını verdim. Ama Bay Şvayk'ın bizle ahbaplık kurmak için sizi tanımazlıktan geldiğinden de söz etmedim, bilesiniz.

BALON — Nasıl olsa yanmışım ben! Uzun bir süre artık göremezsiniz beni burda. Kimbilir ne zaman o da, dönebilirsem bigün, ona da şükür!..

ANNA — Böyle kötü kötü konuşmayın Bay Balon, yaraşmıyor size. Bakın, şu karşıdaki SS, beni burda aylak oturur görürse, fırsat bu fırsat, dansa kaldırır. Hep de bu yana bakıyor zaten. O davranmadan önce, hadi dansa kaldırın beni!

(Balon ile Anna tam ayağa kalktıkları sırada, Madam Kopetzka ortaya çıkar, ellerini çırpar.)

MADAM KOPETZKA — Baylar, Bayanlar, saat sekiz buçuğa geldi. Beseda vakti! (Ve SS'lere izah makamında) Bizim halk oyunlarından biridir Beseda, pek severiz, sık sık oynarız aramızda. Ama herkesin zevkine göre değil tabiy... Başlasın müzik! Parası benden!

(Madam Kopetzka araca bir para atar. Hazırun, topuklarıyla yeri döve döve dansa başlar. Balon ile Anna da katılırlar. SS'leri kaçırmak için koparırlar bu curcunayı, aradabir mahsus masalarına çarparlar falan...)

BALON (Okur) :

Saat yarımı vurdu mu dan diye.
Kızanlar başlarlar tepinmeye.
Kızlar desen, onlar dünden razı,
Boşuna mı beklediler yazı!

ÖBÜRLERİ (Koro halinde) :

Korkma, at kıçına bir şaplak,
Bu cümbüşte kim kime bakacak!
Kızlar desen, onlar dünden razı,
Boşuna mı beklediler yazı!

(SS'ler sövüp-sayarak ayağa kalkar, savuşurlar. Oyun bitince, Madam Kopetzka bitişik odadan döner gelir, bardakları çalkalamaya koyulur yeniden. Kati, III. sahnedeki ilk müşteriyi masasına alır, getirir.)

İLK MÜŞTERİ — Halk oyunları hiç de fena bir yenilik değil Kupa'da. Gedikli müşteriler de hoşlanıyor üstelik, mis gibi biliyorlar çünki, biz tepinirken burda, Madam Kopetzka'nın Moskova Radyosunu dinlediğini.

BALON — Bana artık paydos böyle eğlentiler! Beni götürecekleri yerde Beseda değil, pes ettiriyorlar adama!

ANNA — Bana dediklerine göre, o parka gitmek akıl kârı değilmiş hiç. Alaman kaçakları saldırıyorlarmış insana...

İLK MÜŞTERİ — Kadınlara değil, sade erkeklere, sivil giysilerini almak için... Stromovka parkında artık, sabahları, Alaman üniformasından geçilmiyor, yerlerde hep...

KATI — Giysisini böyle yitirenler zor bulur bidaha yenisini! Dokuma Tekeli kâğıttan şapkayla giysi yapımına son verecekmiş, öyle diyorlar... Kâğıt kıtlığı varmış da...

İLK MÜŞTERİ — Şu tekeller var ya, ne seviyorlar namussuz Alamanlar! Mantar gibi bitiyorlar dört bi yanda. Bütün meramları çünki, cepheye gönderilmemek için sığınacak bir kapı bulmak. Süt tekeliymiş, kâğıt tekeliymiş, peynir tekeliymiş, çullanıyorlar Çeklerin üstüne!.. Dalavere hep!

BALON — Bi de benim çulumu buldular mı, çulluğumu çıkarırlar. Biliyorum başıma gelecekleri. İflâh etmem ben artık!

ANNA — Ne demek istiyorsunuz, canım?

BALON — Az sonra görürsünüz, Matmazel, ne demek istediğimi!.. O türküyü bilirsiniz herhalde, hani: «Bire döl kapıları,» diye başlar, genç yaşında cavlağı çekmiş bir boyacı için yakılmış... Okur musunuz onu benim hatırım için? Aynı benim halim!..

ANNA (*Okur*) :

Bire döl kapıları, o çapkın boyacınız
Alaca fırçasıyla kara toprak altında!

Boyamak isterdi hep sizleri hayatında,

Siz de onun yasına, bu gece kapanınız!

Bu türkü müydü?

BALON — Bu ya!

ANNA — Yoksa kendinize bir hiyanetlik mi edeceksiniz, Bay Balon?

BALON — Bilseniz ne halt edeceğimi, tüyleriniz diken diken olur. Hem kendime olsa iyi!..

(Şvayk elinde bir paketle girer.)

ŞVAYK — (*Balon'a*) Al sana işte ziftleneceğin gulaş için istediğin eti! Teşekkür-meşekkür de istemez, çünki karşılığında senin mutfaktaki kamp yatağını alacağım.

BALON — Bi bakıyım. Sığır eti mi?

ŞVAYK — (*Hışımla*) Çek, ulan, ayaklarını üstümden! Burda açacak değiliz a bu mereti! İyi akşamlar, küçük hanımlar!.. S!z de orda mıydınız?

ANNA — Size de iyi akşamlar... Ordaydık, öğrendik de işin içyüzünü...

ŞVAYK — (*Balon'u köşeye çekerek*) Ne yumurtladın bunlara yine?

BALON — Valla, bişey söylemedim. Senle eski tanış olduğumuzu, parkta mahsuscuktan birbirimizi tanımazlıktan geldiğimizi anlattım sade... Diyecek başka bişey gelmedi ki aklıma... Kamp yatağım senin, arkadaş! Bu iyiliğini de unutmayacağım hiç. Uçurum kenarından kurtardın beni! Yalnız, bırak da, şunu kâğıdın üzerinden bari koklayayım! Karşıdaki Madam Mahler yirmi kuronu toslamaya razı, ama verir miyim hiç!.. Nerden buldun onu allahaşkına?

ŞVAYK — Nerden olacak, karaborsadan! Taşralı bir ebeden tedarikledim. 1930 yıllarında filân işte, bir çiftçinin karısını doğurtturmuş. Bebeğin ağzından bir kemik çıkmaz mı! Görünce bunu ebe, başlamış ağlamaya, «Kıtlık geliyor, kıtlık!» diye. Nerden bilmiş, değil mi! Alamanlar da yok ki o zamanlar ortada! O zaman, bu zaman işte, çiftçinin

karısı, bilgiç ebe aç kalmasın diye, cemile olsun için, her yıl ona yiyecek bişeyler yollarmış. Ama bu yıl, ebe vergi belâsını atlatmak için mecbur olmuş satmaya...

BALON — İnşallah, Madam Kopetzka'nın zulasında eti terbiye etmeye yetecek kadar paprika vardır!

MADAM KOPETZKA — (*Yanlarına yanaşarak*) Artık geçin, masanıza oturun! Yarım saat içinde çağırırım sizi mutfağa. O zamana kadar tutun kendinizi, renk vermeyin hiç! (*Balon masasına döner. Madam Kopetzka Şvayk'a*) Ne eti bu, allasen?

ŞVAYK — (*Kınayıcı bir tınla*) Madam Kopetzka, hiç beklemezdim bunu sizden! (Madam Kopetzka paketi alır, etrafa çaktırmadan içine bakar. Şvayk Balon'un, elini ayağını oynata oynata genç kızlarla konuştuğunu görünce) Şu Balon nasıl çabuk fitili alıyor, değil mi!.. Madamcım, paprikayı bolca basın ki, sığır eti sansın! At eti yoksa... (*Madam Kopetzka'nın yüzüne dik dik bakması üzerine*) Tamam! N'aapalım yani! Aferin, bildin, Volja'nın finosu!.. Gedikli müşterilerinden biri Alaman ordusuna gireydi, daha mı iyi olacaktı yani!.. Beş paralık olurdu Kupa'nın şerefi o zaman!

BİR MÜŞTERİ — (*Tezgâha vurarak elini*) Bakar mısınız, lütfen!

(Madam Kopetzka müşteriye bikoşu hizmete giderken, paketi Şvayk'a geri verir. Tam o sırada belli, kocaman bir arabanın firen sesi duyulur. Duyulmasıyla da, başlarında Başçavuş Bullinger ile bir alay SS'in içeri dolması bir olur.)

BULLINGER — (*Şvayk'a*) Evsahiben iyi bilmiş seni burda bulacağımı! (*SS'lere*) Geri bastırın şunları! (*SS'ler öbür müşterileri itip kakarken, Şvayk'a*) Ne yaptın köpeği, ulan. çakal?

ŞVAYK — Arzedeceğim, başçavuşum: Gazetelerin köpek çalındı diye yazdığını okumuşunuzdur herhalde?.. Okumadınız mı yoksa?

BULLINGER — Küstahlaşma, ulan!

ŞVAYK — Ne haddime, efendim! Yalnız arzetmek istemiştim ki, gazetelerin ne yazdıklarını yakından izlerseniz iyi olur hakkınızda. Yoksa, bazı gelişmeler kaçar gözünüzden, siz de gereği gibi tedbir alamazsınız, efendim...

BULLINGER — Ulan, kabahat bende ki, burda durmuş seninle konuşuyorum!.. İlmiğe başını nasıl yavaş yavaş uzattığını görmek için zaar...

ŞVAYK — O sebep de var. kumandanım, ama asıl siz köpeği istiyorsunuz da...

BULLINGER — Köpek için benden iki yüz kuron istemeye tel çektiğini kabulleniyorsun, demek?

ŞVAYK — Başçavuşum, elbet kabulleniyorum iki yüz kuron istediğimi. E, köpek çalınmasaydı çünki, bisürü masrafım olacaktı benim de...

BULLINGER — Senlen bunu Merkezde konuşuruz! (*SS'lere*) Arayın her yanı. Bir köpek olacak burda!

(Bir SS dışarı çıkar. Bitişik odadan birinin döşemeleri devirdiği, şunu-bunu kırdığı duyulur. Şvayk, paketi kolunun altında, vurdumduymazlıkla bekler.)

ŞVAYK — (*Birdenbire*) Burda sade köpek değil, iyi erik rakısı da var.

(Bir SS yanından geçerken, ufarak bir adamı kakalar. Gerileyim derken müşteri, bir hanımın ayağına basar, «Afedersiniz» diyecek olur. Onun üzerine SS döner, indirdiği gibi kafasına cobu, adamı yere serer. Bullinger'in bir işareti üzerine, iki SS zavallıyı kargatulumba dışarı sürüklerler. Derken Madam Kopetzka ile bir SS gelir içeri.)

SS — Heryer arandı. Köpek yok.

BULLINGER — (*Madam Kopetzka'ya*) Anlaşıldı, sizin bu masum biraneniz kumkuma yuvasının gözü! Ama ben onu nasıl tütsüleyeceğimi bilirim!

ŞVAYK — Yaşayın, be komutanım! Hay İtler! Yoksa, valla, şımarır bu mi!!et, kanun manun tanımaz! Siz de, Madam Kopetzka, dükkânınızdan it-köpek takımını uzak tutun ki işinizin içine siymesinler!.. Vejvoda papazının dediği gibi hani!..

BULLINGER — Kapat, ulan çeneni, çakaloğluçakal! Bak, nasıl mahvedeceğim seni... Senin de, karı, kapatıyorum dükkânını!..

BRETTSCHNEIDER — (*Eşikte görünmüştür*) Size bişey söyleyeceğim, Başçavuşum. Konuşabilir miyiz biraz?

BULLINGER — Benim sizle konuşacağım bişey yok. Hem sizin için de ne düşündüğümü pekâlâ biliyorsunuz!

BRETTSCHNEIDER — Müşavir Volja'nın köpeği kaybolalı beri, nerde saklandığına dair yeni bilgiler aldık da, efendim... Gestapo tarikiyle, evet!.. Sanırım sizi yakından ilgilendirecek bu haberler, Sayın Başçavuşum...

(İki Alaman bir köşeye çekilirler, delidolu el hareketleriyle tartışmaya başlarlar. Anlaşıldığı kadarı ile, Brettschneider köpeğin Bullinger'de olduğunu ileri sürer. Bullinger ise «Bende mi? Ne münasebet!» diye karşı çıkmakta, giderek öfkelenmektedir. Madam Kopetzka yeniden tezgâhın başına geçmiş, bardakları çalkalamaktadır. Şvayk uzaktan, gülerek kulak misafiri olur tartışmaya. Tam bu sırada bir aksilik çıkar. Balon pakete sahip çıkmak ister. Yazık, başarır da. Verdiği bir işarete kanan müşterilerden biri paketi Şvayk'ın koltuğunun altından tırıklar. Paket elden ele Balon'a kadar gelir. O da hiç fütursuz. içinde ne var diye kurcalamaya koyulur. O sırada bir SS, paketin aşırılmasını ilgiyle izlemektedir.)

SS — Höt! Ne yapıyorsunuz orda? (*Bir sıçrayışta Balon'un yanına varıp, elinden paketi kapar, getirir Bullinger'e verir.*) Başçavuşum, bu paketi elden ele aşırdılar şu adama!

BULUNGER — (*Paketi açarak*) Et, haa! Sahibi kimse bir adım öne çıksın!

SS — (*Balon'a*) Sen ordaki, sen paketi açmaya çalışıyordun, değil mi?

BALON — (*Şaşkın*) Ben mi? Benim elime veriverdiler birden. Ne bileyim ben kimin bu!

BULLINGER — Demek senin değil bu paket! Sahibi yok, anlaşılan, bu etin! (*Birden avaz-avaz*) Niye açıyordun pekiy öyleyse?

ŞVAYK — (*Balon'un çuvallayacağını görerek*) Arzedeyim, Başçavuşum; bu alığın bu işle hiçbir alıp verdisi yok. Onun olaydı paket, içinde ne olduğunu bilirdi zaten, açmazdı da o zaman, değil mi? Demek ki onun değil bu paket...

BULLINGER — Pekiy, kim verdi onu sana?

SS — (*Balon'un yine karşılık vermemesi üzre*) İlk gözüme çarpan şey, bu adam işte, *(Eliyle Şvayk'ın koltuğu altından paketi tırtıklayan müşteriyi göstererek*) paketi öbür yana geçirmeye çalışıyordu...

BULLINGER — (*Müşteriye*) Pekiy, sen kimden aldın bunu?

MÜŞTERI — (*Perişan halde*) Biri elime tutuşturdu, bilmiyorum kim.

BULLINGER — Bu birane, bulduk, tam bir karaborsa merkezi! (*Brettschneider'e*) Siz de demin kefil oluyordunuz, değil mi, patron Hanıma! Bilmem, yanılıyor muyum?

MADAM KOPETZKA — (*İlerleyerek*) Beyler, Kupa Biranesinde borsanın ne karası vardı, ne akı!

BULLİNGER — Yok, canım! (*Suratına bir tokat atarak*) Gösteririm ben sana. Çek orospusu!

BRETTSCHNEIDER — (*Öfkeyle*) Rica ederim sizden, Başçavuşum, Madam Kopetzka gibi bir şahsı dinlemeden-etmeden, mahkûm etmeye kalkmayın! Benim elimdeki raporlara. göre, politikayla zerre ilgisi yok kendisinin.

MADAM KOPETZKA — (*Sapsarı*) Bana vurmaya hakkınız yok sizin!

BULLINGER — Bi de karşılık veriyorsun, ha! (*Bir daha vurur*) Alın şu karıyı!

(Madam Kopetzka Bullinger'in üzerine atılacak gibi olunca, bir SS kafasına cobu indirir.)

BRETTSCHNE1DER — (*Baygın yatan kadının üstüne eğilerek*) Bunun hesabını vereceksin, Bullinger! Volja'nın köpeği işini böyle aşağılık gösterilerle unutturamazsın bize!

ŞVAYK — Arzedeyim, efendim de aydınlansın durum : Burda kimsenin değil bu paket. Biliyorum çünki, ben getirdim onu.

BULLINGER — Sen mi?

ŞVAYK — Biri çıktı, geldi, «Helâya gidiyorum, şunu tutuver,» dedi. Hay demez olaydı, o helâya gidemez olaydı! Ne iri, ne ufak bir bey, sarı sakallı, açık kahverengi çizmeli...

BULLINGER — (*Bu çıkış karşısında afallayarak*) Bana bak, sahiden geri zekâlı mısın sen?

ŞVAYK — (*Bütün ciddiyetiyle, gözlerinin içine bakarak*) Daha önce de söyledim ya size, efendim, elimde Heyeti Sıhhiyeden kapı gibi rapor var, geri zekâlı olduğuma dair. Onun için de değil mi zaten, beni gönüllü çalışmadan muaf tuttular, ne budala olduğumu görünce...

BULLINGER — Ama karaborsacılık etmeye geri zekâlı değilsin, diğ'mi! Bekle sen biraz! Gidelim de Merkeze, anlarsın sen! Elindeki kapı gibi vesikalar neye yarıyormuş! Bir tane değil, isterse kırkbin vesikan olsun elinde!.. Kapatalım da biz kapıyı senin üstüne!..

ŞVAYK — (*Aşağıdan alarak*) Arzedeyim, başçavuşum, elbette siz, haklı olarak, vesika-mesika dinlemezsiniz! Daha şu kadarcıkkenden, hep başım belaya girdi, hep de büyüklerimin sözünden çıkmıyayım derken. Hep böyledir, yaranamamışımdır kimseye. Meselâ, Grosslobau'da bir gün, okul kapıcısının karısına, çamaşırlarını asıyordu, yardım edeyim. dedim... Şöyle gelin de kenara biraz, başıma neler geldiğini anlatayım size... Karaborsacılık mı, etmeyin, Başçavuşum, ben papaz olur kara cübbe giyerim ama, karaborsacı olamam. Onu da bilin yani. Yoksa boynum kıldan ince!..

BULLINGER — (*Şvayk'a afal afal bakarak*) Seni ne zoruna dinlediğimi, daha önce de öyle, biliyorsam, Allah belâmı versin! Belki de sen gibi bir deyyusu ömrü hayatımda ilk defa gördüğümden. Donup kalıyorum böyle.

ŞVAYK — Sanki Karl Caddesinde birden karşınıza bir aslan çıkmış gibi mi yoksa? Hiç beklemediğiniz bir yerde... Ya da karısını kapıcıyla basan Choteborlu postacının haline mi kıyas? Karıyı da kapıcıyı da oracıkta bıçaklayıp eşek cennetine gönderdiydi zavallı. Hemen sonra karakola gitmiş teslim olmaya. Sigaya çekmişler tabiy. Sormuşlar cinayetten sonra ne yapıp ettiğini. O da karakola gelirken, bir ilerki yolda, çırılçıplak bir adamın köşeyi döndüğünü gördüm, demiş. Aa demişler, bu herif zırdeli, salıvermişler. Lâkin iki ay sonra meydana çıkmış ki, tam cinayet günü, delinin biri Adem Baba kılığında tımaraneden kaçmışmış meğer. Oh olsun postacının dediğine inanmayıp onu salıveren aynasızlara!

BULLINGER — (*Apışmış halde*) Bak, hâlâ durmuş burda seni dinliyorum, yau!.. Koparıp alamıyorum kendimi adeta!.. Biliyorum ama ben senin ne domuzluk düşündüğünü! Bu Üçüncü Reich dalgası sürsün sürsün bir yıl, olmadı iki yıl daha sürer hesabıyla lâfa tutuyorsun beni! Ama aldanıyorsun, arkadaş, biz daha onbin yıl ensenizde boza pişireceğiz sizin! Var mısın iddiasına! Şimdi sen şapa oturdun, değil mi?

ŞVAYK — Şimdi, efendim, bu, bence: Kuğu lokantasının patronuyla evlenen zangoçun hesabına döndü. Zifaf gecesinde, yatmadan önce, kadının dişlerini çıkarıp su bardağına koyduğunu görünce, bizim zangoç: «Desene,» demiş, «bu takma dişli gelinle biz daa ilk geceden aynı yastıkta kocadık gitti!»

BULLINGER — Çabuk söyle, sıcak mı işersin sen, soğuk mu?

ŞVAYK — Yüksek müsaadenizle, efendim, ılık işerim bendeniz!

BULLINGER — Yürü bakalım şimdi benimle! Bak, nasıl kan işettireceğim sana... İstediği kadar arka çıksın sana bazı kimseler, arka çıksın, arkana geçsin, sökmez bana bunlar!

ŞVAYK — Tabiy sökmez, Başçavuşum. Siz yürüyün, geliyorum ben arkanızdan! Herşeyde bir nizam, bir sıra, bir hıyanarşi lâzım! Yoksa n'olur halimiz! Hem efendim bu karaborsa beter bişey. Kökünü kazımalı bunun elbet ama, korkarım ortada satılacak bişeyler kaldıkça hâlâ, böyle sürüp gidecek, önü alınmayacak bunun. Lâkin ortada satılacak, yenilecek, içilecek bişey kalmadığı gün sayenizde, yeni nizam kurulacak. Siz de aynı fikirdesiniz, değil mi?

BULLINGER — O iti de ergeç bulacağız, bilesin!.. Hay İtler! (*Elindeki köpek paketini kaldırıp selamını verdikten sonra çıkar, SS'ler de Şvayk'ı ite-kaka götürürler*.)

ŞVAYK — (*Giderayak, bütün iyiniyetiyle*) Bulacaksınız ama, nasıl bulacaksınız! Tuhaftır bu bizim müşteriler: İlle de şu köpeği isterim diye tuttururlar, bulur getirirsin, verirsin ellerine, hâlâ o köpeği isterim diye diretirler!..

BRETTSCHNEIDER — (*Ayılmış olan Madam Kopetzka'ya*) Madam Kopetzka, hiç şüpheniz olmasın, siz SS'lerle bazı Gestapo Servisleri arasındaki çekişmeye kurban gittiniz! Bu kadarını söyleyim size. Ama şunu da bilin ki, siz himayem altındasınız. Gelir sonra, bu işi yalnız konuşurum sizinle, başbaşa yani... (*Çıkar*)

MADAM KOPETZKA — (*Sendeleyerek tezgâhın başına gidip, kanlı alnına bir peçete sarar*) Bira istiyeniniz var mı?

KATİ — (*Şvayk'ın her zamanki masasının üstündeki askıya asılı şapkasına bakarak*) Şapkasını bile alamadı biçare!

MÜŞTERİ — Gitti gider bizim Şvayk! (*Prochatzka ürkek ürkek girer. Madam Kopetzka'nın başını sarılı görünce, dehşet içinde.)*

PROCHATZKA — Ne oldu size, Madam Kopetzka? SS'leri gördüm arabayla gidiyorlardı. Onlar mı yaptılar bu işi yoksa?

MÜŞTERILER — Copla vurdular kafasına. Kupa'da kara borsa yapılıyormuş diye... Gestapo'dan Brettschneider ondan yana çıktı, yoksa tutuklayacaklardı... Şvayk'ı da alıp götürdüler...

MADAM KOPETZKA — Bay Prochatzka, burada ne arıyorsunuz siz? Benim müşterilerim hep sahici Çeklerdir...

PROCHATZKA — İnanın, Madam Anna, çok ıstırap çektim dünden beri. Büyük bir ders oldu bu bana... Affettirmek için kendimi bişeyler yapamaz mıyım acaba?..

(Madam Kopetzka'nın buz gibi bakışı iliklerine işler. Pişmanlık içinde, ezile büzüle çıkar gider.)

KATI — Kafaları bozuk SS'lerin, belli... Birini daha çıkardılar dün Vıltava'dan, sol böğrü elek olmuş...

ANNA — Boğup boğup Vıltava'ya attıkları onca Çek'in canı can değil miydi!.. Onlar da anababa evlâdıydı...

BİR MÜŞTERİ — Bunların öfkeleri asıl, Doğu Cephesinde işleri iyi gitmiyor da ondan...

İLK MÜŞTERİ — (*Balon'a*) Şvayk sizin yakın arkadaşınız, değil mi?

BALON — (*Gözyaşları içinde*) Benim kabahatim hep. Hep bu oburluğum yüzünden. Önünde diz çöküp kaç gece yalvardım Meryem Ana'ya, ya bana bu midemin kazıntısına dayanacak güç ver, ya da küçült, büz, bişey yap şu cenabet mideme diye. Meryem Ana'dan da bir ses çıkmadı... Öyle bir belâya soktum ki başını canciğer arkadaşımın, belki de bu akşam kurşuna dizecekler. Binde bir şans kurtulur belki, yarın sabah kurşuna dizerler...

MADAM KOPETZKA — (*Önüne bir kadeh cin kor*) İç şunu! Ağlamanın sızlamanın bi faydası yok.

BALON — Allah kahretsin beni! Sizin de işinizi bozdum, yavuklunuzu kaçırttım. Güç bulursunuz onun gibisini. Bakmayın siz ürkeklik ettiğine! Kahraman olamaz ya herkes!.. Ah, ah! O dediğiniz yemini edeydim, bu iş belki buraya varmazdı!.. Bi edebilsem o yemini! Ama boş mideyle olmuyor ki!.. Tanrım, ne olacak bu bizim halimiz!..

MADAM KOPETZKA — Beyler, biriniz bir para atın da şu makineye, ben size anlatayım halimizin ne olacağını!

(Müşterilerden biri müzik kutusuna bir onluk atar. Bir ışık yanar aracın içinden. Aracın camında, bütün görkemiyle akan Vıltava nehriyle üstünde bir ay sureti görünür. Madam Kopetzka hem bardakları çalkalar, hem okur.)

VILTAVA'NIN TÜRKÜSÜ

Vıltava'nın suları çakılları sürükler.
Üç imparator gömmüş bu Prag denen şehir.
Büyükler göçer bigün, alır yerin küçükler.
Uzun sürse de gece, gün bize gülecektir.
Herşey bi değişmede. Bırak pirens-mirensler
Pılanların düzsünler, çöplüklerin eşmede
Hint horozları gibi kasım kasım gezsinler!
Üzülecek onlar da! Herşey bi değişmede...
Vıltava'nın suları çakılları sürükler.
Üç imparator gömmüş bu Prag denen şehir.
Büyükler göçer bigün, alır yerin küçükler.
Uzun sürse de gece, gün bize gülecektir.

YÜKSEK KATLARDA ARA FASIL

(Hitler ile generali Von Bock Sovyetler Birliği haritasının önünde. İkisi de doğada olduklarından büyük. Savaş musikisi.)

VON BOCK :

Sayın Başbuğum, sanmayın unuttum
Kazandığımız o muhteşem zaferleri,
Lâkin pahalıya oturmaya başladı bize
Bu meşum Rusya seferi.
İaret etmeme izin verin, lütfen :
Tank, uçak, top, tüfek ve hususiyle erat
Bakımından verdiğimiz zayiat Çok ağır cidden.
(Mezarkazıcıya çıktı adım bu yüzden.)
Zaten bilirsiniz beni, umursamam ben
Öyle zayiatı-mayiatı,
Ve adım Von Bok'sa da
Kötümser değilimdir mizacen,
Lâkin, Başbuğum, naçiz kanaatimce,
Alamayacağız biz Stalingrad'ı.

HITLER:

Azizim Von Bok.
Bokuna söz vermedim ben Alman halkına,
Stalingrad teslim olacak!

VON BOCK:

Muhakkak, Başbuğum, muhakkak,
Lâkin ondan önce kış bastıracak.

Kar tipileri başladı mıydı,

Şarkta, mâlum âliniz,

O itlerin bakır sıçtığı düzlerde...

HİTLER:

Sen de unutma ki, Von Bok,

Deliklerimizi ve gediklerimizi

Müttefiklerimiz kapatacak.

Ve ne güne duruyor bu orta tabaka denen halk?

Onlar bizim deliklerimize tıkaç olacak!

Yeter ki sen vaktinden önce cıvıma!..

VON BOCK :

İhtiyatlar bakımından çok sıkıştım, efendim, ama...

HİTLER:

Sıkı dur sen, bakarım ben o işin icabına!

VII

(Bir askerî cezaevinde, Erat Devşirme Heyetinin karşısına çıkarılmayı bekleyen Çek tutuklularıyla dolu bir hücre. Aralarında da Şvayk. Beline kadar soyunuk hepsi, beklerler; hepsi de hasta numarası yapmaktadır, hem de en acıklısından. Örneğin, biri yerde yatmaktadır, sözde cançekişiyor.)

İKİ BÜKLÜM BİR ADAM — Avukatımla görüştüm, içim rahat etti. Gönüllü yazılmadıkça, askere alamazlarmış bizi. Böyleymiş kanun.

KOLTUK DEĞNEKLİ BİR ADAM — Madem alınmayacakmışın orduya, ne diye iki büklüm duruyorsun böyle?

İKİ BÜKLÜM ADAM — Eee. her ihtimale karşı... (*Koltuk değnekli adam alaylı bir kahkaha atar.)*

CANÇEKİŞEN — (*Yerde*) Yok, yok, cesaret edemezler buna! Bi de sakatları askere alacaklar! Zaten biliyorlar ne kadar sevildiklerini!

BİR MİYOP — (*Memnun*) Anlattılar, Amsterdam'da, bir AIaman subayı akşam üstü bir kanaldan geçerken, zaten kafası bozuk, bir Hollandalıya saati soracak olmuş. Hollandalı şöyle bi bakmış yüzüne, «Saatim durdu,» demiş. Tepesi atmış subayın, bu sefer başka birine yanaşmış, daha sormaya kalmadan, o ikinci Hollandalı da «Saatimi evde unuttum,» demez mi! Öyle bombok olmuş ki subay, çektiği gibi tabancasını dağıtmış kendi beynini...

CANÇEKİŞEN — Hakir görülmeye dayanamamış, anlaşılan...

ŞVAYK — Onlar kendi beyinlerini değil, başkalarının beyinlerini dağıtırlar ya neyse... Wrezlau'da bir meyaneci vardı, çakmış karısının kardeşiyle kırıştırdığını. Onları nasıl hakir gördüğünü göstererek sırf, cezalandırmak istemiş aklınca. Kardeşinin arabasında bulduğu donunu, karısının yatağının başucuna bırakmış. Kahrolsun utancından diye, sözde... Ama çifte kumrular utanacakları yerde, mahkemeye başvurmuşlar, aklî dengesi yerinde değil diye meyanecinin, vesayet altına aldırmışlar. Sonra da meyaneyi sattıkları gibi, pırrr! Haklı çıktığı bir yer varsa meyanecinin, karısı kaçmadan önce arkadaşlarından birine itiraf yollu, «Ah kardeş,» demiş, «kışlık paltosunu da götürdüğüme herifin, utanmıyor değilim acık.»

İKİ BÜKLÜM ADAM — Ne sebebiyle burdasınız siz?

ŞVAYK — Karaborsa işi. Çoktan kurşuna dizerlerdi ya beni, SS'lere karşı tanıklık için ihtiyacı var Gestapo'nun bana. Sizin anlayacağınız, ayılar hırlaşırken aralarında, ben de bir pire, sırtlarında sıçraya sıçraya yaşayıp gidiyorum. Hem sonra adımdan gelme bir

avantam da var, kendileri söyledi: Şvayk benim adım; Şvayk değil de, Şveyk olsaymışım, A!aman kökenli olurmuşum, o halde askere alabilirlermiş beni...

KOLTUK DEĞNEKLİ — Cezaevlerinden de asker devşiriyorlar artık!

İKİ BÜKLÜM — Ama sade Alaman kökenli olanları.

KOLTUK DEĞNEKLİ — Bi de, bu Bey gibi, Alaman kökenli olmaya canatanları.

İKİ BÜKLÜM — Tek umut, sakata çıkmakta.

MİYOP — Gözüm görmüyor ki benim. Burnumun dibinden geçse bir subay, görmem, selam da veremem.

ŞVAYK — Bir dinleme birliğine verirler sizi, düşman uçaklarının gelişini haber veren birlikler var ya... O işte ne kadar kör olursan, o kadar iyi, körlerin kulağı görenlerden daha hassas olduğuna göre... Bak, Socz'da bir çiftçi vardı, köpeğinin gözlerini çıkardı, daha iyi işitsin diye... Orduda çok iş var size yani...

MİYOP — Brenov'da bir ocakçı var bildiğim, on kurona bir damla veriyor adama, bir ateş, bir humma! Pencereden atarsın kendini, alimallah!

İKİ BÜKLÜM — O bişey mi! Wrechowitz'deki ebe, yirmi kurona öyle bir sakat ediyor bacağını adamın, ömrünün sonuna dek topallarsın gayrı!..

KOLTUK DEĞNEKLI — Ooo! Ben beş kurona topal ettirdim kendimi.

CANÇEKİŞEN — Bedava hallettim ben işi, müzmin fıtığım sayesinde...

KOLTUK DEĞNEKLİ — Nah hallettin sen! Hastaneye koşturup seni ameliyat ederlerse, ne olacak o zaman?

ŞVAYK — (*Keyifli*) Dinliyorum da sizi, bakıyorum, bu savaşa katılmaya gönlü yok hiçbirinizin! Pekiy ama o zaman kim döğüşecek, kim koruyacak medeniyeti Bolşevizme karşı? (*Bir er girer içeri, köşedeki kovalara tebelleş olur*,)

ER — Ulan, yine bok etmişiniz yerleri! Sıçmayı bile bilmiyorsunuz, bire domuzlar!

ŞVAYK — Ben de zaten Bolşeviklerin ne bok olduklarını anlatıyordum bunlara... *(Öbürlerine dönerek)* Sorarım size, hanginiz biliyor Bolşevikliğin ne demek olduğunu? Biliyor musunuz, bakalım, bu hergelelerin Vallasitiritt'deki piçlerle birlik olduklarını; Beyaz Saray denen fitne yatağında, Rosenfeldt Yahudisiyle bir olup topumuzu öldürmeye ahdettiklerini?.. (*Er konuşulanları dinlemek için kovaların orda oyalanırken, Şvayk olanca serinkanlılığıyla*) Ama o hergeleler tanımıyorlar, bilmiyorlar bizi!.. 14 Harbinde, Çara karşı döğüşürken biz, Prezemysyl muharebesindeki topçunun türküsünü olsun, bilirsiniz herhalde?..

(Okur.)

Doldurdu topçu topu
Aşkla zevkle ve şevkle,
Aşkla şevkle ve zevkle
Doldurdu topçu topu.
Bir obüstü rastgele,
İki kolu da koptu...
Bırakır mı topunu
Aynı aşk, aynı şevkle,
Dolduruşa gelmekle
Doldurdu topçu topu...

Ruslar Rus oldukları için değil, saçları alaburus kesildiği için döğüşüyorlar. Zoruna ve zoraki yani... Tarımları yok bi kerem, büyük toprak sahiplerini tasfiye ettiler çünki... Sanayi de zaten batmış, ta baştan pılanlamışlar meğer... İşçiler de müdürlere iyi muamele edilmediğinden, bütün cesaretlerini kaybetmişler... Kısaca, Ruslarda maneviyat mafiş... Demek oluyor ki, Amarikanlar sallana sallana gelinceye kadar, dümdüz edeceğiz herbişeyi... Doğru, değil mi dediğim?..

ER — Konuşmak yasak! (*Kovaları alıp çıkar, bozuk çalarak...*)

CANÇEKİŞEN — Hainin ta kendisi varsa, siz hainin ta kendisisiniz!

ŞVAYK — (*Ayakları havada*) Hainim elbette! Ama benim bütün hainliğim muntazam Alaman Radyosunu dinlememde! Siz de aradabir dinleseniz fena olmaz hani... Tam matrak!..

CANÇEKİŞEN — Yaraşmıyor, yaraşmıyor size Çek olmak!

ŞVAYK — (*Hecelerin üstüne basarak*) Ama nasıl matrak!..

MİYOP — Ne olursa olsun, götlerini yalamak zorunda değilsiniz yani...

ŞVAYK — Yok, canım!.. Bir yüksek sanat işi bu be!.. Ne bilirsin sen, kaç milyon yaratık var kaplanın götünü yalamaya hazır, en emin yer ora diye, ordan saldıramaz diye... Yalaya yalaya, göt yalama oluyor işte!..

İKİ BÜKLÜM — Adileşmeyelim lütfen! içini bulandırıyor insanın her türlü hakareti sineye çekmeye hazır Çekleri görmek!..

ŞVAYK — Bana da bu, verem bir işportacıyı hatırlatıyor: Budweis'de bir meyaneci vardı, irikıyım bir herif, o dediğim işportacıya yarım kadeh şarap doldurmuş. Veremli de razı... Ordan bizim Vanjek atılmaz mı! «Azizim meyaneci, siz de suç ortaklığı ediyorsunuz bu cinayete diye! İşportacı da, haklı olarak, bir yumruk vurdu Vanjek'in yüzüne!.. Hepsi bir yana tabiy, bütün bu hikâyeleri. Bu muhteşem harbi kazanmak için biraz daha harekete geçelim... Harekete geçmezsek gönüllü, ırzımıza geçecekler çünki... (*Kalkar ayağa.)*

UFARAK BİR ŞİŞKO — (*O zamana dek susan*) Size mi düştü Alamanlar adına çan çalmak...

ŞVAYK — Zangoçum belki de ben...

ŞİŞKO — (*Kesenkes*) Sen zangoç olabilirsin, ama bu harp için yeterince çan çalındı artık!..

CANÇEKİŞEN — Doğruya doğru!.. Niye ama kapattılar sizi buraya?

ŞİŞKO — Bir köpek için, hem de benden çaldıkları...

ŞVAYK — Volja olmasın adınız sakın!.. Gurbete çıkmadan önce, sizinle müşerref olduğumdan bilseniz ne memnunum! (*Elini uzatır ona, ama şişko oralı olmaz*) Ben, adım lâzım değil ama, Şvayk'ım. Tanımadınız beni belki de... Yine de uzatılmış bir ele uzatır insan elini! Kimbilir belki de buraya geleli, Alamanlara sempatiniz kalmadı...

ŞİŞKO — Hizmetçimin ifadesine dayanarak, ben SS'leri köpeğimi, fino köpeğimi çalmakla suçlamışım... Bütün suçum bu!..

ŞVAYK — Siz resmen hapı yuttunuz!.. Bizim orda, Budweis'de, bir öğretmen vardı... Öğretmen mi öğrenciye takmış, öğrenci mi haylaz, tabiy bu anlaşılmaz... Öğrenci işte, öğretmeni ders verirken kürsünün gerisinde gazte okumakla suçlamadı mı!.. Lakin öğretmen de öyle bir öğretmendi ki, öyle vazifeşinas, öyle sofu, zavallı karısının eteğini milimli cetvele vururdu. siz anlayın artık!.. Lakin öğrencinin bu pislemesinden sonra, öyle bozulmuştu öğretmen, «Hiçbişeye inanmıyorum ben,» demiş, «Hiçbişeye inanmıyorum, Meryem'in kızlığına bile!» Siz ki, biliyorum elbet, arkadaşlar, Kafkaslara Nazilerle birlikte yürürken, «Bellerim anasını itlerin!» diyeceksiniz elbet... Kuğu meyanesinin sahibi öyle dediydi: «Bellerim deme bişey değil, nerde bellerim diy'ceğini bileceksin!» Öyle dediydi Kuğu'nun patronu. İster yanlış, ister doğru...

ŞİŞKO — Tamam! Siz Bay Şvayk'sınız!.. Demin bir delikanlı Ana Kapının ordan geçerken yanıma yanaştı nasılsa, tam kapıyı açacaklardı: «Bay Şvayk'ı isteyin bana!» dedi... Şimdi de ordadır o delikanlı...

ŞVAYK — Bakayım hemen... Buraya geldim geleli, sabahlardan bir sabah, hep bekledim zaten, Kupa'nın patronasuyla, garanti kaçırmaz bu fırsatı, bir de şişko herif, cezaevinin demiri önünde beni bekler diye... Beylerden biri bana yardım eder mi acep? (*Hücrenin gözeneğine gider, dişarı sarkmak için, Koltuk Değnekli Adamın sırtından uzanır. Prochatzka gelmiş be! Göremez ki beni ordan! Ver şu değneklerini! Verir. Pencereden*

çıkarır değneği. İşmarlarından Prochatzka onu görür. Şvayk, büyük büyük el hareketleriyle merâmını anlatmaya çalışır. Uzun boylu, sakallı (Balon)', durmadan tıkınan, koltuğunun altında bir şeyler taşıyan bir adamı tarif eder; sonra da koltuk değneklinin sırtından iner) Kafadan çatlak sanmışsınızdır beni. böyle deli gibi elimi kolumu sallar görünce. Ama kavilleşmiştik onunla. Onun için geldi. Biliyordum hep has bir delikanlı olduğunu. 0 işmarlarla kendinin yaptığını tekrarladım, ki anlasın benim onun ne yapmış olduğumu anladığımı. Rusya'ya giderken, sırtımdan büyük bir yük kalkmış gideyim istedi.

(Dışardan bir komut sesi gelir, ardından da bir birliğin adım sesleri. Derken bir bando Horst Wessel marşını çalmaya başlar.)

CANÇEKİŞEN — Ne oluyor dışarda? Bişeyler görebildiniz mi?

ŞVAYK — Kapının yanında bir toplaşma vardı. Cepheye hareket eden bir birlik herhalde.

İKİ BÜKLÜM — Tüyler ürpertici bir ezgi bu.

ŞVAYK — Benim hoşuma gidiyor. Hüzünlü bikere, sarıyor insanı.

KOLTUK DEĞNEKLİ — Daha çok dinleyeceğiz bunu! Horst Wessel marşı, adım başında çalıyorlar. Pezevengin biri yazmış! Güftesi ne acaba?

ŞİŞMAN — Çok merak ettiyseniz, çevireyim size : Sancaklar yukarı — Hücum taburları — Sıklaştırın safları — Önceki şehitlerin — Yürüyor bizle ruhları.

ŞVAYK — Biz Kupa'da başka bir türlü sözlerle okurduk bu marşı.

(Bandonun eşliğinde, nakaratı ezgiye, kıtaları da davul sesine uydurarak okur.)

Davul sesine inekler
Koşturup gelecekler.
Davula gerilmeye
Postların verecekler.

Gözler ileri. başlar yukarı!

Dinleyin hep baş kasapları!

Yiğitler ki mezbaalarda

Örnektir bize musakkaları.

Uzatmışlar ellerin iy' görsünler için

Kandan başka yok kandan

Av'cunda çaresizin.

Gözler ileri, başlar yukarı!

Dinleyin hep baş kasaptan!

Yiğitler ki mezbaalarda

Örnektir bize musakkaları.

Karadır, haçtır sancakta,

Çok kanlı bir alıklıkta

Ölecek nefercikler

Sefer ve hazer olda.

Gözler ileri, başlar yukarı!

Dinleyin hep baş kasapları!

Yiğitler ki mezbaalarda

Örnektir bize musakkaları.

(Öbür tutuklular da ikinci kıtadan sonra şarkıya katılırlar. Sonunda hücrenin kapısı açılır, askeri doktor görünür.)

ASKERİ DOKTOR — Çok iyi, çok iyi böyle bir ağızdan marş okuyuşunuz! Size zaten bir müjdem var: Sağlamsınız, dinçsiniz, sağlıklısınız hep, orduya alındınız hepiniz. Hadi kalkın ayağa! Gömleklerinizi giyin! On dakka içinde çakı gibi bulacağım hepinizi! Cepheye gidiyoruz! (*Çıkar. Tutuklular cin çarpmışa dönmüş giyerler gömleklerini*.)

İKİ BÜKLÜM — Nasıl olur muayene bile etmeden bizi! Kanunsuz bir iş bu!

CANÇEKİŞEN — Mide kanserim var benim, elimde kapı gibi raporum var!

ŞVAYK — (*şişmana*) Bence ayrı ayrı birliklere verecekler bizi, bir arada olup da bir rezillik etmeyelim diye. Volja Bey, allahaısmarladık size! Memnun oldum tanıştığımıza. Harpten sonra Kupa'da buluşuruz, akşam altı sularında. *(Volja'nın elini içtenlikle sıkar. Kapı açılır. En önde Şvayk çıkar dışarı.*) Hay İtler! İt itleri! Yürüyün dostlar ileri! Şenletelim sitepleri!

VIII

(Birkaç hafta sonra. Karla kaplı Rus siteplerinin bir ucunda, Hitler'in aslan askeri Şvayk Stalingrad'daki birliğine katılmak üzre taban tepmektedir. Soğuktan, ne bulduysa geçirmiştir sırtına.)

ŞVAYK (okur) :

Yerami'ye yürüdükte,
Ne güzeldiydi hava.
Gezmeye çıkmışın sanki
Kızlarla tav almaya.

(Bir Alman devriyesi Şvayk'ı durdurur.)

İLK ASKER — Dur! Parola!

ŞVAYK — Zafer! Sıçtı bez getir, Cafer!

İLK ASKER — Tamam!

ŞVAYK — Yau, şu Stalingrad denen yere nasıl gidileceğini söyler misiniz bana? Sade ben değil, koskoca Alaman ordusu bile bulamıyor galiba bu cenabet yeri! Dolanır dolanırken birliğimle, terso düştüm, yitirdim bizimkileri. Yirmi dört saattir ha yürü, ha yürü, ha yürü...

İKİNCİ ASKER — (*Matarasını Şvayk'a vererek*) Nerelisin sen?

ŞVAYK — Budweis'li.

İKİNCİ ASKER — Çeksin demek.

ŞVAYK — (*Başiyle «evet» der*) ilerde işler karışıkmış diyorlar...

(iki asker bakışır, sonra da pis pis gülerler.)

BİRİNCI ASKER — Rahat mı battı sana Çekoslavakya'da?

ŞVAYK — Egzemam var da, kaşındım biraz. Sizin anlayacağınız, Bolşevizme karşı medeniyeti korumada, bu çorbada benim de bir tutam tuzum olsun istedim. Siz de aynı gayeyle geldiniz buraya değil mi? Bu gayeye yaramadın mı çünki, oniki kurşunu yedin gitti, altısı kalbe, altısı kelleye... Yaa!..

İKİNCİ ASKER — Sen firarî misin yoksa?

ŞVAYK — Ben mi? Firari olsam, durur muydunuz şimdiye kadar, «Sözünden döndün, Başbuğun için yiğitçe ölmedin» diye, çoktan çekip vururdunuz beni. Hay İtler!

İKİNCİ ASKER — Allahımı inkâr edeyim ki, bu kaşalot da inanan takımından! (*Matarasını geri alır*.)

ŞVAYK —Wysotchau'lu bir delikanlı vardı ahbabım, Todna Novotny adı. İşitmiş o yörede bir kilisede hademelik varmış diye münhal. Ama kilise protestan mı katolik mi, bilmiyor. Tam da zamanında gitmiş: Papaz donla, yanında da bir cinsi lâtif. Hanım sormuş, «Protestan mısın, Katolik misin,» diye... Bizimki de duruma bakıp, «Protestanım» deyip çıkmış. Yanlış bakmış ki manzaraya, anlaşılan, katolik kilisesi değil miymiş o kilise!.. Diyeceğim bizim Novotny ne kadar inançlı idiyse, ben de o kadar inançlıyım...

BİRİNCİ ASKER — Ulan pis müttefik, hadi bir halt yedin bizim orduya katıldın, bula bula bu Stalingrad'ı mı buldun?

ŞVAYK — N'aapayım ama, benim alay buraya bağlı. Birliğe katıldığımı gösterebilmem için karargâhta damgalattırmam lâzım tezkeremi. Madem damgalı eşeğiz, değil mi?.. Yoksa nasıl bakarım Prag'da dostların yüzüne bidaha! Hay İtler!

BİRİNCİ ASKER — Pekiy şimdi sana «it Hitler!» desek, Rusların tarafına geçeceğimizi söylesek, «Sen de bizlen gel desek!» ne dersin? Ruslarla Çekler çünki aynı bokun soyu... Diliniz de benzer...

ŞVAYK — Aynı bokun soyuyuz, doğru. Doğru ama, benim bir yardımım dokunmaz bu işte çünki size. Bilmem ki ben buraları... Siz bana Stalingrad'ın yolunu gösterin en iyisi!..

İKİNCİ ASKER — Güvenemiyor bu herif bize!

ŞVAYK — (*Dostça*) Dalga mı geçiyorsunuz benimle. İkiniz de sapına kadar yiğit askerlersiniz. Karşıya geçecek olsanız yoksa, yanınızda bişey götürürsünüz Ruslara, bir mitralyöz, hiç değilse bir dürbün... Tutarsınız başınızın üstünde ki, çekip vurmasınlar sizi! Öyle dediler, öyle yapıyorlarmış karşıya geçenler...

BİRİNCİ ASKER — (*Gülerek*) Demek Rusçamız olmasa bile, meramımızı anlatabiliriz böylece? Anladım, anladım seni. İhtiyatına ihtiyat bir herifsin sen... Ve madem «Stalingrad'ın neresinde benim mezarım?» diye merak ediyorsun, göstereyim sana yolu. Şurdan gideceksin! (*Yönü gösterir*.)

İKİNCİ ASKER — Sigaya çekerlerse seni, devriye olduğumuzu söylersin, anlatırsın seni nasıl tezgâhtan geçirdiğimizi! Tamam mı!

BİRİNCİ ASKER — (*Uzaklaşırken*) Verdiğin öğüde teşekkür, ahbap.

ŞVAYK — Bişey değil, Hadi eyvallah!

(İki asker hemence kaybolur. Şvayk da gösterilen yönde gözden ırak olur. Bi de bakarız derken, az bir eğri çizerek o yönden sapmış. Alaca karanlıkta kaybolur yine. Öbür yandan tekrar gözüktüğünde, bir an durur, «Stalingrad, 50 Kilometre» yazılı

levhanın önünde. Başını sallar, koyulur yola. Gökyüzünden geçen bulutlar uzaktaki bir yangının etkisiyle kıpkırmızıdır. Hem yürür, hem de bulutları seyreder meraklı meraklı.)

ŞVAYK (Okur.)

Dediler ki, millî vazife
Yaşanmış bir andır keyfe,
Birkaç hafta sürer sürse...
Ölüme ucuz tarife!..

(Şvayk hiç istifini bozmadan, piposunu tüttürerek yürürken, bulutlar sararır, ağarır yeniden. Kupa'daki masası pempe bir ışık altında görünür. Dostu Balon yere diz çökmüştür. Yanında Madam Kopetzka, ayakta, örgü örer. Masada Anna, önünde bir bira.)

BALON — (*İlâhi okurcasına*) Karnım aç da olsa, bana et bulmak için sağdan soldan girişilen gayretler boş da çıkmış olsa, bu boş mideyle Meryem Ana hakkına yemin ediyorum ki ve öbür ulular adına ahdediyorum ki, Nazi Ordusuna yazılmayacağım, Tanrı'nın inayetiyle. Bunu dostum, sevgili kardeşim Şvayk'ın anısı için yapıyorum. 0 Şvayk ki, şu anda Rusya'nın buzlu siteplerinde yürüyor, görevine sadık olduğu için, tek çare onu gördüğü için... Aslan gibi adamdı Şvayk!..

MADAM KOPETZKA — Oldu! Kalk artık ayağa!

ANNA — (*Birayı dipledikten sonra, kalkar. Gidip Balon'u kucaklayarak*) Kâğıtlar gelsin Protowin'den, nikâhlanalım hemen. (*Balon'u öptükten sonra, Madam Kopetzka'ya dönerek*) Size üzülüyorum ben yalnız...

(Eşikte Prochatzka, elinde bir paketle görünür.)

MADAM KOPETZKA — Bay Prochatzka, söylememiş miydim size buraya bidaha gelmeyin diye! Herşey bitti aramızda. 0 büyük aşkınız bir kilo et getirmeye bile yetmedi!

PROCHATZKA — Ya getirdiysem? (*Paketi göstererek*) Hem bir değil, iki kilo!

MADAM KOPETZKA — Sahi mi? Hem de başınızın belâya gireceğini bile bile...

ANNA — Gereği de kalmadıydı ki... Balon etsiz de yemin etti...

MADAM KOPETZKA — Olsun! Rudolf beni gerçekten sevdiğini gösterdi ya! (*Prochatzka'ya aşkla sarılır.*)

ANNA — Bay Şvayk görseydi bunu, nasıl sevinirdi kimbilir, canım adam! (*Şvayk'ın masasının üstündeki askıda asılı duran melon şapkasını okşar gibi bakar*) Şunu iyi bir yere koyalım, Madam Kopetzka! Şvayk Bey harpten sonra döndüğünde arar onu...

BALON — (*Paketi koklayarak*) Yanına mercimek de lâzım... (*Kupa kaybolur. Geriden ayakta zor duran sarhoş bir adam belirir. Sırtında iki koyun postu, başında miğfer. Şvayk ile burun buruna gelirler.)*

SARHOŞ — Dur! Kim o? Tamam bizlerdenmişin, şebek-mebek değilmişin! Aferin sana! Ben de Metz'li Ignace Bullinger'im, askerî papaz... Alkol var mı yanında biraz?..

ŞVAYK — Zerresi yok, komutanım.

SARHOŞ — Terbiyesiz herif! Alkolü kafayı çekmek için istiyorum sandın! Utanmıyorsun, değil mi, bir üstün için böyle şeyler düşünmeye. Arabam için istiyorum alkolü, geride kaldı, üstünde de bizim seyyar mihrap... Pat dedi durdu araba. Rostow' daki ibneler Tanrı'nın sırtından tasarrufa girişmişler. Ama görürler onlar Tanrı'nın huzuruna çıktıklarında! Bak nasıl gürleyecek Tanrı gökgürültüsüyle, soracak onlara : «Bire münafıklar, dinsiz, imansızlar, mihrabımı, kürsümü motorize ettiniz, anladık ama, petrol nerde, alkol nerde?.. Bu imanını itelediğimin arabası sade suya gitmez!» diye... (*Karın içine oturur.*)

ŞVAYK — Başçavuş Bullinger kardeşiniz mi olur?

SARHOŞ — Olmaz olaydı! Tanıyorsun o hergeleyi demek? Sahi bi damlacık bile alkol yok mu yanında? İster votka, ister cin...

ŞVAYK — Yeminle diyorum, bak, yanımda bir katresi bile yok, komutanım.

SARHOŞ — Benim için farketmez. Ama o hergeleler petrol tasarruf edeceklermiş sözde! Benzinsiz araba yürümez belki ama, Tanrısız bu harp yürür mü acaba?.. Denizde, karada ve havada diye bar bar bağırıyorlar. Tanrısız ne yürünür, ne yüzülür, ne uçulur. Ben ki vicdanıma taş basmışım, o namussuz Nazi Hiristiyanları Birliğine girerken. Bu piçlerin uğruna, inkâr ettim, «İsa Yahudi değildir!» dedim. Vaaz ederken, düşün bikere, Hazreti İsa'yı mavi gözlü, sarı saçlı bir Alaman ettim çıktım. Haçı, gamalı haç ettim. Dünya alem kana bulansa da, cümle alem Alaman olacak, dedim. Neden mi dedim? Çünki domuzun biriyim de ondan. Para için, rahatlık için, beş kuruşluk menfaatim için imanını satan bir domuzum da ondan... şimdi onlar tutmuşlar bana benzin vermiyorlar... Görüyor musun nerden kalkıp nereye vardığımı?..

ŞVAYK — Görüyorum efendim. Rus siteplerine varmışınız. En iyisi gelin siz benle Stalingrad'a kadar, tam kafayı bulup sızarsınız orda... (*Papazı kaldırır, zorbela birkaç metre sürükler*) İy' ama, Tanrı'nın inayetiyle kendiniz yürüyün biraz. Ben Tanrı değilim sizi sırtında taşıyacak! İtlere yardım için mecburum, alayıma katılmaya.

ŞARHOŞ — Nasıl bırakırım mihrabı burda? Ya Bolşeviklerin eline düşerse, n'aaparım ben o zaman ?Putperest hepsi, ne mihraptan anlarlar, ne sevaptan!.. Demin şurda bir kulübenin yanından geçmiştim, bacası tütüyordu. Votkaları vardır belki de... Ben veririm sana istavrozumu, vurduğun gibi kafasına, tamam!.. Alaman Hiristiyanı mısın sen?

ŞVAYK — Yok. Hıristiyan Hıristiyanıyım. Kusmayın ama hiçdurma üstüme! Kusmuklu teslim edeceksiniz ruhunuzu!

SARHOŞ — Bokum donuyor, donuyor ama, hele bir Stalingrad'a varalım, hangi cehennem ateşiyle hem kendimi, hem onları ısıtacağımı göstereceğim, bak!

ŞVAYK — Önce bi varalım da Stalingrad'a, sonra düşünürüz neyle ısınacağımızı...

SARHOŞ — İman-miman kalmadı bende. *(Sakin, sakin, esriklikten kurtulmuş gibisine konuşur*) Biliyor musun sen? Neyi? Adını bile bilmiyorum, ulan senin! Biliyor musun sen, ben ki Tanrı'nın temsilcisiyim yeryüzünde, cehennemden sözettiğimde, kıkır kıkır gülüyorlar karşımda! Bir izahı var, var ama bunun, dilim varmıyor söylemeye: Biçare deyyuslar zaten cehennemin içindeler, varmışlar çoktan oraya. Dinmin hak getire! Hep Hitler'in kabahati bu! Ama aramızda kalsın bu lâf!

ŞVAYK — Kim ipler Hitler'i! Sana söylüyorsam bunu, sarhoşsun da ondan. O iti başımıza bela eden, Münih'de «Ömürlük Barış!» diye Çekoslavakya'yı onun kucağına atanlar! Ama onlar da gördü o barışın kaç karış olduğunu! Sürüp gidiyor harp. «Ömürlük Barış!» defken, türmenle insan için ömürlük harp oldu bu! Anladın mı şimdi, nasıl aldanıyormuş insan?

SARHOŞ — Seni orospu çocuğu seni! Demek sen dinsiz Bolşeviklere karşı açtığımız harbe inanmıyorsun! Stalingrad'da seni kurşuna dizdireyim de, bak, görürsün gününü!

ŞVAYK — Toplayın kendinizi biraz, pergellerinizi de açın ki, Stalingrad'a varalım da kurşuna dizdirin beni! Hem yanlış anlamayın da, ben harbe karşı değilim. Stalingrad'a gidiyorsam, neşeme gittiğim için değil, ahçı Naczek'in 14 Harbinde dediği gibi: «Nerde kurşun, orda somun!» olduğu için.

SARHOŞ — Masal okuma bana! Kendin dedin : «Sinkaf ederim sizin harbinizi!» dedin. Suratından da belli senin! (Gırtlağına yapışır) Ne demeye, ulan, harpten yanayım, diyorsun! N'e menfaatin var senin? Söyle, ulan, söyle, yoksa gebertirim seni.

ŞVAYK — (*İttiği gibi papazı yere yuvarlar*) Ben Stalingrad'a gidiyorsam, sen de yuvarlana yuvarlana gidiyorsan o bok yere, burda durursak açlıktan, soğuktan kıkırdarız da

ondan... Hem öyle tek başına teferrice çıkılacak yer değil orası! Kalk şimdi ayağa da, yürü benlen edebinle!

(Papaz kalkıp, Şvayk'ın ardından gider.)

SARHOŞ — Harp bişey değil de, yaya harp kötü! Hah işte, dediğim kulübe bu! Açık mı emniyeti mavzerinin?

(Kulübe görünür. Oraya doğru yürürler.)

ŞVAYK — Bokunu çıkarma işin, lütfen! Onlar da sen gibi insan! Hem senden bin kat iyi! Körkütük sarhoşsun, daha ne!

SARHOŞ — Sana tüfeğini doğrult diyorum, ulan. Putperest bunların hepsi! (*Kulübeden ihtiyar bir kadınla genç bir taze çıkar, yanında bir bebe*) Bak, bak, kaçmaya kalkıyorlar! Durdur, lan onları! Sor şunlara nereye gömmüşler cenabet votkalarını! Karının boynundaki şala baksana be! Alayım şunu da, ısınayım biraz. Bokum dondu diyorum sana...

ŞVAYK — Sarhoşsun da ondan üşüyorsun! İki tane post var sırtında, nene yetmiyor! (*Hareketsiz duran genç kadına sorar*) Günaydın! Yolu söyler misiniz, lütfen, Stalingrad'a? (*Genç kadın, dalgın dalgın, bir yönü gösterir*.)

ŞARHOŞ — Votkaları var, değil mi? Saklıyor namussuzlar!

ŞVAYK — Otur be oturduğun yerde! Ben konuşuyorum onlarla. Sonra da voltamızı alacağız burdan. Bak, sana söylüyorum, rezalet istemez! (*Kadına dostça*) Niye böyle kapının ağzında duruyorsunuz? Bir yere mi gidecektiniz? (*Kadın başıyla «evet» der*) Lakin üstünüzdeki şal çok ince. Giyecek başka bişeyiniz yok mu? Çok yufka bu!

SARHOŞ — (*Yere oturmuş*) Vur, ulan dipçiği kafasına! Şebek bunların hepsi! Allahsız putperestler!

ŞVAYK — (*Amansız*) Kapa, ulan, çeneni! (*Kadına*) Biraz votkanız var mı? Hasta da kendisi...

(Şvayk bütün bu soruları anlamlı el işaretleriyle eşler. Kadın başını sallar.)

SARHOŞ — (Bela aranırcasına) Ne başını sallıyorsun, ulan! Ben sana bir baş vereyim de gör! Bokum donuyor benim burda, sen kafanı sallıyorsun orospu! (*Yerinden gücüne doğrulur. Yumruğu havada, sendeleye sendeleye kadının üstüne yürür. O da kulübeye doğru geriler, kapatır ardından kapıyı. Papaz abanır kapıya, tekmeleye tekmeleye kırar kilidi, dalar içeri.*) Senin ananı!..

ŞVAYK — (*Tutmaya çalışır onu, ama boşuna*) Girme diyorum, ulan sana içeri! Babanın evi değil ya bu! (Ardından o da girer içeri. Yaşlı kadın da girer. Genç kadının feryadı işitilir ve döğüş sesleri) Ver, ulan o bıçağı bana!.. Tek duracak mısın sen! Kırarım yoksa, ulan, kolunu! Köpeoğluköpek!.. Siz de çıkın dışarı! . (*Kulübeden genç kadın çocuğuyla çıkar. Üstünde papazın postlarından biri vardır. Ardından ihtiyar gelir.*) Sızdı namussuz kerata. Siz de kaybolun burdan!..

İHTİYAR — (*Eski Rusya usulü, Şvayk'ın önünde eğilerek*) Allah razı olsun senden, asker! Temiz bir çocuksun sen. Ekmeğimiz olaydı, verirdim sana, ama yok... Ne yana gidiyorsun, söyle!

ŞVAYK — Stalingrad'a gidiyorum, anacığım. Tarif ediver yolu bana!

IHTIYAR — Sen de Islavsın, biz gibi konuşursun. Belli, öldürmeye, bizleri öldürmeye gitmiyorsun oraya. Sen Hitler'den yana değilsin, şipşirin yüzün. Allah senden razı olsun! (*Ellerini açıp dua eder.*)

ŞVAYK — (*Hiç gocunmadan*) Merak etme, anacığım. Sılavım ben de. Ama boşuna nefes tüketme! Alamanlara yardım eden bir millettenim ben.

İHTİYAR — Tanrı yardımcın olsun, evlâdım. Altın gibi bir kalbin var senin. Yardıma geliyorsun sen bize. Hitlerleri yenmek için bize yardım etmeye...

ŞVAYK — (*Harbî*) O kadar da uzun boylu değil. Yolcu yolunda gerek. Ben de istemedim böyle olsun ama... Sen de hiç lâftan anlamıyorsun, kulağın sağır mıdır ne...

İHTİYAR — (*Tazenin yeninden çekiştirmesine karşın*) Sen ne dersen de, biliyorum ben senin bu haydutları silip süpürmemize yardım edeceğine. Fırla git, asker! Allah razı olsun senden! (*Taze, ihtiyarı çeker götürür, uzaklaşırlar. Şvayk başını iki yana sallayarak, koyulur yola. Karanlık basar. Gökyüzü yıldızlarla benekli. Bir levha daha çıkar karşısına, elindeki kör bir lâmbayla aydınlattığı levhada: «Stalingrad, elli kilometre.» yazılı. Yoluna devam eder. Birden silâh sesleri duyulur. Şvayk teslim olmak için iki eliyle mavzerini havaya kaldırır. Ama kimse gelmez, silâh sesleri de kesilir. Şvayk adımlarını sıklaştırır. Dolandığı bu kısır döngünün bir yerinde yeniden görünür, nefes nefesedir, bir kar yığınının üstüne oturur*.)

ŞVAYK :

Kovno'yu aldıkta biz, imparator.
Sirkat mi, fetih mi, belli miydi?
Dediler ki: Bir kadeh rakıya
Satar kendi memleketini!
Kim alacak pekiy onca araziyi.
Dedim ama, ertesi gün
Ne kadar paraları varsa,
Sürdüler tümden peyi!

(Piposu ağzından düşer. Uyuya kalır, bir düş görür. Altın yaldız bir ışık altında Şvayk'ın Kupa'daki masası görünür. Masanın çevresinde gelinliğiyle Madam Kopetzka, bayramlığıyla Prochatzka, Kati, Anna ve Balon oturmaktadır. Balon'un önünde dolu bir tabak.)

MADAM KOPETZKA — Düğün yemeğiniz bu, buyrun külbastınızı, Bay Balon! Bunsuz da yemin ettiniz siz ama, onu da unutmuyoruz. Sağ olun, var olun! Yine de yemininizi tutmaya destek olsun diye, arada bir parça et buluşturacağız size. İy'mi?..

BALON — (*Bir yandan yiyerek*) Ne yapayım, seviyorum yemek yemeyi. Tanrı nimetini eksik etmesin! O yarattı herşeyi koskoca güneşten bi karabiber danesine dek. (*Tabağı göstererek*) Günah olur mu hiç? Güvercinler uçmak için gelmişler dünyaya, tavuklar daneleri gagalamaya... Hus lokantasının sahibi on yedi çeşit tavuk yemeği bilirdi, beşi tatlısından, altısı ekşiden, dört türlü de dolması... Budweis papazı, şeker hastasıydı: «Dinine yandığımının bu şarap da, bu ekmek de topraktan, ama ben toprak olacağım diye yiyemiyorum bu nimetleri,» diye yakınıp dururdu... 32'de, Pilsen'de Şato biranesinde bir tavşan yemiştim, hiç boşuna or'ya gitmeyin, ahçı gümledi gitti. Öyle bir tavşan yemeği ki, ne bidaha yedim, ne de yiyeceğim. Salçalı öyle, baharlı. Ne var bunda fevkaladelik diyeceksiniz ama, tavşanın ayağı öyle değil. Öyle bir salça ki çıldırtmış adeta eti, hidayete getirmiş. Öyle güzel, öyle güzeldi ki ,tadı hâlâ damağımda. Ahçı tarifesini mezara götürdü. Ziyan, valla, insanlık için.

ANNA — Yakınıp duruyorsun hâlâ! Ağzına belki de ateşe gömme bir patates bile atamıyan Bay Şvayk duysa seni, ne der?

BALON — Doğrusun. Bulur ama insan herzaman yolunu! Pudonitz'de, bizim hemşirenin düğününde bir masa döşendi ki, sorma! Köyün hanında, kadını, erkeği, genci, ihtiyarı, otuz kişi vardık. Çorbasından, dana etinden tut da tavuğuna, tavşanına. av etine, iki yağlı domuza varıncaya kadar, burnu ayrı pişmiş, gerisi ayrı... Fıçı fıçı turşu, fıçı fıçı bira, üstüne de rakı... Hep aklımda, bir dakka bilem boş kalmadı tabağım. Her tabağı temizledikte, dik allah, dik üstüne birayı, rakıyı!.. Cilâlasın diye... Bir ara tütsülenmiş domuzlar geldiğinde, bir sessizlik kesti ortayı, kilisedeymişiz gibi... Hepsi de iyi adamlardı, tıkındık birlikte. O an, soraydım herbiri için, atar mısın kendini ateşe diye? Atardım, namussuzum!.. O Pilsen yargıcı için bilem. Ama herif sair zaman bir belaydı ki, bela, anasını ağlatırdı işçilerin! Ama o şölende orda, o bile kuzu kesilmişti... Yemek yerken, aklı kaymaz insanın kötülüğe.

MADAM KOPETZKA — Bay Balon'un şerefine bir türkü okuyacağım:

KUPA'NIN TÜRKÜSÜ

Sokakta kalma, kardaş,

Otur bur'ya, bizle paylaş,

Allah ne verdiyse

İster kuru, ister piyaz!

İhtiyacın kuru yatak,

Dam altında bir sığınak,

Sen insansın, be bacanak,

Altı üstü bunun sana

Üç liraya patlayacak.

Çekinip-mekinme sakın!

Yoksa da polisten kartın,

Senin en büyük belgen,

Sen, kardaş, bir insansın!

Yeter ki sen bize yaraş,

Başka şey istemez, arkadaş!

Ye kebabı, iç şarabı,

Ödemesen de olur hesabı!

Ne kebap, ne şarap var zaten!..

Gün ağardı, gör'ceksin ya,

Buzlar dönecek suya.

Yeryüzü bir kervansaray

Geçip giden yolcuya.

Olmay'cak insan başka,

Vermemiş kendini aşka...

Kimse kalmay'cak yaşta...

Ve yıldız olunca başta

Herbişey hiç liraya!..

BALON — Yer-Su'da muhasebeci dedem muayeneye gitmiş hastaneye. Perhiz etmezsen, kör olursun, demiş doktorlar. O da: «Hayatta göreceğimi gördüm ben, ama yiyeceğimi yemedim.» demiş. (*Birden bırakır yemeği*) Yau, bizim Şvayk o soğukta donup-monup kalmasın sakın!

ANNA — Uyuya kalmazsa açıkta, bişey olmaz. İnsan tam ısındım derken, donarmış...

(Kupa kaybolur. Gün ağarır. Kar fırtınası başlamıştır. Bir kar yığınının altından Şvayk kalkmaya davranır. Bu sırada bir zırhlı arabanın palet sesleri duyulur.)

ŞVAYK — (*Doğrularak*) Az kaldı titretiyorduk kuyruğu. Hadi bakalım şimdi ayağa. Doğru Stalingrad'a!

(Zorla ayağa kalkar, yürümeye başlar. Tipinin içinden bir zırhlı araba belirir. Yüzleri soğuktan morarmış Alaman askerleriyle lebalep. Hepsi ne bulduysa, bez, paçavra, deri, kadın eteğine kadar, sarınmıştır.)

ASKERLER (Okurlar) :

ALAMAN AĞLAŞMASI

Günlerden bigün, aklına esti böyüklerimizin,

Emrettiler Danzig'i ele geçirin diye!

Öyle bir yüklendik ki Varşova'ya,

Yirmi günde iflâhını kestik Lehlerin.

Tanrı taksiratımızı affetsin!

Günlerden bigün, aklına esti böyüklerimizin,

Emrettiler Oslo'yla Paris'i fethedin diye!

Norveç kim. Fransa kim fethedilmeye!

Altı haftada görüverdik işlerin!

Tanrı taksiratımızı affetsin!

Günlerden bigün, aklına eser de böyüklerimizin,

Fethedin derler kaç bi kadem Okyanusu!

Yendik de sanki siteplerde Bolşevizmi ve Rusu!..

Yetsin bu fütühat, bu ölüm oyunu bitsin!

Allah taksiratımızı affetsin! Ve ya gazi, ya şehit

Tezelden bizi memleketimize posta etsin!

(Zırhlı araba kar fırtınasının içinde kaybolur. Şvayk yürür, babam yürür. Önüne çapraz bir yön gösteren bir levha çıkar. Şvayk es geçer onu. Derken durur, kulak kabartır. Eğilir sonra, hafiften bir ıslık çalar, parmaklarını şaklatır. Karla kaplı bir fundalığın ardından açlıktan yarı ölü, bir sokak köpeği çıkar.)

ŞVAYK — Bilmez miyim, ulan, ben senin fundanın gerisinde kıvranıp durduğunu, dışarı çıkayım diye can attığını! Çeyrek tilki, çeyrek kurt, çeyrek çoban, çeyrek de buldogsun sen... Ajax adın senin bundan sonra!.. Bırak öyle karın karın sürünmeyi, titreşip durma da öyle!.. İçim dayanmıyor, ulan, içim... (*Yürür, köpek de onu izler*) Stalingrad'a gidiyoruz, arkadaş! Başka köpeklere de rastlayacaksın orda, hemcinsine! Kıyamet götürüyor orda. Ama harp içinde postunu kurtarmak istiyorsan, kahramanlık yok! Görünmeyeceksin ortada! Göze çarpmayacaksın! Herkes nasıl yapıyorsa, sen de öyle! Kurbanlığa kalkışma! Aşağıdan al, aşağıdan al, güçlenip, güçlenip, karşına çıkanlara dişin geçinceye dek! Harp bu, ezel değil! Barış da ezel mi sandın yoksa!.. Dediğimi dinle hele, seni Kupa'ya götürürüm. Ama Balon diye bir herif var arkadaşımız, ayağını denk alacaksın onunla! Yoksa bir dalga geçtin mi, zıkkımlanır seni herif!.. Ondan ötesi kolay... Nasıl olsa, yeni hıyarlar çıkacak köpek iştahlısı... Beratında biraz kalem oynatırız, n'aapaIım! Herifler, neylersin, hep safkan istiyorlar!.. Hıyarca bir iş ama, böyle!.. Ulan, dolaşma ayaklarıma! Yersin gözüne tekmeyi! Yürü, ulan Stalingrad'a!..

(Tipi koyulur, sarmalar Şvayk'ı da, iti de toptan...)

SON FASIL

(Hitler'in aslan askeri Şvayk durmaksızın, yorulmaksızın. Stalingrad'a doğru yürümektedir ama, yürüdükçe, yürüdükçe, Stalingrad daha, daha uzakta... Derken, tipi içinde delibozuk bir musiki işitilir. Doğada olduğundan daha büyük bir suret belirir. İşte Şvayk ve köpeği Ajax ile Hitler'in tarihsel karşılaşması böyledir.)

HİTLER — Dur, ulan! Dost musun mu, ya da düşman?

ŞVAYK — (*Kurulu oyuncak gibi*) Hay İtler!

HİTLER — (*Tipinin gerisinden*) Ne? Anlamadım!

ŞVAYK — Hay İtler, dedim!..

HITLER — Duydum, duydum, şimdi...

ŞVAYK — Tipiden duyulmuyor havlamanız!

HITLER — Oldu! Bir tipi bu, anlaşılan! Tanıdın mı beni?

ŞVAYK — Tanıyamadım, komutanım.

HİTLER — Ben Hitler'im, Başbuğum! (*Afallamış, ve bir eli havada kalmış olan Şvayk mavzerini elinden bırakır. Öbür elini de kaldırır teslim olmuş gibi.)*

ŞVAYK — Vay bana. vaylar bana!

HITLER — Rahat! Kimsin sen?

ŞVAYK — Ben, efendim. Budweis'li bir Şvayk'ım. Budweis var ya, Vıltava'nın tam dirsek çevirdiği yerde, ordanım ben... Stalingrad'a koşturuyorum, Stalingrad'ı alasınız diye bir yardımım dokunur belki diye... Yalnız, bi sorum var size: Nerde bu Stalingrad?..

HİTLER: Ne bileyim ben Stalingrad'ın ne cehennemde olduğunu?.. Hem niye havlayıp duruyor bu köpek?..

ŞVAYK — Kendisi de İtleristtir de, efendim...

HİTLER: Bu Kızıllarda, bu Kızıllarda ulaşım arama! Rostov'dan Stalingrad'a, haritada Dosdoğru, benim şu küçük parmağımı aşma!.. Anlaşıldı, anlaşıldı benim küçük parmağımdan Daha uzak bir mesafeymiş ama... Üstelik kış da acele, acelesi varmış gibi... Biz ayın sonunda bekliyorduk, ayın beşinde geldi Bu kış dediğin tam bir Bolşevik numara!.. Ner'ye gideceğim bilmiyorum artık, öne mi, arkaya mı?.. Gücü gücüne yetene helâl demiştim, ağnadın mı?..

ŞVAYK — Ağnadım, efendim, anladım, gücü gücüne yetti de arttı!..

(Şvayk hava fena soğuk olduğu için, tepinmeye başlar, sonra da ellerini bağrına vurmaya kalkar.)

HITLER — Sayın Şvayk, Üçüncü Alaman İmparatorluğu battığında, bitek suçlusu varsa, doğa güçleri olacak!

ŞVAYK — Doğadan gelmedi ama bu bela, Doğudan batacak! Bu kış, biraz da Bolşevizm, Üçüncü İmparatorluğumuzun canına can katacak!

HİTLER — (*Uzun bir açıklamaya girişerek*) Zorluyor, efendi, bizi Tarih! Ya Şarkı, ya Garbi seçeceksin! Vede bilmediğin yerde kendinden geçeceksin!..

ŞVAYK — Hem yürür, hem konuşuruz, daha iyi, titreyi tireyi gebermeye...

HİTLER — Tamam! Biz de yürüyeceğiz ileriye...

ŞVAYK — Yürüyeceğiz ama, Başbuğum, nereye?

HITLER — Bakalım, bi Kuzeye!..

(Kuzeye doğru birkaç adım atarlar.) Ş

VAYK — (Durur, bir ıslık çalar) Ölüler var burda, üst üste...

HİTLER — Doğu'ya gidelim o halde!

ŞVAYK — Orda da Kızıllar var hayalde...

HİTLER — Doğru, doğru dediğin!

ŞVAYK — Madem öyle, tutalım yolunu memleketimizin!

HİTLER — Gidemem ki oraya, orda en büyük düşman kahretmek için bekliyor beni, yurttaşım Alaman!

(Hitler sırasıyla bütün yönleri dener. Her seferinde, Şvayk bir ıslıkla onu yolundan caydırır.)

HİTLER — Güneye mi? Kuzeye mi? Batıya mı? Doğuya mı?

ŞVAYK — Kalsan, burda geberirsin! Batıya, Alamanya'ya da gitsen, orda da halin mafya...

(Hitler'in hareketleri büsbütün delleşir. Dört bir yana saldırayım ister.)

ŞVAYK (Söyler türküsün):

Ne ileri ne geri, şenlettin heryerleri!
İster aşağ, ister doruk, kahrettin heryerleri!
Güneş kavurur seni, ayaz kapar kenelerini!..
Ben ki köpekler satarım, Hitler değil benim adım,
Ben namusumla yatar, namusumla kalkarım.
Ben ki bir hergeleyim, kendimden de belliyim.
Tıpa mıyım yatına, sıçayım mı suratına?

(Hitler'in kendini kurtarmak üzre umutsuzca hareketleri büsbütün delleşirken, birden Şvayk'ın köpeği Ajax bütün gücüyle havlamaya, Hitler'in üstüne saldırmaya başlayınca, Başbuğ donar kalır olduğu yerde... Bütün oyuncular maskelerini çıkarıp,

sahnenin önüne ilerlerler: Bu türkü başlarken Şvayk'ın köpeği havlamaya başlar, sonra dinleyince sesi, susar, sakinler.)

VILTAVA'NIN TÜRKÜSÜ

Vıltava'nın suları çakılları sürükler.
Üç imparator gömmüş bu Prag denen şehir.
Büyükler geçer bigün, alır yerin küçükler.
Uzun sürse de gece, gün bize gülecektir.
Herşey bi değişmede. Bırak pirens-mirensler
Pılanların düzsünler, çöplüklerin eşmede
Hint horozları gibi kasım kasım gezsinler!
Üzülecek onlar da! Herşey bi değişmede...
Vıltava'nın suları çakılları sürükler
Üç imparator gömmüş bu Prag denen şehir.
Büyükler geçer bigün. alır yerin küçükter
Uzun sürse de gece, gün bize gülecektir.

S O N

İKİ AYRI ŞVAYK

(Theâtre Populaire Dergisi'nde, Françoise Kourilsky (F.K.), Denis Bablet (D.B.), Bernard Dort (B.D.) ile Andre Gisselbrecht'in «Şvayk İkinci Dünya Harbinde» adlı yapıt üzerinde yaptıkları tartışmayı sizlere aktarıyoruz. Bu yazarlar Bertolt Brecht'in bu ünlü oyununu sade Roger Planchon'un rejisinden değil, Giorgio Strehler'in Piccolo Tiyatrosu'ndaki temsilinden de izlemiş olarak, oyun üzerine ilginç yorumlar getirmekteler...) *(Çevirenin notu)*

B.D. — Hiç kuşkum yok, hepimiz, Hasek'in romanındaki Şvayk ile (tabiy Piscator'un 1928'de, daha o zamandan Brecht'le işbirliği ederek sahneye koyduğu üzre) Brecht'in oyunundaki Şvayk arasındaki ayrılığı vurgulamakta sözbirliği ediyoruz. Hasek'in Şvayk'ı sahiden anarşist, düpedüz yıkıcı bir kişidir. Öbürüyse hem daha az faal, hem de daha az olumsuz bir tip: Brecht'çe bir şefkatten nasiplendiği gibi, üstelik Hasek'in Şvayk'ına bakarak, daha sosyal, daha insan canlısı. Ama aradaki ayrım, kişilerden de öte; iki yapıtın yapılarıyla ilgili bir ayrım: Piscator'un seyri, Aslan Asker Şvayk'ın cevelânı ve seferi üzerine kurmasına karşılık, Brecht oyununu bir ikilik ve kesikleşme üstüne binâ eder. Bir yanda, Kupa Birahanesinin kapalı sürekli dünyası olumlu bir çekirdekçik olarak yer alır, öbür yanda da savaşın kasıp kavurduğu uçsuz bucaksız Rus stepiyle imgelenen açık evren. Ve Şvayk hiçdurma birinden öbürüne atlar. Brecht'in yapıtındaki hareket, cevelân işte bu köklülük ve köksüzleşme arasındadır; mekik süregelen ve içinde geleceğin umudunu barındıran halkla herbişeyi mahveden savaş arasında işler. Bana sorarsanız, Şvayk İkinci Dünya Savaşında'yı sahneye koyuşta, işin bu yani ile de değerlendirilmelidir. Piccolo Tiyatrosu'nun temsilinde gözümü dolduran Cite Tiyatrosu'ndakinde ise arayıp da pek bulamadığım şey işte bu.

A.G. — Kupa Birahanesi bütün evlâtlarını omuz omuza tutan ulusal halk yaşamının mekânı aslında; Şvayk onları defterden silmiş bile olsa, öbürleri orda Şvayk'ı akıllarından çıkarmazlar hiç.

B.D. — Bu vesileyle, kalkış noktaları yakın düşen, ama karşıt anlamlara açılan Şvayk ile Yiğit Ana arasında bir kıyaslamaya girişmek yersiz düşmeyecek sanırım. Anna Fierling'in de, Şvayk'ın da gözü kapalı; hareketlerinin sonuçlarını göremiyorlar. Ama Şvayk'ın yitireceği de, kazanacağı da bişey yok. onun için de sağ kalmayı başarır. Bütün istediği de budur zaten. İşte bu bakımdan olumludur, hiç değilse olumluluğunun kaynağı budur. Brecht de böyle diyor. Oysa Yiğit Ana olumsuzluğa kapılıp gitmiştir, hem parasını hem çocuklarını yitirir, tepeden tırnağa harbin içine batmıştır. Bu karşıtlığı mekânlar ve nesneler

düzeyinde de buluyoruz. Harp, Yiğit Ana'nın yaylısını ele geçirmiştir; harbin içinde Nuh'un Gemisi gibi duran Kupa'nın o kapalı dünyacığını ise bir türlü zaptedemez: aradabir içeriye daldığı olur ama, hüküm süremez orda. Harbin mülkü Rus stepinin ıssız düzlükleridir. Hem de Brecht, sahnesel düzenin merkezini Prag'daki Kupa Birahane'sinin oluşturduğu'nu özenle vurgulamayı unutmaz, Kupa'yı adeta doğalcı bir tarzda betimlemeye dikkat eder: «Birahanenin duvarları ceviz tahtasıyla kaplıdır; tezgâh çinko tabakalarıyla bezenmiştir...» der. Brecht'te bu denli kesin belirlemelere pek seyrek rastlanır, bilirsiniz. Öyleyse bunu harfi harfine benimsememiz gerekecek, çünkü harf tarife, zarf da mazrufa tıpatıp denk düşmektedir.

D.B. — Köklülüğe karşı köksüzleşme, olumluluğa karşı olumsuzluk formülü çekici olmasına çekici ama, bence Brecht'in oyununun hakkını vermekte yeterli değil. Üstelik, bu her iki Şvayk'ı eleştirirken de, olanca dikkatinizi dekor üzerine seyrin dekoratif yanına yöneltmenize sürüklüyor sizi. Oysa Kupa'nın kapalı dünyasını verebilmek için maddesel dekorun da kapalı olması gerektiğine takılma, bir bakıma doğalcı ilkelere kapılma demek oluyor. Kupa'nın içli-dışlılığını, olumlu evrenini aktarabilmek için, birahane dekorunun da kapalı olması yetersiz, üstelik gerekli değil. Dediğimiz olumluluk kişilerin kendilerinde; Planchon Kupa'yı oyunun halk çekirdeği, yaşayan merkezi ve direnç ve süreklilik yuvası kılmayı başarıyorsa, oyuncuların oyunuyla üstesinden. geliyor bu işin. Piccolo'da ise, Kupa'nın silme betimleyici dekoruyla oyuncuların aynı çerçeveye oturmayan oyunu arasındaki bir ayarsızlık çarptı gözüme. Bir yanda doğalcı bir dekor, öbür yanda üstün niteliklerini yadsımakla birlikte, kimisi rollerini dramatize eden (Madam Kopetzka), kimisi bir commedia dell'arte üslubunu benimseyen (Şvayk) » kimisi de (Brettschneider'de olduğu gibi) işi karikatüre vuran oyuncular...

B.D. — Berliner Ensemble'ın temsillerinden gördük, öğrendik ki, sahnelemeye anlam kazandıran şey, çoğu yerde, dekor ya da istif değil, kullanılan malzemelerdir. Şvayk'da da, Kupa'nın dünyasıyla harp dünyası arasındaki ayrım, Kupa'da malzemenin

dayandığını, hiçbir şeyin değişmediğini, her bir şeyin sürekli olduğunu, oysa öbüründe taş taş üstünde kalmadığını göstererek belirtilebilinir... Bu doğalcılık değil. Piccolo'daki temsilde bulduğum da bu. Doğru, Planchon'da, sizin de belirttiğiniz gibi, olumlu görünen, kişiler oluyor. Ama yanılgı da burdan doğuyor işte. Olumlu olan şey Kupa, kişiler değil. Olumlulaşacaklar ama, daha sonra. KupaNuh'un Gemisi imgesine döneyim bir daha. Bu anlayış eleştirilebilinir belki de, ama, bence Brecht'in anlayışı bu, oyunun bütününden kopup gelen anlayış bu en azından.

F.K. — Buna karşılık, Planchon'da iki dünya arasındaki ayrım, yine, başka bir yoldan veriliyor; baştan sona kişilerin davranışlarında ve aralarındaki ilişkilerde Kupa'ya özgü canlılık ve sıcaklık belirginleşmiş oluyor. Şu anda aklıma, Piccolo'da donuk ve adeta kasvetli kalan dans şahnesi geliyor. Sonra Allio'nun ikinci bölümün düşlenen sahnelerindeki kostümlerinin canlı sıcak renkleri —gerçeklik ile düş arasında «biçimsel» bir karşıtlık değeri taşımalarının da ötesinde— heyecansal bir güçle yüklü, heyecansal bir işlevle yükümlü; böylece harbin gayrı-insansal evreninin ortasında bile dostça ve bildik kalabilen mekânın sürekliliği gösterilmiş oluyor.

A.G. — Öte yandan, yükseltinin açılıp kapanması ve döndürülmesi yüzünden, »küçük dünya» düşüncesini o kadar iyi iletemiyorsa bile, belirgin olan o halkça saflığı çok daha iyi verebilmiş. Sade dans sahnesinde değil, Vıltava kıyısındaki sahnede de öyle. Ama Strehler oyunun diyalektiğine daha iyi girmiş. Bouise, herdaim güleç yüzüyle, iyimserliğine şaşıp kalan Nazileri kolayca matrağa alıyor.

B.D. — Bir de, Planchon'un her sahneden, temsilin genel çizgisini sakatlama pahasına, azami verimi devşirme eğilimi de eleştirilse yeri. Canlılıkta aşırılık siyasal etkinliğin dozunu düşürme rizikosunu doğuruyor.

A.G. — Şunu da belirtmek gerek, Planchon halkça kıvraklığı hiç durma abartarak, oyunun sonunda halkın geçmiş zulmü defterden silişteki sakin sevincini açık-seçik veremiyor

galiba. Çünki bu sevinci dile getirebilmek için, geçmişteki zulmün varlığını gerçekten anlatabilmiş olmak gerek; oysa dramın ürpertisini duyuran anlar seyrek ve belirsiz.

D.B. — Ama Pıccolo'nun «şen» sonu (Hitler'in ardından, tüm harp işaretlerini, üniformaları, apoletleri mandepsiye atarlar ya hani, azbuçuk demogoji kokmuyor mu sizce, oyunun gayrı-siyasallaştırılmasına yol açmıyor mu? Hitler hapı yuttu, bütün bunlar bitti artık, silahlar çukurun dibini boyladı diye bayram ediyoruz. Korkacak bişey kalmamıştır gayrı. Tamam, anladık ama, bugün Fransız seyircisinin Şvayk temsilinden böyle bir izlenimle çıkmasını doğru buluyor musunuz siz?

B.D. — Tersine, bana bu safça, belki de biraz yalınkat kaçan imge musikiye (Vıltava türküsü) uygun düşüyor gibi geliyor. Eninde sonunda barış bu. Yeni bir yaşam, yeni bir dünya başlıyor. Sözgelimi, Kafkas Tebeşir Dairesi'nin bir dansla bitişinde de rastladığımız Brecht'çe ütopya söz konusu burda. Şarkıcının sözünü ettiği o kısa «altın. çağ» bu.

F.K. — Öyle ama, o değindiğiniz saflık, Hitler'in yeniden sahneye gelip sonunda bıyığını mandepsiye* fırlatıp atmasıyla bir gözkırpmacaya dönüşüyor...

A.G. — Kupa'nın «kapalı dünyası»na dönelim isterseniz. Bence bu küçük dünyayı oluşturan kişiler öyle yekvücut, bir kitle halinde, adeta koruyucu dikenleri altına büzülmüş bir çeşit kirpi gözüyle görülmeli.

B.D. — Planchon'da pek görülmüyor bu. Belki de döner yükseltinin yanlışlığı yüzünden. Sinema terimleriyle anlatacak olursak, Planchon'nun döner yükseltisi «yakın planları» çoğaltıyor, oysa Kupa için «derinliği olan» «uzak planlara» başvurmak gerek.

F.K. — Yine de, döner yükselti, Gestapo sahnesinde çeşitli telefon oyunlarıyla uygulandığı üzre, harbin çılgın, çileden çıkmış, çarpık dünyasıyla Kupa'nın dayanışmalı küçük dünyası arasındaki karşıtlığı bir kez daha duyurma bakımından, bence yararlı oluyor.

---

* Mandepsi: Çukur, tuzak, trap.

Gelgelelim, Planchon'daki Gestapo sahnesi fazla «matrak«, oysa Piccolo'da bu sahne bir SS'in işkenceden geçirilmiş bir adamı getirişini gösteren pantomimalı ekleme sayesinde, yerli yerinde bir ağırlık ve gerginlik kazanıyor. Bütünüyle Strehler'in seyri çok daha belirgin bir siyasal etkinliğe sahip. Yine de, bu plan üzre, Milano'daki oyunda bir nokta gözüme battı: SS Müller'in bir «dejenere» olarak sunuluşunu yadırgadım. Pek kandırıcı bişey değil, değil mi bu?

A.G. — Öyle Cite Tiyatrosu'nda çok daha ciddi bir yanılgı var: SS başçavuşu Bullinger'in yorumlanış tarzı. Şvayk bu «yakışıklı», dif gibi sarışını nasıl oluyor da büyülüyor, «hipnotize» ediyor, akıl almıyor doğrusu.

B.D. — Sonra da, bana sorarsanız, SS'lerin Kupa' ya dalışı hunharca verilmeli; doğalcı olmalı diyelim isterseniz bu sahne. Madam Kopetzka'ya düpedüz, sahiden vurmalılar. Oysa, Planchon. bir çeşit pantomimaya sapıyor burda.

D.B. — Kişiler ya da sahnelerin yorumlanışına ilişkin tüm sorunlar bir yana, bir nokta var özellikle önemli sayıyorum onu: İki seyir de, kendi içlerindeki nitelikleri ve aksaklıkları ötesinde, iki apayrı tiyatro geleneğine, iki apayrı estetiğe dayanıyor. Planchon ile Rene Allio'nun —burda Allio'nun çalışmasının niteliği ve zekiliği üzerinde özellikle durmak gerek— her şeyi görünür kılan ve ta baştan temsilin bütün dekoratif öğelerini açık-seçik gösteren bir yükselti kullanıyorlar. Bu yükseltide Şvayk'ın öyküsünü anlatıyorlar, bunun için de yararlı belledikleri bütün seyirsel öğelere başvuruyorlar. Planchon'nun sahneye koyduğu Şvayk elbet bir Brecht oyunun temsili, ama bu aynı zamanda Fransız sahnesinin günümüzdeki uygulamalarından kopup ayrılan yeni anlatım çareleri ve yeni bir sahne dili arama çabası. Bu çeşit keşif girişimlerinde ana tehlike biçimciliğe düşmektir, II. Edward'ta kaçınılamamıştı bundan, ama Şvayk tümden yakasını sıyırmış bu tehlikeden. Giorgio Strehler ise bize bir dizi doğalcı görüntüler sunuyor, ikinci bölümde bile böyle. Bence, bu üslup Brecht'in oyununa uygun değil.

F.K. — «Bir dizi doğalcı görüntüler»den söz ediyorsunuz. Sizin gibi düşünmüyorum. Strehler özellikle izdüşümler projeksiyon kullanarak seyrinin bütünlüğünü vurgulamıştır hatta: Kupa sahneleri oynanırken verilen Alman askerleri izdüşümleri ile harp sahneleri boyunca gösterilen Vıltava resimlerini anabiliriz burda. Böylece barış evreninin karşısına harp evreninin varlığını çıkarır hep.

D.B. — Piccolo izdüşümlerinin seyre «birlik» kazandırdığını sanmıyorum, iki apayrı amaçla kullanılıyor çünki bunlar. Bir kısımının özgül Brecht tekniği diyebileceğimiz yorumsal-izdüşümler (yan panolardaki Alman askerleri) olmasına karşılık, öbür bölüğü, tersine, sırf dekoratif amaçla kullanılıyor (park sahnesindeki ağaçlar, vagon sahnesindeki yan vagonlar gibi). İzdüşümün böyle ikili amaçla kullanılması, birliğe katkıda bulunmak şöyle dursun seyri aksatan ayarsızlıklara yol açıyor. Berliner Ensemble'da izdüşümün sırf dekoratif bir araç olarak kullanıldığına rastlamadım hiç. Ana'daki tümû de yorumsalizdüşüm olan izdüşümleri anımsayacaksımz, etkinlikleri de burdan geliyordu. Süreklilik, «birlik» yani. Planchon ile Allio bir yandan bana hayli etkin görünen döner yükseltiden yararlanarak, öbür yandan da olayları kuşatırcasına verilip toplama kampların ansıtan izdüşümler kullanarak bu sonuca ulaşabilmişler.

B.D. — Yanlış olan da bu belirleme zaten : Toplama kampı dünyası, Kupa'nın üstünde yüzdüğü harp evrenine eş değil hiç de. Harpten toplama kampı anlamdaşlığı çıkarma belki tarihsel bakımdan doğru olabilir ama, bunun Brecht'in Şvayk'ında yeri yok. Bence, bu Rene Allio'nun pek su götürür bir buluşundan başka bişey değil.

A.G. — Ben de su götürür diyeceğim, çünki dışavurumcu bir tiyatro anlayışından kökleniyor. Planchon'un asıl kabahati de burda zaten: Adeta mozaik işler gibi ve amatörce bir beğeniyle dışavurumcu öğeleri epik bir tiyatroya tıkıştırmış.

F.K. — Planchon ile Allio'yu izdüşümleri seçmede şöyle yanılmışlar, böyle yanılmışlar diye suçlayacak yerde —çünki, bana sorarsanız, harple metinde birçok kez değinilen toplama kampları arasında giderilmez bir karşıtlık olmasa gerek— ne demeye geldiklerini

kavrayamayan çoğu seyircinin gözüne batan bu izdüşümleri sırf dekoratif öğeler olarak sunmakla anlaşılırlık bakımından tökezlediklerini vurgulamak daha doğru olacak... Bilmem, siz de Planchon ile Allio' nun temsilin başat tonu olarak seçtikleri griyi kullanışlarını «dışavurumcu», ya da «simgesel» diye yadsıyor musunuz?

B.D. — Elbet, ilk bakışta fena bir fikir değil, savunulabilinir de. Yalnız, zalimlerle mazlumlar için ayrı renklerin kullanılması eleştirilemez mi acaba? Strehler ise bu iki insan kategorisini başka başka tonlarla ayırdetmeye bakmış, Elbette, «gözalıcı» bir etki yaratma çabası var denemez burda. Strehler, Planchon'un aksine, her şeyden önce seyrin seyirlik ögelerine bel bağlamaya yanaşmıyor. Onun için önemli olan, bu öğelerin bir öykü içinde, bir gelişim içinde kaynaşması. «Anlam yüklü» dekoru baş köşeye oturtmaktan kaçmıyor, dekorların tevalisiyle oyuncuların oyununa önem veriyor asıl. Planchon'un seyirde birliği dış öğelerle sağlamasına karşılık, Strehler birliği sahnelemenin ta dinamiği içinde arıyor. Piccolo'nun Şvayk'ında Cite Tiyatrosu'nun temsillerinde bulamadığım bir «süreklilik» var. Dilerseniz, iri söz etme pahasına da olsa, Strehler'in Şvayk'ı Planchon'unkinden çok daha diyalektik diyeyim. Söz gelimi, dekor oyuncuların oyununa bağlı, ona dayanıyor. Strehler insanlarla nesneler arasındaki yakınlığı daha kökünden kavramış. İşte bu düzeyde, günlük yaşam düzeyinde, ortaya koyduğu seyir alabildiğine anlamlı.

F.K. — Şvayk'da böyle değil ama! Vagon sahnesinde dekorun dalbudak salmasına ne buyrulur?

A.G. — Güzelliğine güzel ama o dekor!

D.B. — Güzel elbette. Piccolo seyri tümüyle çok güzel zaten. Sahnesel öğelerin çoğu da sırf «güzelleme» için konulmuş oraya, belli. İkinci bölümde büsbütün öyle. Sözgelimi o kar yağışı, rüzgârın uğultusuyla kurşunî bezlerin dalgalanışı filan. İkinci bölümün kopuk kopuk sahnelerine, nasıl diyeyim... dekoratif bir düzeyde birleştirmeye yarayan ustaca numaralar. Güzel olsun da ne olursa olsun yani! Örnekse vereyim, hani şu tankın çıktığı Yakarışma sahnesi. Bizim Piccolo temsiline gittiğimiz gece, seyirciler askerlerle dolu

tank görünür görünmez ,askerler daha şarkıya başlamadan önce alkışı kopardılar. Görüntüyü, hayaleti, o izlenimci kartpostalı alkışlıyorlardı yani, başka ne?

F.K. — Askerlerin şarkısı da, unutmayın, *görün*tünün donukluğunu, tumturaklılığını vurgulayan ağıraksak bir musikinin eşliğinde okunuyor. Oysa, Eisler bana Yakarışma'nın hızlı hızlı okunması gerektiğini söylemişti, haklıydı da. «Musiki trajik musiki,» demişti bana., «Ağlamaya sızlâmaya bel vermeyen bir hava. Askerler buz kesmişler, şarkı okuyacak ne vakitleri var, ne halleri. Donmak üzre herbir yanları, onun için öyle kesik kesik, seke seke okuyorlar şarkıyı. Siz de olduğunuz yerde sıçramaz mısınız üşüyünce!» Öykünmeci bir musikiyi kastetmiyorum elbet, genel bir «tempo»dan söz ediyorum, böylesi Milano'dakinden çok daha iyi olurdu bence.

D.B. — Yüce Katlar sahneleri Piccolo'da çok daha iyi gerçekleştirilmiş. Korkarım, Planchon bu kesimde, Wagner Operası'na parodi düzmeye özenmiş olan Has Eisler'in musikisine esir düşmüş. Parodi diyorsam, o kadar incesini anlayacak kaç kişi var ki. Aslnda Planchon ile Allio bugünkü Bayreuth'un üslubuyla dalga geçmeye kalkmışlar, ama böyle bir üslup hiçbir zaman var olmuş olmadığına göre, parodisi de cılk kaçıyor. Planchon ile Allio'nun. muradıyla Wieland'ın, Wolfgang Wagner'in sahnelemeleri arasında zerre bir ilişki yok. Oysa bu parodi —bilerek de, bilmeyerek de olsa— Piccolo gerçekleştiriminde herdaim mevcut. Strehler'in Eisler musikisi yerine ustaca oturttuğu o sesli montajla elde ediliyor bu başarılı sonuç.

B.D. — Zaten Planchon musiki sorununa yanlış bir çözüm seçmiş. Bu musikinin oyuncular tarafından okunamayacağı belli de (Piccolo'da beste adamakılh sadeleştirilmiş) güfteyi pantomimayla versinler deseniz, o da olmuyor. Çünki tiyatroda sözler değil, ancak bir olay, aksiyon pantomimaya sokulabilinir. İşte bu Yüce Katlar sahnelerinde aksaklığın kökeni besteciye aşırı bağlılık bence. Strehler'e yöneltilen estetik, gü

zelleme düşkünlüğü suçlamasına gelince, burda söz konusu olan estetizm değil, saflık, çocuksuluk. Strehler rüzgâr makinesi, mandepsi gibi safça, beylik tiyatro yöntemlerini bile bile kullanıyor.

D.B. — Niyet belki halis olmasına halis ama, temsil sırasında sezemedim ben bunu.

A.G. — Ne olursa olsun, burda değişik bir estetik söz konusu. Strehler, Planchon'a bakarak, oyunculara bel bağlıyor daha çok. İkincil kişiler bile (sözgelimi, askerî cezaevinde görünen doktor) gerçek bir varlığa, bir role kapılanıyor. Denilebilir ki, Planchon'un döner yükseltisi, Milano temsilinde karşılığını Buazelli Şvayk'ın düşmanını yerle bir eden o mitralyözvari konuşmasında, o harika lâfebeliğinde buluyor.

B.D. — Böylece Şvayk kişiliğinin yorumuna gelmiş oluyoruz. Bouise, açıklığıyla, o adeta Akdenizli mizacıyla beni tedirgin etti. Direkt oynuyor, doğrudan oynuyor, bu da, bence, Brecht'in meramına aykırı. Şvayk oyunbazın biri gibi değil, kendine özgülüğü içine hapsolmuş bir kişi olarak anlatılmalıydı. Hiç durma konuşuyorsa, başkalarını kandırmaktan çok, kendi için yapıyor bunu, kendini alamadığı için yapıyor.

A.G. — Bouise'in yeteneğine bir diyeceğim yok ama, Buazelli'nin Şvayk'ın diyalektiğini çok daha iyi somutlaştırdığı doğru bence de. Şvayk üzerine kopan, gerçekten alık mı, yoksa yapmacık mı yapıyor tartışmasını kesip atıyor. Buazelli zaman zaman sahici alıktan yapmacık alığa kaymasını başarıyor ve sonunda Şvayk'ın ne tam çılgın ne de tam akıllı olduğunu, asıl çılgının dünya olduğunu gösteriyor. Ama Şvayk bu «kişileşen yabanlaşma», sahne olanaklarıyla tam olarak aktarılabilinir mi, aktarılamaz mı, o ayrı mesele.

F.K. — Aslında, Şvayk alık mı, yoksa alıkmış gibi mi yapıyor sorunu fos bir psikolojik sorun. Yalnız Buazelli'nin yorumunda beni rahatsız eden bir yan var. Buazelli, konuşma eylemini, sesten yararlanmaksızın pantomimayla verecek kadar inceleşerek, konuşmaktan kendini alamayan bu garip kişiliği büyük bir ustalıkla değerlendiriyor. Ama böylece

Şvayk bir çeşit manyak, bir çeşit «konuşma hastası» haline gelmiyor mu? Balon nasıl «tıkınma hastası» ise, Şvayk da konuşma hastası. Bu adeta patolojik özellik haklı görülebilir mi, bilmem. Öte yandan, Bouise kişi olarak fazlaca «olumlu» görünse bile, «gösterişçi», öyle çığırtkanımsı bir yanı da var; adeta temsil ettiği kişiyi alaya alıyor ve daha başka numaraları da var ama, asıl o ikide bir patlattığı muazzam kahkaha sayesinde onu yabanlaştırıyor. Bir bakıma fazla sempatik, sevecen bir yandan da fazla canavarca. Milano'daki haliyle bana çevresindeki dünyadan tümünden kopmuş bir kişi gibi geldi.

D.B. — Yeri gelmişken söyleyim, Piccolo'da bir sahne var, beni şaşalatan, o sahne üzerine sizlerin izlenimi ne, pek merak ediyorum. Açık söyleyim ben, işin künhüne varamadım, Brecht metninde de böyle bir yorumu haklı gösterecek bişey bulamadım. Hani Gestapo merkezinde, Şvayk Bullinger'in bir dalgınlığından yararlanıp, onun kasketini, tabancasını alır, SS'liğe öykünür. Pantomimayla, verilen bu belirlemenin sizce anlamı ve ağırlığı ne?

F.K. — Kişinin hayli kötümserce bir yorumlanışı gibi geldi bana, hani Şvayk aklına eserse SS de olabilir gibisine...

A.G. — Yok, canım, SS'liğe öykünüyorsa, eğleniyor da ondan. Onun için herşey eğlendirici, ayrıntısına bakmıyor. Zaten genelde, Piccolo'da kişilerin anlamları Planchon'dakinden çok daha ileri boyutlara sürülmüş, çok daha kalın çizgilerle çizilmiş. Sözgelimi, Balon açlık çektiği için, siyasal bakımdan tehlikeli olabilmesine karşılık, insancalığı bakımından da trajik bir konuma oturabiliyor. Planchon'un temsilinde ise, kimseye zaran dokunmayan, beş para etmez bir koca bebek olarak sunuluyor. Madam Kopetzka Milano'da gerçek bir kahraman, «güzel bir tip».

F.K. — Bir sahne daha var, sanırım hepimiz, iki temsilde de başarılı olmadığı konusunda sözbirliği edeceğiz: Askerî cezaevi sahnesi, sonunda bütün temaruzcuların Doğu Cephesini boyladığı sahne.

B.D. — Haklısınız. Ama o sahne hiç değilse vagon sahnesi kadar önemli. Şvayk'ın karakterce olumsuz yanını, hatta muzur yanını belirliyor, bencilliğini vurguluyor.

A.G. — Ben de o sahnenin inandırıcılıkta o kadar yaya kalışına şaştım doğrusu. «İnekler Yürüyüşü» de tüyler ürpertici olabilirdi. Ne Milano'da ne de Villeurbanne'deki sahnelenişinden bişey anlamadım. Müzik hol revüsü olmuş, matrağına geçit olarak düzenlenmiş, hiç farketmiyor, al birinden vur birine.

F.K. — Bu sahnenin her iki seyirde de inandırıcı olamayışının nedenini sökmeyi deneyelim bir de. İşte tam bu sahnede Şvayk kişiliğinin diyalektik ötesinde yada gerisindeki bulanıklığı, belirsizliği iki anlama gelirliğin son haddine varmacasına öyle bir patlak veriyor da ondan. Bu pasif, edilgen kişilik, boyuneymeğe alışmış belirli bir sınıfın küçük-kentsoyluluğu Allio' nun kostümleriyle de vurgulanıyor teslimiyetine, tevekkülüne boyun eğmiş bu sosyal mecnun, aynı zamanda tarihin ilerlemesine elveren edimli, bir kişi, sonunda tarihi kapıp götüren bir halk kahramam, daha doğrusu kahraman olmayan bir halk kahramanı. Hitler'le olan son sahnede, nitekim, elebaşılığı ele alıyor — Planchon'un sahnelemesinde (Şvayk döner yükseltiyi gitgide hızlanarak çevirdikçe, üstündeki Hitler kuklası da ha döner, ha döner) vurguladığı, Strehler'in ise (Hitler altında açılıveren mandepsinin içine düşer) bulanıklaştırdığı şey de budur işte; her ikisi de kendi yorumuna sadık kalır. Yine de Brecht seyircinin harp kundakçısı devletlerce başını yemek üzre hazırlanan oyunları boşa çıkaran Şvayk'la birlikte muzaffer olduğunu söylemekten geri kalmaz. Bu görünüm, Şvayk'ın harbe doğrudan doğruya katılmasıyla, yada küstahlığı sayesinde harbin ölümcüllüğüne son vermesiyle oranlı olarak gerçekleştirilir. Ne var ki, Yiğit Ana'da alabildiğine keskin olan çelişki, Şvayk'da o kadar açık değildir, Brecht çünki bu oyuna o denli net bir siyasal anlam yüklemiş değildir. Yazarın çizdiği kişi karşısında duymaktan bir türlü kendini alamadığı bir çeşit kader ortaklığı terazinin kefelerinden birinin daha ağır basmasına yol açar, diyalektik de bu yüzden keskinliğini yitirir. O zaman işte Brecht'in çözüm getirmeyen ilk oyunlarında gördüğümüz o saldırgan

kararsızlık kendini gösterir. Şunu da söyleyelim ki, Bouise ise Şvayk'ın o hinoğluhin baltalamacı yanını abartmakla ikianlamlılığı sürdürüyor, Planchon da oyunun kesinkes anlamını sökmede kapıldığı kuşkularla seyirciyi başbaşa bırakmaya özen gösteriyor.

A.G. — Oysa, Milano'daki seyir siyasal planda çok daha net ve etkin.

B.D. — Ben o kadar ileriye gidemeyeceğim. Piccolo'da Şvayk ile Kupa'nın kapalı dünyasının kazandığı zaferin entipüftenliği, çıtkırıldımlığı çok daha iyi ölçüye vuruluyor; Şvayk ile Kupa çok daha iyi somutlandırılmış, harbin ve Nazizmin tehdidi altında oldukları çok daha iyi ortaya konmuş, demekle yetineceğim. Planchon seyrinin doludizginliği ve gümrahlığı anlamı sakatlıyor. Planchon'da, Bouis'e bakarak tabii, kuşkusu kalmıyor işin, Şvayk eninde sonunda harbe ve birer kukladan başka bişey olmayan Nazilere üstün gelecektir, belli. Yürüyüşü, anabasis'i, bir zafer yürüyüşüdür. Hem sonra, Bouise hiçbir zaman yorgun ve bitik görünmez, canlılığını yitirmez. Seyri koşturan hep odur. Bu yüzden de seyirci Şvayk'ın rizikoları ve yanılgıları üstüne, kişiliğini oluşturan olumlu ve olumsuz yanlarının alaşımı üstüne kafa yormaya güdülmez. Bir de Azdak tipini düşünün, örneğin!

F.K. — Piccolo Şvayk'ının bir uyarı, hatta zalimin karşısında bir çeşit edilgenliğin kınanması mı demek oluyor bu yoksa? Ama buna karşılık diyebilirsiniz ki, Şvayk o yapmacıktan evetefendimciliğiyle duruma egemen oluyor, böylece kendisini —Galile'de olduğu gibi— teslimiyetle taktiğin karmaştığı o boyuneğişe zorlayan sapık rejimin yalanını ve insanlığa aykırılığını abes yoluyla gözler önüne seriyor. Ve düştüğü yanılgılar, hatta hasbelkader kazandığı zaferin entipüftenliği seyirciler için sade bir uyarı değil, aynı zamanda eyleme kışkırtı: Madem ki Svayk'ın paçasını hiçbir zaman kurtaramayabileceğini de, Nazizmin Şvayk'ı sürükleyip götürebileceğini de görüyoruz, işin bu mecraya dökülmemesine bakmak, çalışmak bizim boynumuza borç. Bu bakımdan, Şvayk'ın Balon'a davranışı, bence, bir örnek sayılsa yeri. Çünki bir noktaya kadar Şvayk'ı Rus cephesine yollayan etkenin edimli bir dâyanışma olduğu söylenebilir: Balon, «benim yüzümden cankardeşim

okkanın altına gitti,» demeyi unutmaz. Ne var ki, Şvayk bir başına iyilik etmeye özenmekle çizmeden yukarı çıkmış, kendi başını yemiştir. Sanırım, Brecht, bu noktada, Şvayk'ı «iyiliğin korkunç iğvası»na kaptırmakla, çizdiği kişinin karşısında bir çeşit duygusallıktan kendini kurtaramamış. Brecht Şvayk'ının iki anlamlı bulanıklığı bir ölçüde Planchon'un benimsediği anlama hak verdiriyor gibi görünse de bu, alabildiğine abartılmış çocuksu bir mizaçtan yana çıkmayı ve onu seyrin güdücüsü konumuna oturtarak, seyircileri bir kahkaha tufanı içinde işi hafife alma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmayı mazur gösteremez. Planchon acaba, Piscator'un Şvayk'ı farfara militarîzm karşısında «iyiliğin», sağduyunun, doğallığın temsilcisi olarak gösteren sahne uygulamasının anısına mı kaptırmış kendini? Bu bakımdan, Cite Tiyatrosu'nun programı ilginç. Programda, Brecht'in 1942 Şvayk'ında 1929 uygulamasının çıkışını ve üslubunu sürdürdüğü söyleniyor. Planchon için, bu «şen. ye umut dolu» bir oyun, Şvayk ise hepimizin öcünü alan, zulme karşı bir halkın cevabını somutlaştıran bir halk kahramanı. Ama Brecht'in Şvayk'ında «aslan asker» yanının bir ölçüde sürdürüldüğüne bakarak, Planchon'un tümden haksız olduğu da söylenemez. Bir bakıma da denilebilinir ki, bir diyalektik kurulup kurulmadığı söz konusu ediliyorsa, buna tek tek Planchon'un, Strehler'in seyirlerinde değil, ikisinde birden aramak gerek.

Paris, Mart 1962 (Çeviren : CAN YÜCEL)